

ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΙΔΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΗΝΩΜΕΝΑΙΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙΣ ΚΑΙ Τῃ ΕΛΒΕΤΙΑ

ὑπὸ τοῦ κ. ÉMILE DE LAVELEYE

Διασαφηνίζων τὰς σήμερον ἀναφαινομένης δυσχερείας ἐν τῷ κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι, πρό τινας ὑπέδειξα¹ ὅτι τὸ κυβερνητικὸν τοῦτο εἶδος πανταχοῦ διεγείρει, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κοιτίδι αὐτοῦ, τῇ Ἀγγλίᾳ, διαφορὰς ἐπαυξανομένης καθ' ὅσον τὸ δικαίωμα τῆς ψηφοφορίας ἐκτείνεται εἰς μείζονα ἀριθμὸν πολιτῶν. Ἀλλὰ δεόν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ θεσμὸς οὗτος, ἡ προνομία καὶ ἡ δόξα τῶν ἐλευθέρων λαῶν, προῦρισται νὰ ἐξαφανισθῇ ἐνώπιον τῶν ἀκαταμαχῆτων τῆς δημοκρατίας προδῶν; ἄρα γε οὐχ ὑπάρχουσι μέτρα τινὰ δυνάμενα νὰ χορηγήσωσιν αὐτῷ, καὶ ἐν δημοκρατουμένη πολιτείᾳ, τὴν ἐδραιότητα καὶ τὴν πρόνοιαν, ὧν ἡ ἔλλειψις φαίνεται καθιστώσα αὐτὸν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀκατάλληλον ὅπως διέπη τὴν τύχην τῶν κρατῶν, ἅτινα εὐρίσκονται περιπεπλεγμένα εἰς τὰς πολυπληθεῖς καὶ φοβερὰς πείρας τῆς παρουσίας ἐποχῆς; Τοῦτο εἶναι τὸ ζήτημα, ὅπερ ἐπεθύμουν νὰ διευκρινήσω, πειρώμενος οὕτω ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν ἐρώτησιν, ἣν τόσον καλῶς ἐξέθηκεν ὁ Κ. V. Cherbuliez ὡς πρὸς τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν σύγγραμμα τοῦ sir Henry Maine «ὅποίους θεσμούς ἡ δημοκρατία ὀφείλει νὰ προτιμήσῃ ἵνα μὴ ἀνατραπῇ πρὸς μέρος κλίνει, καὶ τί ποιητέον ἵνα κατευιάσῃ αὐτῇ ἑαυτήν;» Δὲν θὰ εἶναι ἀδιάφορον τὸ νὰ ἴδωμεν τίνι τρόπῳ δύο δημοκρατίαι, ἔνθα ὁ δῆμος ἔχει τὸ κράτος καὶ ἐν τοῖς κοινωνικοῖς θεσμοῖς καὶ ἐν ταῖς πολιτικαῖς θεσμοθεσίαις κατὰ τελειότερον βαθμὸν ἢ ἐν Γαλλίᾳ, — ἤτοι αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Ἑλβετία — κατάρθωσαν ν' ἀποφύγωσιν ἀτοπήματὰ τινὰ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, οὐχὶ ὁμοῦ, καὶ τοῦτο ἀληθές, χωρὶς νὰ προκαλέσωσιν ἄλλα.

§ 1. Αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Ἑλβετία εἰσὶ δημοκρατούμεναι δημοκρατίαι ὡς ἡ Γαλλία· ἀλλὰ τὸ κυβερνητικὸν σύστημα πολὺ

¹ Ἐν τῇ Revue des Deux Mondes τῆς 15ης Δεκεμβρίου 1881.

διαφέρει ἐν ταῖς τρισὶ ταύταις πολιτείαις. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ διεύθυνσις τῶν δημοσίων σχεδὸν ἐντελῶς περιήλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων, καὶ ἐν μέσῳ διηνεκῶν ὑπουργικῶν μεταβολῶν τὰ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὁσημέραι πλεיותרον μνηνεύονται· ἀπ' ἐναντίας ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἡ εἰσήγησις καὶ ἡ νομοθέτησις βαθμηδὸν ἀφηρέθησαν ἀπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως (Congrès), καὶ μετέβησαν εἰς χεῖρας τῶν τοῦ κοινοβουλίου ἐπιτροπῶν, ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς, ὥστε τοιοῦτῳ τῷ τρόπῳ ἐθεμελιώθη κυβέρνησις λίαν αὐτεξούσιος, κρυφία, καὶ ἥς ἡ λειτουργία διαφεύγει τὰ ὅμματα οὐχὶ μόνον τῶν ξένων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ. Ἐν Ἑλβετίᾳ δὲ ὅλως ἀντιθέτου ὁδοῦ ἡ νομοθετικὴ δύναμις ἐκτελεῖται σήμερον ἀνεκκλήτως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, ἀποφαινομένου διὰ καθολικοῦ ψηφίσματος (plébiscites). Οὕτω, ἐν μὲν τῇ Ἑλβετικῇ Ὁμοσπονδίᾳ ἡ τοῦ λαοῦ βούλησις τὰ πάντα ἐνεργεῖ, ἐν δὲ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις οὐδὲν, καὶ ἐν Γαλλίᾳ σχεδὸν οὐδὲν.

Γνωστὸν ὅτι οἱ ἀμερικανοὶ θεσμοφῶροι ἐζήτησαν αὐστηρῶς ἵνα ἐφαρμόσωσι τὴν θεωρίαν, ἣν ὁ Μοντέσκιος εἶχε παρὰ τῆς Ἀγγλίας παραλάβει διὰ τὴν διαχώρισιν τῶν τριῶν δυνάμεων, τῆς νομοθετικῆς, τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς. Ὡς δὲ ἀριστα ἔδειξε τοῦτο ὁ κ. Boutmy, ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρχὴ οὐδεμίαν ἔχει ἀμεσον ἐνεργεῖαν ἐπὶ τῆς νομοθετικῆς, καὶ τὰνάπαλιν οὐδεμίαν ἡ νομοθετικὴ ἐπὶ τῆς ἐκτελεστικῆς. Ὡς ἐν τοῖς λοιποῖς συνταγματικοῖς κράτεσιν, ὁ πρόεδρος ἐκλέγει τοὺς ὑπουργούς, συναινέσει ὅμως τῆς γερουσίας· οἱ ὑπουργοὶ ἐν τούτοις οὐδὲ ὅλως εἰσὶ δεκτοὶ ἐν ταῖς δύο συνελεύσεσιν, οὐδὲ δύνανται νὰ προτείνωσιν ἐνώπιον αὐτῶν νομοσχέδιον. Οὐδὲν ἐμποδίζει τὸν πρόεδρον τοῦ νὰ συστήσῃ ἐν τῷ ἐτησίῳ διαγγέλματι τοῦ ζητήματά τινα εἰς τὴν προσοχὴν τοῦ Κογγρέσου, πλὴν οὐδὲν κέκτηται μέσον ὅπως τὸ ὑποχρέωσῃ ν' ἀντιληφθῇ αὐτῶν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν νομοθεσίαν, τῷ ἀφέθη μόνη ἡ δύναμις τοῦ νὰ ἐκφράσῃ ἀποδοκιμασίαν (veto), δικαίωμα, ὅπερ ἀκροῦται διὰ τῆς πλειονοψηφίας τῶν δύο τρίτων τῶν ψήφων. Ἐξ ἄλλου πάλιν τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἐπίσης ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιδράσῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἐπὶ τοῦ προέδρου καὶ τῶν ὑπουργῶν· εἰς αὐτὸ ἀνήκει τὸ νομοθετεῖν, ἀλλ' οὐχὶ τὸ διευθύνειν τὴν πολιτικὴν, διότι οὔτε ἔχει τὴν ἐξουσίαν ν' ἀνατρέψῃ τὸ ὑπουργεῖον, οὔτε δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ προέδρου, ἐκτὸς ἐὰν θέσῃ αὐτοὺς ὑπὸ δίκην, δικογραφία μακρὰ καὶ περίπλοκος, οὐδεμίαν παρέχουσα πιθανότητα ἐπιτυχίας, ἐπειδὴ οὐ-

δόλως ἔσχυσε νὰ καταδικάσῃ τὸν πρόεδρον Johnson ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, λοιπὸν οὐδὲν ὑπάρχει ὁμοιάζον τῷ κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι, ὅπως τοῦλάχιστον ἐν Εὐρώπῃ λειτουργεῖ.

Ἀπ' ἐναντίας, ἐν Ἀγγλίᾳ, διὰ συνεχῶν καὶ ἀνεπαισθητῶν μεταρρυθμίσεων οὐχὶ τῶν νόμων, ἀλλὰ τῶν ἐθῶν καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς νομοθετικῆς ἀρχῆς, ἔτι ὑφίστάμενος καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Μοντέσκιος ἔθετεν αὐτὸν ὡς ὄρον παντὸς ἐλευθέρου πολιτεύματος, ἔπαυσεν ὦν καὶ ἀπλοῦν πρόσχημα· ὡς καθάρωτατα ἀπέδειξε τοῦτο ὁ Bagehot, ἡ κάτω βουλή ὀλοκλήρως ἀπερρόφησε τὴν ἐκτελεστικὴν, ἀφοῦ διὰ τῆς ψήφου αὐτῆς ἀπαγορεύει τὸν πρωθυπουργόν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ὑπουργεῖον, τὸ δυνάμενον νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ κυβερνήσῃ μόνον συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ κοινοβουλίου· αἱ ἀρχαῖαι τοῦ στέμματος προνομίαι σήμερόν εἰσι μόνον μνημεῖον· οὕτω, πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων δὲν ἐγένετο πλέον χρῆσις τῆς ἀποδοκιμασίας (veto). Ἡ δὲ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου ἐξουσία, θεωρουμένη ὡς τὸ πρῶτιστον τῆς βασιλείας προνόμιον, ἀνήκει σήμερον κατ' οὐσίαν τῷ Παρλιαμέντῳ, διότι οἱ ὑπουργοὶ διαπράττονται πᾶν ζήτημα ὑπὸ τὴν ἀνήσυχον καὶ ἐνδελεχῆ ἐπιτήρησιν τοῦ κοινοβουλίου, ἐν μέσῳ ἀδιαλείπτων ἐπερωτήσεων καὶ συζητήσεων, καὶ τέλος, ληγοῦσης τῆς περιόδου, ὑπισχυνοῦνται νὰ μὴ λάθωσι μηδεμίαν ἀπόφασιν χωρὶς νὰ συγκαλέσωσι τὰς βουλὰς. Οὐδέποτε ἤθελον καὶ σκεφθῆ ἐπὶ στιγμὴν νὰ ἐπιτελέσωσι συνθήκην ἐναντίαν τοῖς πόθοις τῆς πλειονοψηφίας. Τῷ Prévost-Paradol, εἰπόντι ὅτι ὁ ἀναξ δύναται νὰ ποιήσῃ ἔκκλησιν εἰς τὸ ἔθνος διαλύων τὴν βουλήν, ἐὰν φρονῇ ὅτι ὑπουργεῖον καὶ πλειονοψηφία οὐκέτι ἀντιπροσωπεύουσιν αὐτό, ὁ Bagehot ἀπήντησεν ὅτι τοιοῦτό τι ἀποβαίνει ἐν Ἀγγλίᾳ ἀδύνατον καὶ πανταχοῦ κινδυνωδέστατον· ὅθεν ὁ ἀνώτατος ἀρχὼν ἐκ τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως διατηρεῖ μόνον τὸ ὄνομα, οὐδὲ πλέον κύριος εἶναι τοῦ διαθέτειν τὰς δημοσίας θέσεις ἵνα σαγηνεύσῃ βουλευτὰς καὶ ἐκλογεῖς, διότι ὁ νόμος ἀκριβῶς κανονίζει τὰ προσόντα τοῦ διορισμοῦ καὶ τοῦ προβιδιασμοῦ ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τῆς διοικήσεως.

Ἐξοχοὶ ἄνδρες, ἀλλ' ἀντιθέτων φρονημάτων, ὁ lord Salisbury, sir Henry Maine καὶ Frédéric Harrison, ἐκ συμφώνου ἀναγνωρίζουσιν οὐχὶ ἀφροντίστως ὅτι αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ἀπαντῶσιν ἐν Ἀγγλίᾳ ἤττονα προσκόμματα ἢ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ. Ἡ Γαλλία, ἡ Ἀμερικανικὴ Ὁμοσπονδία, καὶ ἐκάστη τῶν Ὁμοσπόνδων Πολιτειῶν ἔχουσι γραπτὸν σύνταγμα, ὅπερ δὲν δύναται

ν' αλλοιωθῆ εἰμὴ δι' ἀλλεπαλλήλων ἀποφάνσεων πηγαζουσῶν ἐκ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ κάτω βουλή διὰ μόνης τῆς ψήφου τῆς πλειονοψηφίας δύναται νὰ μεταβάλλῃ ἀπαντας τοὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ κράτους. Ἐν τῇ Γαλλίᾳ καὶ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ὑπάρχει γερουσία ἀντιπροσωποῦσα μὲ ἀρκετὴν ἀκρίβειαν τὰς ζωτικὰς τοῦ τόπου δυνάμεις, ὅπως τολμήσῃ καὶ δυνήθῃ ν' ἀντιστῆ τῇ θελήσει τοῦ κοινοβουλίου ἢ τῶν λόρδων βουλή ἀντιπροσωπεύει μόνον τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων, διὸ καὶ νῦν μόλις κέκτηται ἀποδοκιμασίαν ἐφεκτικὴν δὲν τολμᾷ ν' ἀπορρίψῃ ὀριστικῶς νομοσχέδιον ἡδὴ ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς κάτω βουλῆς, παραδεδεγμένον ὑπὸ τῆς πλειονότητος τοῦ ἔθνους. Ἡ κατάργησις τῆς ἐπὶ τῶν σιτηρῶν νομοθεσίας καὶ αἱ διάφοροι τροποποιήσεις τῶν ἐκλογικῶν νόμων, ἰδίᾳ δὲ ἡ τοῦ 1885, ἐπεβλήθησαν αὐτοῖς ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς θελήσεως· ἀπώλεσαν ἡδὴ πᾶσαν ἠθικὴν ἰσχύν, πᾶσαν ἐν ἑαυτοῖς πίστιν, γινώσκοντες καλῶς ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τῆς ἀνω βουλῆς τρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον, καὶ ὅτι ἀρκεῖ ῥοπή τις ἐπὶ μᾶλλον ἐλευθέρᾳ ἵνα τὴν ἐξαφανίσῃ. Τὸ «σεμνοπρεπὲς τοῦτο μέρος» τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, εἰς ὃ ἀπέδιδεν ὁ Bagehot τοσοῦτο κύρος καὶ τοσαύτην βαρύτητα, νῦν βεβαίως ἀπώλεσεν αὐτὴν καὶ δὲν εὐρίσκει τις ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡσπερ ἐν Γαλλίᾳ, ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, τὴν πυκνὴν ἐκείνην ὁμάδα ἀγροτῶν κτηματιῶν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν ἀήττητον ἐφεδρείαν τοῦ τῶν συντηρητικῶν στρατοῦ ἀρχαῖαι σεβασμοῦ ἕξεις εἰσέτι καλύπτουσιν ὑπὸ τὴν πομπὴν τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἀριστοκρατίας τὴν παντελῆ ἀδυναμίαν τῶν ἀνωτέρων τάξεων εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐταὶ ἑαυτάς· οὐδεμία ἀληθὴς δύναμις ὑπολείπεται αὐταῖς. Τοῦ λοιποῦ αἱ ἐπιδείξεις τῆς πολυτελείας καὶ τῆς ἐξουσίας ἀντὶ τοῦ ἐμπνέειν σέβας τῷ λαῷ, τούναντίον θὰ ἐξοργίζωσιν αὐτόν. Τοῦθ' ὅπερ δὲ καὶ μόνον δύναται νὰ προφυλάξῃ τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τῶν δημαγωγικῶν ἀκολασίῶν καὶ βιαίας ἐπαναστάσεως εἶναι ἐξ ἑνὸς μὲν ἡ σταθερὰ ὀρθοφροσύνη τοῦ ἔθνους, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ μακρὰ συνήθεια τῶν παραχωρήσεων, ἣν σήμερον θ' ἀπομάθωσιν οἱ προνομιοῦχοι ἤττον ἢ ἄλλοτὲ ποτε.

Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ὁ τέλειος χωρισμὸς τῆς νομοθετικῆς δυνάμεως ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἔσχε συνεπίας, ἃς οὐδόπως εἶχον βεβαίως προῖδει οἱ τὸ σύνταγμα θεσπίσαντες, καὶ αἰτινες δίδουσι τῷ κυβερνητικῷ μηχανισμῷ ὅλως ἰδιάζοντα χαρακτηριστῆρα, παντοῦ ἀλλαχοῦ ἀγνώστον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν δύναται οἱ ὑπουργοί, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐλευθέραις πολιτείαις, νὰ εἰσέλθωσιν εἰς

τὰς βουλὰς, ὅπως καθυποβάλλωσι καὶ ὑποστηρίξωσι νομοσχέδια, τὸ νομοθετικὸν ἔργον ἀποκλειστικῶς περιήλθεν εἰς τὸ Κογγρέσον. Πλὴν, ἐὰν βουλή τις δύναται κατὰ γράμμα νὰ ψηφίσῃ νόμους ἀρίστους, ἐν τῇ ὀλομελείᾳ αὐτῆς δὲν εἶναι κατὰλληλος εἰς τὴν προπαρασκευὴν αὐτῶν. Ἐν τοῖς συνταγματικοῖς κράτεσιν ἡ προπαρασκευὴ αὐτῆ γίνεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου, παρὰ τῶν τμημάτων, εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, ἢ τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας. Οὐδὲν παρόμοιον δύναται νὰ γίνῃ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, ἐπειδὴ οἱ ὑπουργοὶ δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ προβάλλωσι νομοσχέδια, ὥστε ἐδέησεν ὅπως τὰ πάντα παρασκευάζωνται ἐν μέσῳ τοῦ Κογγρέσου· ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ τὸ κοινοβούλιον καὶ ἡ γερουσία συνέστησαν μονίμους ἐπιτροπὰς (standing committas), ἀσχολουμένους περὶ τὰ διάφορα ζητήματα τὰ καθυποβαλλόμενα εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν. Περὶ δημοσίων προσόδων (ways and means), ἰδιοποιήσεων, τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας καὶ τραπεζῶν, ἐμπορίου, δημοσίων γαιῶν, ὁδῶν καὶ ταχυδρομείων, δικαιοσύνης, γεωπονίας, στρατιωτικῶν ὑποθέσεων, ναυτικῶν, μεταλλείων, δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, φόρων ἐπιτηδεύματος, ἔργων, βιομηχανίας, τελωνείων, ἰνδικῶν ὑποθέσεων κλπ. συζητοῦσι καὶ ἐκδίδουσι τὰ νομοσχέδια, ὧν ἔχουσι τὴν πρωτοβουλίαν, ἐξελέγχουσιν ὅσα προτείνονται ὑπὸ μελῶν κατ'ἰδίαν, καὶ ἐκθέτουσιν αὐτὰ εἰς τὴν βουλὴν· τὸ κοινοβούλιον νῦν ἔχει τεσσαράκοντα ἐπτὰ μονίμους ἐπιτροπὰς· ὃ, τι δὲ ὀφείλομεν ἐπισταμένως νὰ ἐξετάσωμεν εἶναι τίνι τρόπῳ αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται κατάρθωσαν νὰ σφετερισθῶσι πᾶσαν νομοθετικὴν δύναμιν τοσοῦτον, ὥστε νὰ τὴν ὑπεξαίρῃσιν σχεδὸν ὀλοτελῶς ἀπὸ τῆς ἐπικρίσεως τοῦ λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Κογγρέσου. Ἐξασκοῦσι τὴν δύναμιν ταύτην μετὰ μείζονος αὐθαίρεσις ἢ τὸ συμβούλιον τῶν Δέκα, ἢ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας, διότι ἀποφεύγουσι πάντα ἔλεγχον. Οὐδὲν παραδοξότερον, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀμερικῇ, ὡς ἠκουσα, ἔτι ἀγνώστον· διὸ ἐπιτραπήτω μοι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου νὰ δώσω ἀκριβεῖς καὶ ἴσως λεπτολόγους τινὰς λεπτομερείας, ἃς ἐραρίζομαι ἐκ τοῦ λίαν διδακτικοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Woodrow Wilson «Congressional Government» (Περὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κογγρέσου), καὶ ἐκ πραγματείας, πιστῶς ἀπεικονίζούσης τὰ πράγματα, τοῦ κ. Hoar, γερουσιαστοῦ τοῦ Massachusetts, «the Conduct of business in Congress» (Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐργασίας ἐν τῷ Κογγρέσῳ).

Ἴνα δώσῃ νὰ ἐννοήσωμεν τίνι τρόπῳ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις λειτουργεῖ ἡ ἀλλόκοτος κοινοβουλευτικὴ μηχανή, ἧς οὐδεὶς, ἐὰν μὴ ἡ μεμνημένος, δύναται κἄν νὰ ὑπόπτειτῃ τὸ πολυσύγκροτον,

ὁ κ. Wilson ἐπὶ σκηνῆς θέτει ἀντιπρόσωπον, ὅστις τὸ πρῶτον ἔρχεται νὰ καθίσῃ ἐν τῷ Κογγρέσῳ· ὁ νεωστὶ ἐκλεχθεὶς ἐμόχθησεν, ὡς εἰκόσ, κατὰ τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα περὶ ζήτημα λίαν ἐνδιαφέρον αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ ὑπεσχέθη εἰς τοὺς ἐκλογεῖς του νὰ παρουσιάσῃ νομοσχέδιον ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος, δρᾷται τῆς πρώτης εὐκαιρίας ἵνα ζητήσῃ τὸν λόγον. Ὁ πρόεδρος ἀπαντᾷ αὐτῷ ὅτι δὲν δύναται νὰ δώσῃ αὐτῷ τὸν λόγον, καὶ αἱ ἐπιπλήξεις τῶν συνέδρων του τῷ δίδουσι νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἔσφαλε καθ' ὅλας τὰς ἕξεις καὶ συνηθείας. Μόνον ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται μεγαλοφώνως τὸ ὄνομα ἐκάστης πολιτείας, οἱ ἀντιπροσωποῦντες αὐτὴν δύναται νὰ καθυποβάλλωσι νομοσχέδιον· ἀκολουθεῖ λοιπὸν τὸν κανονισμὸν καὶ εἰσάγει τὸ νομοσχέδιόν του κατὰ τὴν ὀρισμένην ἡμέραν· ὁ γραμματεὺς ποιεῖ κεφαλαϊώδη αὐτοῦ ἀνάγνωσιν· ὁ βουλευτὴς ἐγείρεται ἵνα προσθέσῃ διασαφήσεις, ἀλλ' ὁ πρόεδρος ἐκ νέου τὸν διακόπτει καὶ τὸν διδάσκει ὅτι ἐν τῇ στιγμῇ ταύτῃ τὸ μόνον διαγνωστέον εἶναι τὸ ὀρίσαι εἰς ποίαν ἐκ τῶν 49 ἐπιτροπῶν δεόν νὰ καθυποβληθῇ τὸ νομοσχέδιόν του. Συχνάκις ἐπὶ τοιούτου ζητήματος ζῶνται διεγείρονται συζητήσεις, ἐπειδὴ νομοσχέδιον πολλάκις ἔχει σχέσεις μὲ δύο ἢ τρεῖς ἄλλοιαις ὑποθέσεσι· καὶ τὸ μέλλον, ὅπερ ἀναμένει αὐτό, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξήρτηται ἐκ τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν θὰ πεμφθῇ. Οὐδὲν νομοσχέδιον ἀποφεύγει τοιαύτην παραπομπήν, ἐξαιρουμένων τῶν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐπιτροπῶν προτεινομένων ἢ τῶν ἀπαλλασσομένων αὐτῆς δι' ἐιδικῆς ψήφου καὶ διὰ πλειονοψηφίας τῶν δύο τρίτων.

Κατὰ τὸν κ. Wilson, νομοσχέδιον ἀποσταλὲν εἰς ἐπιτροπήν, συνήθως εἶναι καταδικασμένον εἰς θάνατον. Συνάμα καὶ μετὰ τῶν ἀπειραριθμῶν λοιπῶν νομοσχεδίων κατ' ἔτος εἰσαχθέντων, ἀπόλλυται ἐν τῷ ἀχανεῖ τῆς σιωπῆς βασιλείῳ, ἐξ οὗ οὐδὲν ἐπανάγεται. Οὐδεὶς ἀκριβῶς γινώσκει πότε ἐκπνέει, οὐδὲ τί ἀπεγένετο· οὐδ' αὐτοὶ οἱ φίλοι του κατορθοῦσι νὰ μάθωσι τὴν τύχην του. Βεβαίως αἱ ἐπιτροπαὶ δὲν ἰσχύουσιν ἵνα καταδικάσωσι νομοσχέδιον, ὀφείλουσι νὰ ποιήσωσιν ἐκθεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν βουλήν, καὶ ἐὰν τὸ ἀποδοκιμάζωσι, δύναται μόνον νὰ συστήσωσιν ὅπως μὴ ψηφισθῇ. Πλήν, δι' ἔλλειψιν χρόνου πρὸς ἐξέτασιν ἀπάντων τῶν καθυποβληθέντων νομοσχεδίων, ἐν πρώτοις ἀσχολοῦνται εἰς ὅσα αὐτοῖς φαίνονται σπουδαιότερα, ἰδίως δὲ εἰς ὅσα αὐταὶ καθυπέβαλον. Μετὰ δύο ἔτη τὸ Κογγρέσον φθάνει εἰς τὸ τέμα του, νέαι γίνονται ἐκλογαί, καὶ ὅ,τι δὲν ὑπεβλήθη τῇ βουλῇ πίπτει εἰς τὸ χάος. Μυριάδες λοιπὸν νομοσχεδίων

οὕτως ἀφανίζονται· οὐδέλωσ ἀπερρίφθησαν, οὐδὲ κἄν ἀνεγνώσθησαν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον δὲν ἤλθεν ἡ σειρά των. Αἱ ἐπιτροπαὶ δὲν δύναται ἀπ' εὐθείας νὰ λάβωσι τὴν πρωτοβουλίαν νομοσχεδίου· ἀλλὰ μέλος αὐτῶν παρουσιάζει αὐτὸ κατὰ τὴν κλήσιν τῆς δευτέρας· πέμπεται εἰς τὴν ἀρμοδίαν ἐπιτροπήν, ἣτις ἀμέσως τὸ ἐξελέγχει καὶ καθυποβάλλει αὐτὸ τῇ βουλῇ, ἣτις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, παραδέχεται αὐτό. Οὕτω μόνον οἱ ὑπουργοὶ δύναται νὰ εἰσαγγέλλωσι νομοσχέδιον εἰς τὸ Κογγρέσον· αἱ ἐπιτροπαὶ λοιπὸν μόναι παρασκευάζουσι τοὺς νόμους, προσέτι δέ, ὡς θέλομεν κατωτέρω ἰδεῖ, αὐταὶ μόναι συνήθως ἐπιβάλλουσι τὴν ἐπιψήφισιν αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ἡ βουλή, καὶ ἂν προμακρύνῃ τὰς περιόδους αὐτῆς, δὲν ἔχει τὸν ὑλικὸν χρόνον ἵνα λάβῃ γνώσιν πασῶν τῶν ἐκθέσεων τῶν 49 ἐπιτροπῶν, αὐταὶ ἀναγκάζονται νὰ διαγωνισθῶσι περὶ τῆς σειράς τῆς ἐγγραφῆς, ἣν κανονίζει ὁ πρόεδρος. Ἐξαιροῦνται δὲ τέσσαρες ἐπιτροπαὶ, τῶν ἄλλων προηγούμεναι, ὡς ἀσχολούμεναι εἰς εἰδικὰς ὑποθέσεις μὴ ἐπιδεχομένας ἀναβολῆν· καὶ αὐταὶ εἰσιν αἱ ἐξετάζουσαι τὰς ἐκλογὰς, τὰς τυπώσεις, τὰς προσόδους, τὰς δαπάνας καὶ τὰς ἰδιοποιήσεις.

Ἡ βουλή πάντοτε εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ διεκπεραιῶσιν τὴν ἐργασίαν μετὰ πολλῆς σπουδῆς, ἅτε ἔχουσα ὀλίγας διαθεσίμους συνεδριάσεις· ἡ δευτέρα χρησιμεύει εἰς τὴν κλήσιν τῶν πολιτειῶν, εἰς ὄνομα τῶν ὁποίων καθυποβάλλονται νομοσχέδια· ἡ παρασκευὴ ἀφιεροῦται εἰς τὰ ἰδιαιτέρα νομοσχέδια (private bills), τὸ δὲ σάββατον συνήθως σχολάζει· ὅθεν μένουσι τρεῖς ἡμέραι καθ' ἑβδομάδα, ἧς μέρος τυγχάνει ἐνησυχολημένον κατ' ἀπόφασιν ληφθεῖσαν δυνάμει κοινῆς συναίνεσεως καὶ τῆς ἀργίας τοῦ κανονισμοῦ. Ὅθεν ἕκαστος ἐπισπεύδει τὴν ἐργασίαν· ἡ βουλή, γινώσκουσα ὅτι ἀδυνατεῖ, ὅπως καὶ ἂν πράξῃ, νὰ συμπληρώσῃ ἴσως τὸ δεκατημέριον τοῦ ἔργου αὐτῆς· ἕκαστος δὲ τῶν μελῶν, διότι ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τεθειμένα ὑπὸ συζήτησιν τὰ νομοσχέδια καὶ τὰς ἐκθέσεις τῆς ἐπιτροπῆς, ἧς ἀποτελεῖ μέλος. Ἡ ἔχουσα τὸν λόγον ἐπιτροπὴ (holding the floor) ὡσαύτως ἐπισπεύδει, ἅτε ἔχουσα πάντοτε καὶ ἄλλα νομοσχέδια, ὧν τὴν συζήτησιν ἐλπίζει νὰ εἰσαγάγῃ ἐν καιρῷ εὐθέτῳ. Ἡ συζήτησις λοιπὸν εὐρίσκεται ἐξ ἀνάγκης περιορισμένη ἐντὸς τὸς ὡ στενῶν ὀρίων, ὥστε πᾶσα σπουδαία καὶ ἀρίστη διάσκεψις κωλύεται.

Ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐπιτροπῆς ἔχει ὑπὸ τὴν διχθεσίαν του μίαν ὥραν ἢ ἄνωγ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς, ἣν ἀντιπροσωπεύει, ἀλλὰ δὲν ἀναλύουσιν αὐτὴν ὀλόκληρον. Πικραδεγεμένη ὑπάρχει συνήθεια

ν' ἀφίγη ὀλίγα λεπτά εἰς διαφόρους ῥήτορας· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς οὗτος ἀποκλειστικῶς ἀνήκει αὐτῷ, παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου ὀφείλεται νὰ ζητηθῆ τὸ δικαίωμα τοῦ ὀμιλῆσαι. Ὁ ἐντιμὸς ἀγὼν (fair play) ἀπαιτεῖ ὅπως παραχωρήσῃ ἐπίσης τὸν λόγον εἰς τοὺς ἀντιπάλους· ἀλλ' οὐαὶ αὐτοῖς ἐὰν ὑπερβῶσι τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν λεπτῶν τῶν παραχωρηθέντων αὐτοῖς· ὁ πρόεδρος, ὅστις εἶναι ἤδη ἐν γνώσει τῆς συμφωνίας μεταξὺ τοῦ ῥήτορος καὶ τοῦ εἰσηγητοῦ, ἀμέσως ἐπιβάλλει σιωπὴν. Πρὶν ἢ λήξῃ ἡ ὥρα, ὁ εἰσηγητὴς προτείνει τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως (previous question), ἣτις σχεδὸν οὐδέποτε ἀπορρίπτεται ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἐπειδὴ, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἐργασίαν, πάντοτε εἶναι πρόθυμος νὰ ψηφίσῃ ὅ,τι δύναται νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν συζήτησιν· ἐντεῦθεν οὐδεμία τροπολογία γίνεται δεκτὴ. Ἐὰν ὁ εἰσηγητὴς ἀμελήσῃ περὶ τὴν προφύλαξιν ταύτην, ὁ ἔλεγχος τῆς συζητήσεως ὑπεξέφυγεν αὐτόν. Αἱ συζητήσεις δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσιν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ ψηφισθῆ τὸ νομοσχέδιον κατ' ὅταν τότε τραχέως θὰ ἐπιπλήξῃσι τῷ εἰσηγητῇ τὴν ἀσυγχώρητον αὐτοῦ ὀλιγορίαν.

Ἡ βουλὴ συνήθως ψηφίζει τὰς ἀποφάσεις ἢ τὰ νομοσχέδια τῶν ἐπιτροπῶν. Φανερόν δὲ ὅτι οὐδεμία ὑπολείπεται εὐκαιρία εἰς μακροὺς λόγους ἢ εἰς ἀκριβολόγους συζητήσεις· παρατηρήσεις μόνον ἐν σπουδῇ ἀνταλλάσσονται· ἔπειτα ἔρχεται ἡ ψηφοφορία καὶ οὕτω τετέλεσται. Ἐξαιρουμένων τῶν προσόδων καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν, ἃς ἐκάστοτε ἐξετάζει τὸ Κογγρέσον μετὰ προσοχῆς, πάντα τὰ λοιπὰ ἀφίενται εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐπιτροπῶν. Κατὰ θεωρίαν ἡ δύναμις αὐτῶν περιορίζεται εἰς τὸ ἐτοιμάζειν τοὺς νόμους· πράγματι ὅμως αἱ ἐπιτροπαὶ νομοθετοῦσιν, ἐπειδὴ ἡ βουλὴ πείθεται αὐταῖς· συνεδριάζει οὐχὶ ὅπως συζητήσῃ μετ' ἀκριβείας, ἀλλ' ὅπως ψηφίσῃ ὅσον τάχιστα τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν προτεινόμενα.

Καὶ ἕτερα ἄρθρα τοῦ κανονισμοῦ συντείνουσιν ὅπως δώσωσιν εἰς τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ νομοθετεῖν ἔτι μᾶλλον αὐθαίρετον χαρακτῆρα· αἱ ἐν ταῖς ἐπιτροπαῖς διασκέψεις εἰσὶν ἀπολύτως μυστικά· δύνανται νὰ προσκαλέσωσι παρ' αὐταῖς εἰδήμονας ἀνδρας ἵνα δώσωσι πληροφορίας ἢ ἐκφράσωσι γνώμην ἐπὶ συζητουμένης ὑποθέσεως, πλὴν ἡ ἐκθεσις ὀφείλει νὰ τηρήσῃ ἄκραν ἐχμυθίαν ἐπὶ τῶν ἐκφρασθεισῶν γνώμῶν, καὶ οὐδεμία δημοσίευσίς αὐτῶν γίνεται. Τὸ ἔργον τοῦ νομοθετεῖν ἐκτελεῖται κατ' ἀκολουθίαν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ δημοσίου, πολλάκις δὲ καὶ αὐτὰ τὰ μέλη τῆς βουλῆς ἀγνοοῦσι τί ἐψηφίσθη. Οὕτω δὲ ἡ ἀναβολὴ τοῦ κόπτειν ἀργυροῦν νόμισμα ἀπεφασίσθη χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ τὸ

Κογγρέσον τί εἶχε ψηφίσει· διό, ὅπως φέρωσι θεραπείαν εἰς τὴν προγραφὴν τοῦ λευκοῦ μετάλλου, ἦν οὐδόλως ἔστεργεν ἡ πλειονοψηφία, οἱ ἀντιπρόσωποι Alison καὶ Bland προέτειναν νὰ ψηφισθῆ τὸ γνωστὸν νομοσχέδιον «Bland bill», διατάσσον τὸ νὰ κόπτονται κατὰ μῆνα τοῦλάχιστον δύο ἑκατομμύρια ταλλήρων ἀργυρῶν.

Ἴδου ὅμως καὶ ἄλλο ἔτι παραδοξότερον· αἱ παντοδύναμοι αὐταὶ ἐπιτροπαὶ, αἱ νομοθετοῦσαι κατὰ τὸ δοκοῦν αὐταῖς, ἀνευ σοβαρᾶς ἐξελέγξεως, ἀνευ εὐθύνης, αὐτοπροαιρέτως, ἐκλέγονται ὑπὸ μόνου τοῦ προέδρου.¹ Ὁ πρόεδρος οὗτος (Speaker) δὲν εἶναι, ὡς ὁ τῶν κοινοτήτων τῆς Ἀγγλίας, πρόσωπον ἀπαθὲς καὶ ἐντελῶς ἀμερόληπτον, οὐδεμίαν ἄλλην ἔχον ἐντολήν ἢ τὸ ἐπιβάλλειν τὸ σέβας τοῦ κανονισμοῦ, καὶ ὅστις ἤθελεν ἀμέσως καταστραφῆ εἴ ποτε κατὰ τι ἐφωρᾶτο ἐπηρεαζόμενος ὑπὸ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ συμπαθειῶν. Ὁ πρόεδρος ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις ἀπ' ἐναντίας εἶναι ἀνὴρ κόμματος, καὶ παραδέδεται τὸ νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν μέγιστην ἰσχύν του πρὸς ὄφελος τῶν φρονημάτων του. Ὄθεν ἐκλέγει τὰς ἐπιτροπὰς οὕτως, ὥστε νὰ γίνωνται ἀποδεκτὰ τὰ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν φίλων του παρουσιάζόμενα νομοσχέδια· διὸ καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς γίνεται αἴτιον φοβερῶν ἀγῶνων· αἱ συνέπειαι δ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν νομοθεσίαν εἶναι πολλῶ σπουδαιότεραι ἢ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας· ὑπάρχουσι δὲ παραδείγματα ἔνθα ἡ κάλπῃ τῆς ψηφοφορίας ἠνοίχθη ἐπανεπιλημμένως ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας· ἐν τῇ μεγάλῃ δημοκρατίᾳ τῆς Ἀμερικῆς ἡ γενικὴ διεύθυνσις τῆς νομοθετικῆς δυνάμεως ἀνήκει λοιπὸν ἐνὶ καὶ μόνῳ ἀνδρὶ.

Οὐχ ἦττον ἀναγκάζεται ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης νὰ προσδιορίσῃ τὰ μέλη εἰς τὰς διαφόρους ἐπιτροπὰς ἀναλόγως τῆς προσηκούσης ἐκάστῳ ἀρμοδιότητος· ὅθεν ἔπεται ὅτι αἱ ἐπιτροπαὶ πάντοτε σύγκεινται ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων ἀποχρώσεων· αἱ ἀποφάσεις καὶ ἡ ἐκθεσις ψηφισθεῖσαι ὑπὸ ἐπιτροπῆς συνήθως εἶναι περιληπτικὸν ἔργον παραδεδεγμένον μετ' ἀμοιβαίας παραχωρήσεις· σχεδὸν πάντοτε συμφωνοῦσιν ἵνα ἀπομακρύνωσιν ὅ,τι ἐνδέχεται νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐνστάσιν τῆς βουλῆς ἢ νὰ διεγείρῃ σφοδρὰς συζητήσεις· διὸ τὰ

¹ Μέχρι τοῦ 1790 ἡ βουλὴ ἐξέλεγε τὰς διαρκεῖς ἐπιτροπὰς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνεφύησαν δυσκολαί, ἀπεδόθη τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς τὸν πρόεδρον τῆς βουλῆς· ὁ κανονισμὸς φέρει ὅτι «πᾶσαι αἱ ἐπιτροπαὶ θὰ ἐκλέγωνται ὑπὸ τοῦ προέδρου, ἐκτὸς εἰμὴ ἡ βουλὴ ἄλλως ἀποφασίσῃ». Πᾶσα νέα βουλὴ δύναται νὰ ἐξετάσῃ αὐτὴν τὸν κανονισμὸν τῆς, ἀλλ' ὁ ὅρος οὗτος ἔμεινεν ἔκτοτε ἀμετάβλητος· ἕκαστον δὲ κόμμα, ἐναλλάξ, εὕρισκει εἰς τοῦτο τὸ συμφέρον του.

ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προτεινόμενα εἰς ψήφισιν μέτρα εἰσι μετριάζοντα, ὄντα ἢ ἀπόρροια συμβιβασμοῦ μεταξὺ ἄκρων φρονημάτων. Ἐκ τούτου δὲ πηγάζει ὅτι αἱ ἐπανορθώσεις εἰσι σπάνιαι κατὰ τὴν γενικὴν συζήτησιν, καὶ ἡ ἐπιψήφισις γίνεται σχεδὸν ἄνευ ἀμφισβητήσεων· ὁ τῶν διαφόρων κομμάτων ἀνταγωνισμὸς φαίνεται ἐντελῶς ἐκλείπων ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει. Οἱ πρόεδροι τῶν 49 διαρκῶν ἐπιτροπῶν, ὧν εἶναι μεγάλη ἡ ἐπιρροή, συνήθως ἐκλέγονται κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἢ κάλλιον εἰπεῖν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς βουλευταί. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν τοσούτῳ οὐσιωδῶν ἐκλογῶν ἐπίσης ἀπελάυνεται μακρὰν ὅσον τὸ κομματικὸν πάθος.

Οἱ ὑπὸ τῶν πολυαριθμῶν τούτων ἐπιτροπῶν διαπεπονημένοι νόμοι οὐδὲν φέρουσιν ἴχνος τῆς ἐπικρατούσης γνώμης, ὡς ἐν τοῖς λοιποῖς κοινοβουλευτικοῖς κράτεσιν. Ἐκάστη ἐπιτροπὴ ἐμφορεῖται τῆς ἐπικρατούσης ἐν μέσῳ αὐτῆς τάσεως. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν οὐδεμία ὑφίσταται κοινότης βουλευμάτων, οὐδεμία ἀλληλεγγύη· ἀπ' ἐναντίας, μᾶλλον εὐρίσκονται ἐν καταστάσει ἐχθρότητος λαθνανοῦσης ἢ φανεράς, διότι αἰετοπερὶ ἐρίζουσι περὶ τοῦ καιροῦ τοῦ Κογγρέσου καὶ περὶ τῆς προηγήσεως ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει. Ἐν τῷ Κογγρέσῳ τὰ κόμματα οὐδόπως εἰσὶν ὀργανισμένα ὡς συμπαγῆ στρατεύματα πρὸς ἐπίθεσιν, οὐδ' ὑπέκουσιν εἰς γνωστούς καὶ εὐδοκίμους ἀρχηγούς, καὶ ἐκ προαιρέσεως ἀμοιβαίως ἐκμηδενίζονται. Κατὰ τὴν ψήφισιν ἐκάστου νομοσχεδίου τὰ μέλη χωρίζονται διαφόρως, καὶ συνεπῶς ταῖς ἑαυτῶν πεποιθήσεσι, τοῖς συμφέρουσιν ἑαυτῶν ἢ τοῖς τῶν ἐντολέων των.

Τὸ κυβερνητικὸν σύστημα, ὅπερ ἐσκιαγραφήσαμεν φαίνεται ἀναπληροῦν τὰ ποθούμενα διασῆμων πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἳ οἱ Stuart Mill, Thornton καὶ Minghetti. «Δέον νὰ γίνῃ ἀξιόλογος διαστολή, λέγει ὁ Mill ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, μεταξὺ τῆς τῶν νόμων συντάξεως, ἔργου, ὅπερ συνέλευσις τυγχάνει ὄλως ἀνίκανος νὰ ἐπιχειρήσῃ, καὶ τῆς ἐνεργείας ὅπως ἀριστοὶ νόμοι ἐπιψηφισθῶσιν, ὅπερ ἐστὶ τὸ πρῶτιστον αὐτῆς καθήκον, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐκπληρωθῇ εἰμὴ ὑπ' αὐτῆς. Κατ' ἀκολουθίαν, νομοθετικὴ ἐπιτροπὴ ὀφείλει ἀπαρτίξειν συμφυῆς μέρος τοῦ ὄλου ὀργανισμοῦ παντὸς ἐλευθέρου κράτους· ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἔπρεπε νὰ ᾖ συγκεκριμένη ἐκ μικροῦ ἀριθμοῦ ἀνδρῶν, περὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν νόμων δεινοτάτων, εἰς οὓς ἤθελεν ἀνατεθῆ ἢ φροντίς τοῦ πρᾶσσευάζειν τοὺς νόμους, οὓς τινὰς ἢ βουλή ἤθελεν ἐπιθυμῆσαι νὰ ψηφίσῃ. Ἡ δὲ βουλή ἤθελε τηρήσει τὸ ἐλεύθερον τοῦ ψηφίσαι ἢ ἀπορρίψαι νομοσχεδίον τι προτεινόμενον, ἀλλ' οὐχί

καὶ τὸ μετατρέψαι αὐτό, ἐκτὸς ἐὰν πέμψῃ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τὰς τροπολογίας, ἃς βούλεται νὰ εἰσαγάγῃ». Ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτεῖαις τούτου κάλλιον ἐγένετο· ἐπειδὴ ἡ ποθουμένη τοῦ Mill ἐπιτροπὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ᾖ ἀρμοδία ἐν παντὶ ζητήματι, κατηρτίσθησαν τόσαι ἐπιτροπαί, ὅσαι διάφοροι ὑποθέσεις μέλλουσι νὰ συζητηθῶσι, καὶ οὕτω πᾶσα πιθανότης ὑπάρχει ὅτι οἱ προτεινόμενοι νόμοι θὰ ὦσι καλῶς μεμελετημένοι καὶ ἠτοιμασμένοι, ἐκτὸς ἐὰν αἱ ἐπιτροπαί ἔχωσιν ἀντίθετον συμφέρον.

Ὁ Minghetti καὶ ὁ Thornton, οἵτινες ἐποίησαν καταφανῆ πάντα τὰ δεινὰ τὰ ἐκπηγάζοντα ἐκ τοῦ κομματικοῦ πνεύματος ἐν τῷ κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι, ἤθελον εὐρεῖ λόγον νὰ εὐαρεστηθῶσιν ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτεῖαις. Τὸ κομματικὸν πνεῦμα, τὸ λυσσῶδως μαϊνόμενον καὶ ἐνώπιον οὐδενὸς ἐμποδίου ἢ μέσου ἀποδειλιῶν κατὰ τὴν στιγμὴν τῶν ἐκλογῶν, αἴφνης καταπραύνεται ἐν τῷ Κογγρέσῳ, καὶ οὕτως εἰπεῖν, οὐδεμίαν ἐξασκεῖ ῥοπὴν ἐπὶ τῆς τῶν νόμων κατασκευῆς. Καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας τοῦ πολιτικοῦ βίου ἡ δημοκρατία κυριεύει ἀπολύτως· ὁ λαὸς ἀπ' εὐθείας ἐκλέγει τοὺς νομοθέτας, τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους, καὶ αὐτοὺς τοὺς δικαστάς του. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐκλογαὶ αὐταὶ ἐντὸς βραχείας προθεσμίας ἀνανεοῦνται, ἡ τοῦ λαοῦ βούλησις φαίνεται οὕσα κυρία· οὐχ ἡττον ὁμως αὕτη ἀπολήγει ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Κογγρέσου. Ἐκεῖ ὁ πρόεδρος τῆς βουλῆς, καὶ αἱ ὑπ' αὐτοῦ ὀριζόμεναι ἐπιτροπαί, νομοθετοῦσι κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, σχεδὸν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κοινῆ καὶ ἀνευθύνως. Ἐν τῷ ἀνωτάτῳ μέρει τῆς κυβερνήσεως ἡ δημοκρατία παύει ἐξασκοῦσα τὴν παντοδυναμίαν αὐτῆς.

Εἶπον ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κοινῆ. Καὶ τῶντι, ἀνοίξατε ἀμερικανικὴν ἐφημερίδα ἔστω τὴν τελειοτάτην καὶ εὐρυτάτην· ὁ χῶρος ὁ ὀρισμένος ὅπως ἐκθέσῃ τὰ διεξαγόμενα ἐν τῷ Κογγρέσῳ, ἰδίως δὲ ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων, εἶναι λίαν περιόριστος, καὶ ὅ,τι γράφεται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γρήφως, ἐξαιρουμένων τῶν μεμυημένων τὰ πολιτικά. Δὲν δύναται νὰ ἐκφέρωσιν ὀλόκληρον τὸ κείμενον τῶν ψηφισθέντων νόμων, καὶ ἡ γενομένη ξηρὰ αὐτῶν ἀνάλυσις οὐδόπως εἶναι ἐν τῇ ἀναγνώσει ἐπαγωγός. Οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος ἀξίος σημειώσεως· ψηφηφορία ἀναγράφονται, καὶ μηδὲν πλέον. Οἱ Ἀμερικανοὶ μετὰ ζήσεως ἀκολουθοῦσι τὰς συζητήσεις τῶν ἀγγλικῶν βουλῶν· τὸ τηλεγραφικὸν σύμμα καθ' ἐκάστην μεταδίδει αὐτοῖς ἐκτενεῖς ἀναλύσεις αὐτῶν· πλὴν, ἐὰν ἐξαίρεθῃ σπουδαῖον καὶ μέγα τι ζήτημα, ὀλίγον ἐνδιαφέρονται εἰς ὅ,τι λέγεται ἢ πράττεται ἐν τῷ Καπιτωλίῳ των.

Οι ελάχιστοι λόγοι του Γλάδστωνος και του Salisbury δημοσιεύονται και σχολιάζονται, ενώ τί είναι γνωστόν ἡμῖν ἐκ τῶν λόγων ἢ τῶν ἔργων τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων (leaders) τῆς Ἀμερικῆς;

Εἶπον πρὸς τούτους ὅτι τῇ ἐλλείψει δημοσιότητος προστίθεται ἡ ἔλλειψις εὐθύνης. Ἐνταῦθα δὲ δῆλη γίνεται ἡ μεγίστη διαφορὰ μετὰ τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἀναπτύσσεται καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν εὐρύτητα, καθ' ὅλην τὴν λαμπρότητα ὅ,τι ὀνομάζεται ὑπουργικὴ κυβέρνησις. Ἐκαστον κόμμα ἔχει ἰδίους ἀρχηγούς, διευθύνοντας αὐτὸ καὶ λαλοῦντας ἐν ὀνόματι αὐτοῦ. Ὅταν κόμμα ἀποκτήσῃ τὴν πλειονοψηφίαν, οἱ ἀρχηγοὶ αὐτοῦ ἔρχονται εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ σχηματίζουν τὸ ὑπουργεῖον. Τοῦτο κυβερνᾷ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ τὴν ὄψιν τῆς βουλῆς. Παρασκευάζει τοὺς νόμους, δι' οὓς δέον νὰ ἐπιτύχῃ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς πλειονοψηφίας. Οὕτω, ἀντὶ 49 διαρκῶν ἐπιτροπῶν, μετὰ τῶν ὁποίων διαιρεῖται ἡ εὐθύνη ὡς ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις, ὡς ὑπάρχει μία καὶ μόνη φέρουσα πλήρῃ τὴν εὐθύνην. Ἐκαστον νομοσχέδιον δίδει ἀφορμὴν εἰς συζητήσεις ἐμπαθεῖς, ἀτελευτητάς, συγκινητικωτάτας, ἐν αἷς συμπλήττονται οἱ ῥήτορες τῶν ἐναντίων κομμάτων. Εἶναι ἀγὼν περιφανῆς, ἥρωϊκός, ὡς οἱ τῶν ἡρώων τοῦ Ὀμήρου· ἐκάστη ὁμάς συσπειρουμένη ἀντικρὺ τῆς ἐχθρικής ὁμάδος ἐν ἐνεργείᾳ θέτει πάντα πόρον τῆς κοινοβουλευτικῆς τακτικῆς καὶ εὐγλωττίας. Καὶ ὄντως ἡ προκαταβολὴ εἶναι ὑπερμεγέθης· τὰ χαρτοφυλάκια ἀνήκουσι τῷ νικητῇ. Ἐὰν τὸ ὑπουργεῖον ἠττηθῇ, ὀφείλει νὰ παραιτηθῇ καὶ ν' ἀφήσῃ τὴν θέσιν εἰς τοὺς ἀντιπάλους. Ἡ συζήτησις ἐστὶν ἡ ψυχὴ τοιοῦτου πολιτεύματος. Ἔστι μάχη, ἐν ἣ ὄπλον ἐστὶν ὁ λόγος, δρᾶμα, οὐ τὸ δημόσιον μετὰ πολλῆς περιεργίας ἀκολουθεῖ πᾶσας τὰς περιπετείας, διότι ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐκβάσεως αὐτοῦ ἐξήρτηται ἡ διεύθυνσις τοῦ κράτους. Ἐὰν κακοὶ νόμοι ψηφισθῶσιν, ἐὰν ἀμαρτήματα διεπραχθῶσιν, ὁ λαὸς γινώσκει τίς ὁ υπεύθυνος. Τὸ ὑπουργεῖον καὶ ἡ πλειονοψηφία ὑπέχουσι δίκην αὐτῶν· οἱ ἐκλογεῖς ἐγκαταλείπουσιν αὐτούς.

Ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις οὐδὲν βλέπει τις παρόμοιον· οἱ τῶν κομμάτων ἀρχηγοὶ δὲν μονομαχοῦσιν ἐν ὑπερτάτῃ μάχῃ· εἰς διεσχορπισμένοι ἐν ταῖς διαφόροις ἐπιτροπαῖς, ἔνθα ἐνεργοῦσι καὶ ἐπιτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ των. Τὰ προτεινόμενα νομοσχέδια οὐδὲν εἰσὶν ἔργον τῆς πλειονοψηφίας ἐν τῷ Κογγρέσῳ, ἀλλὰ τῆς πλειονοψηφίας ἐν ἐκάστῃ ἐπιτροπῇ, συγκειμένη ἐξ ἀντιπροσώπων ὅλων διαφόρων ἀποχρώσεων· ἐκάστη πρότασις ἐξετάζεται, συζητεῖται, ἐπι-

ψηφίζεται κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῇ ἀξίαν, καὶ οὐχὶ ἵνα ὑποστηρίξῃ ἢ ἀνατρέψῃ τὸ ὑπουργεῖον· τὰ χαρτοφυλάκια, ἢ τῶν δημοσίων διευθυνσις οὐδέποτε εὐρίσκονται ἐν κρίσει, ἀφοῦ τὸ Κογγρέσον δὲν διαθέτει ταῦτα. Ἐὰν νόμος τις τυγχάνῃ βλαβερός, ὁ λαὸς ἀγνοεῖ τίς εὐθύνεται, διότι δὲν δύναται νὰ αἰτιᾶται οὔτε τὴν πλειονοψηφίαν, οὐδὲν πταίουσαν, οὔτε τοὺς δημοκράτας ἢ τοὺς δημοκρατικούς, ἐπειδὴ, τοῦ νόμου ἐτοιμασθέντος ὑπὸ ἐπιτροπῆς, ἡ αἰ συζητήσεις καὶ ἀποφάσεις εἰσὶ μυστικαί, οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ εἰς ποῖον κόμμα ἀποδοτέος ὁ νόμος οὗτος. Οἱ βουλευταὶ λοιπὸν ἐν γένει ἀνάγκη δὲν ἔχουσι περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ οὗτος θ' ἀγνοῖ ἐπὶ τίνος ὀφείλει νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν τιμωρίαν τῆς δυσαρρεσκείας του. Ὅθεν οὕτω παρατηρεῖται τὸ ἀλλόκοτον τοῦτο γεγονός: πολιτεία κατὰ πάντα δημοκρατικὴ, ἐν ἣ ὁ δῆμος οὐδὲν σχεδὸν μέρος λαμβάνει τῆς τῶν νόμων καταστάσεως καὶ τῆς διευθύνσεως τῶν δημοσίων πραγμάτων.

Ἐν νεωστὶ ἐκδοθέντι πονήματι «American Diplomaty», πρῶην πρεσβευτῆς ἀμερικανός, ὁ κ. E. Schuyler ὀρίζεται τὴν κυβερνησιν τῆς αὐτοῦ πατρίδος ὡς ἔπεται: δεσποτισμὸς ἀπόλυτος καὶ ἀνεύθυνος, λειτουργῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα συνταγματικῶν θεσμῶν, καὶ ἐξασκούμενος παρὰ ἐξ ἀτόμων, ἤτοι τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἐπικρατείας, τοῦ τῶν οἰκονομικῶν, τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς, καὶ κατὰ δευτερεύουσιν τάξιν, τῶν προέδρων τῶν δύο ἐπιτροπῶν, τῆς τῶν ἰδιοποιήσεων καὶ τῆς τῶν χρηματικῶν πόρων, οὓς ἐκλέγει κατ' ἀρέσκειαν.

Δυνάμεθα νὰ δισχυρισθῶμεν ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο δὲν εἶναι ἄξιον μεταμελείας· ἀλλ' ὅπερ ἀναμφισβητήτως εἶναι σοβαρὸν ἐλάττωμα τῆς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν κυβερνητικῆς συγκροτήσεως, εἶναι ὅτι ἤμισα ἐκπληροῖ ἐν τῶν κυριωτάτων καθηκόντων τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, λέγομεν τὸ καθήκον τῆς κοινῆς ἐκπαιδεύσεως. Αἱ βουλαὶ, ἔνθα οἱ μεγάλοι ῥήτορες λαμβάνουσιν ἐναλλάξ τὸν λόγον, εἰσὶν ὡς πρὸς τὸν τόπον ἐξάριστον μέσον πολιτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὰ προβλήματα, ἀτινα διαφέρουσι τὸ ἔθνος, πολλὰκις δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἀναπτύσσονται ἐν ὑψηλαῖς λέξεσι, συνάμα δὲ ἀπλαῖς καὶ τοῖς πᾶσι καταληπταῖς, ἐπειδὴ ἔνθεν μὲν ὑπέροχοι ἄνδρες διαπραγματεύονται τὸ ζήτημα, ἔνθεν δὲ γινώσκουσιν ὅτι δέον νὰ ὦσι καταληπτοὶ οὐχὶ μόνον ἐν τῇ βουλῇ, ἀλλ' ὑφ' ἀπαντος τοῦ ἔθνους. Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις, τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα, ἢ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, αἱ νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις, πᾶν ὅ,τι ἀνάγκη νὰ ἐπασχολῇ τὴν δη-

μοσίαν προσοχήν, ἐξετάζεται καὶ συζητεῖται ἐνώπιον τοῦ ἔθνους, ὅπερ προσέχει.

Οἱ πλεῖστοι οὐδέποτε ἀναγινώσκουσιν οὔτε ὀγκῶδεις βίβλους, οὔτε μακρὰς ἐκθέσεις, οὔτε καὶ τὰς πολυσελίδους ἐφημερίδας τῶν κυβερνήσεων· πλὴν καθ' ἑκάστην πρῶταν ἢ ἐφημερίδα φέρει ἑκάστῳ πολίτῃ τὴν σύνοψιν τῶν συζητήσεων καὶ πλῆρες τὸ κείμενον τῶν σημαντικῶν λόγων¹. Ὅποσον κέντρον τῶν φώτων, οὐχὶ διὰ τὴν Γαλλίαν μόνην, ἀλλὰ διὰ τὴν Εὐρώπην, ἦτο τὸ βῆμα τῆς γαλλικῆς βουλῆς, ὅτε κατεῖχeto ὑπὸ τῶν Roger-Collard, Guizot, Bengier, Thiers, Garnier-Pagès, Tocqueville, Rémusat καὶ τόσων ἄλλων! Ἐκφραζόμενοι ὑπὸ τοιοῦτων ῥητόρων αἱ ἰδέαι κέκτληται τοσαύτην φήμην, τοσαύτην ἰσχύν, τοσαύτην διάδοσιν, ὑπὸ μηδενὸς ἀναπληρουμένην. Διὰ τῶν ἐπερωτήσεων εἰς τὴν κυβέρνησιν ἢ βουλὴ φωτίζει τὸν τόπον ἐπὶ παντὸς διαφέροντος, συζητοῦσα δὲ τὰς ἀφορμὰς τῆς δυσαρρεσκείας αὐτοῦ, προκαλεῖ τὴν ἐπανόρθωσίν· τὸ βῆμα κέντρον ἐστίν, ἀφ' οὗ ἡ πολιτικὴ ζωὴ διαλάμπει μέχρι τῶν ἀπωτάτων τοῦ κράτους.

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος).

Στέφ. Α. Βλαστός.

ΑΥΣΤΡΙΑΚΩΝ ΕΠΙΘΕΣΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΝΑΞΟΥ Τῆς 1826

Ἡ μεγάλη ἡμῶν Ἐπανάστασις, συνεπαγαγούσα καταστροφὰς καὶ δηώσεις νήσων καὶ παραλίων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς συγκεντρώσεως εἰς πόλεις ἄλλας πληθυσμῶν θεωρουμένων ἐν ἀσφαλείᾳ· τοῦτο σχεδὸν συνέβη εἰς ἀπάσας τὰς Κυκλάδας, ἔτι δὲ καὶ ἐν Νάξῳ τῇ ἐπισημοτάτῃ πασῶν, προσελθόντων Κρητῶν, Κασίων, Πελοποννησίων καὶ ἄλλων. Ἡ ἐξακολούθησις τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἡ συγκέντρωσις πληθυσμῶν ἦν ἀφορμὴ τῆς πτωχείας τῶν μετοίκων,

¹ Ἐν τῇ Βελγικῇ ἐκδίδεται ἀριστον βόνημα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Κοινοβουλευτικὰ χρονικά», πλήρης ἐκθέσις τῶν συζητήσεων τῶν δύο βουλῶν ἀντι 3 φράγκων ἑτησίως συνδρομῆς. Ἐκαστος οὕτω δύναται νὰ ἔχη ἀκριβῆ χαρὰ κτῆρα τῶν συζητήσεων ἀντὶ τῆς περιλήψεως ἀκροτόμου, ἐνίοτε δὲ καὶ διαφθαρείσης ὑπὸ τῶν κομματικῶν συμπαθειῶν τῆς ἐφημερίδος, ἥτις δημοσιεύει αὐτήν.

οἵτινες, γυμνοὶ καὶ πτωχοὶ φεύγοντες, ἐζήτουν ἄσυλον παρὰ τοῖς νησιώταις, ἕνεκα δὲ τῆς πενίας αὐτῶν ταύτης ὠρμήθησαν τινες, εἰς ναυτικὰς νήσους ἀνήκοντες, νὰ ἐξασκήσωσι πειρατεῖαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος. Τὰ τότε δὲ ἰσχυρὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἐνίσχυσαν τὰς δυνάμεις αὐτῶν πρὸς προφύλαξιν τῶν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτῶν ἐμπορικῶν πλοίων, καταδιώκοντες τὰ πειρατικὰ καὶ ἐπιβλέποντες αὐτὰ, ἐπιτιθέμενοι καὶ κατὰ νήσων ἀποκλείοντες αὐτὰς, εἰς ἃς ἐνόμιζον ὅτι ἐλάμβανον προστασίαν ἀνήκοντες ἢ ἐμπορευόμενοι οἱ πειραταί, πρὸς ἀπότισιν ἀποζημιώσεων τῶν ὑπὸ τῶν πειρατῶν διαπραχθειῶν ληστεύσεων.

Ἐν τοιοῦτον ἐπεισόδιον ἀναγράφω ἐνταῦθα τῆς ἱστορίας τῆς νήσου Νάξου. Πειρατικὰ πλοῖα ὑπὸ μετοίκων καὶ Ναξίων ἐξοπλισθέντα κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1826 ἐλήστευσαν πλοῖα ὑπὸ αὐστριακῆν καὶ ῥωσικῆν σημαίαν· τὴν τελευταίαν ταύτην ὑπερήσπιζε τότε ἡ Αὐστρία, εἰς διενέξεις οὐσης τῆς Ῥωσίας μετὰ τῆς Τουρκίας, αἵτινες μετ' ὀλίγον κατέληξαν εἰς τὸν ῥωσοτουρκικὸν πόλεμον. Ληστεύσαντες ταῦτα ἐκόμισαν τὴν λείαν εἰς Νάξον, ὅπερ μαθὼν ὁ ὑποπρόξενος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος Γιράρδης ἀνήγγειλεν, εἰς τὸν περιπλέοντα τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου αὐστριακὸν πλοίαρχον Ἀκούρτην. Οὗτος δὲ προσορμισθεὶς εἰς Νάξον, ἐπεσκέφθη ὑπὸ τοῦ ὑποπρόξενου τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Γιράρδης, βεβαιώσαντος αὐτὸν καὶ διὰ στόματος τὰ διαπραχθέντα, δόντος δ' αὐτῷ καὶ σημείωσιν πιθανῶς τῶν αὐτουργῶν καὶ κατόχων τῶν ληστευθέντων. Ὁ Ἀκούρτης ἔπεμψε τὸν ὑποπρόξενον μετὰ τινος τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς νήσου (τοῦ Μπούργου) προσκαλῶν αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον αὐτοῦ ἵνα δώσωσι λόγον τῶν πράξεων τῶν πειρατῶν, καὶ ἀποζημιώσωσι τοὺς ληστευθέντας· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι δὲν προσήρχοντο φοβούμενοι τοὺς Αὐστριακοὺς, οὐ φιλικῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας διακειμένους, ἐπειράθη ἵνα, ἀποβιβάζων εἰς τὴν νήσον δύναμιν, βιάσῃ αὐτούς. Ἀλλὰ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀντώνιον (ἐκκλησίαν δυτικῆν) προσορμίσαντες τὰς λέμβους τῶν οἱ Αὐστριακοί, παρεμποδίσθησαν ὑπὸ τῶν μετοίκων ν' ἀποβιβάσθωσιν, καὶ ἐν τῇ ὀργῇ τῶν ἀπέδωκαν τὴν παρεμπόδισιν ταύτην εἰς συνέργειαν Δημητρίου τινὸς Λασκάρεως, ὃς καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, δι' ὃ ἐδέησεν ἵνα οἱ Μπουργιανοὶ Νάξιοι τὸν Αὐγούστον (κς') τοῦ 1826 πιστοποιήσωσιν ὅτι ὁ Δημήτριος Λάσκαρις οὐχὶ μόνον δὲν ἦτο αἰτίος τῶν ἀποδιδόμενων αὐτῷ κατηγοριῶν, ἀλλὰ καὶ «... ἐμπόδισεν ὅλα τὰ ἄτοπα ὅπου ἐσκόπευον νὰ κάμουν οἱ Κρητικοὶ ἐναντίον εἰς τὰς τζαλούπκας ὅπου τότε

είχαν εὐγῆ πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου· καὶ ὄχι ποτὲ ὅτι αὐτὸς ἐπαρκαλίνθη ἢ ἐσυμβούλευσέ τινα διὰ νὰ μεταχειρισθῆ ἄρματα ἐναντίον τοῦ βασιλέου ἢ τοῦ αὐστριακοῦ κονσόλου κυρίου κυρίου Γεράρδη...»

Μὴ προσελθόντων τῶν προκρίτων τοῦ Μπούργου καὶ μὴ δυναθεὶς ὁ Ἀκούρτης διὰ τῆς βίας νὰ προσάγῃ αὐτούς, ἐθεώρησεν ἑαυτὸν προσβεβλημένον καὶ ἤρξατο πυροβολῶν τὴν πόλιν· φαίνεται δ' ὅτι καὶ οἱ κάτοικοι ἔξωθεν δι' ὅπλων ἀντεπυροβόλουν αὐτὸν, μικρὰν ὅμως ἐπήνεγκε βλάβην· μετὰ τὸν τρίτον πυροβολισμόν μέτοικοι τινες προσελθόντες εἰς τὸ αὐστριακὸν προξενεῖον κατεβίβασαν μεσίστιον τὴν αὐστριακὴν σημαίαν, ὑποδηλοῦντες τὸν κίνδυνον τῶν ἐν αὐτῷ, ἵνα διὰ τούτου ἐκφοβίσωσι τὸν Φραγκίσκον Γεράρδη, ὅπως καταπίσῃ τὸν Ἀκούρτην καὶ παύσῃ τὸν κατὰ τῆς πόλεως πυροβολισμόν. Φοβηθέντες δ' οἱ Δυτικοὶ τῆς Νάξου τὸν πυροβολισμόν, πέμπουσι πρεσβείαν τῷ Ἀκούρτῃ τὸν δυτικὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀνδρέαν Βεγγέτην καὶ τοὺς προξένους τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ὅπως μεσιτεύσωσι καὶ παύσῃ τὸ πῦρ, πείθοντος αὐτὸν τοῦ Γεράρδη ἵνα δευτέραν πρεσβείαν πρὸς τοὺς προκρίτους τοῦ Μπούργου ἀναλάβῃ, ὅτε καὶ οἱ ἀνωτέρω κατέφθασαν ἐν τῷ πλοίῳ· ἀλλ' οὗτος τότε μόνον ἔπαυσεν, ὅπταν ἐγερθέντος ἀνέμου ἐν τῷ λιμένι τῆς Νάξου δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ἐκδικούμενος τὴν πόλιν, καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Σμύρνην φέρων μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ὑποπρόξενον Φραγκίσκον Γεράρδη· ἢ τότε δ' ἐν Σμύρνη ἐκδιδόμενη γαλλιστὶ ἐφημερίς Le Spectateur Oriental τῆς 14ης Μαΐου τοῦ 1826 οὕτως ἀναγράφει τὸ συμβῆν αὐτό: «Ο κ. Ἀκούρτης καταπλεύσας εἰς Νάξον ἀπέστειλε πρὸς τοὺς προκρίτους "Ἐλληνας μεθ' ἐνὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ ἐπιτελείου τὸν κ. Γεράρδη ὑποπρόξενον τῆς Αὐστρίας, ὅπως παρακαλέσῃ αὐτούς, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὸ πλοῖον αὐτοῦ, ὅπερ δὲν ἐγένετο, μάλιστα δὲ οἱ πρόκριτοι περιφρονητικῶς ἐδέχθησαν τὴν ἀποστολήν, καὶ ἀπρεπῶς ἐξεφράσθησαν διὰ τὸν κ. Ἀκούρτην, εἰπόντες ὅτι ἐὰν οὗτος θέλῃ νὰ ὀμιλήσῃ αὐτοῖς, ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτούς· ἀπάντησις τόσον ἀπότομος ἔπεισε τὸν αὐστριακὸν πλοίαρχον, ὅτι πᾶν ἄλλο μέσον ἐκτὸς τῆς βίας ἦτο ἀνωφελές εἰς ἀνθρώπους τόσον κακῶς διατεθειμένους νὰ ἀκούσωσι τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ. Διέταξε νὰ πυροβολήσῃ τὴν πόλιν· εἰς τὸν τρίτον πυροβολισμόν εἶδον τὴν αὐστριακὴν σημαίαν κυματίζουσαν μεσίστιον ἐπὶ τοῦ ὑποπροξενείου. Εἰς τὸ δυσάρεστον τοῦτο σημεῖον ὁ κύριος Γεράρδης, ὑπολαμβάνων ὅτι ἀντεκδικούμενοι οἱ "Ἕλληνες προσέβαλον τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ὅπως κακοποιήσωσι τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ,

παρακάλεσεν ἐπανειλημένως ἵνα διακόψωσι τὸ πῦρ, ἐπιτυχῶν ἵνα αὐτὸς μεταβῆ πρὸς τοὺς προκρίτους καὶ προτρέψῃ αὐτοὺς διὰ τελευταίαν φοράν ὅπως παραδεχθῶσι τὰς δικαίας ἀπαίτησεις τοῦ Αὐστριακοῦ πλοίαρχου. Ταυτόχροτως ἔφθασεν εἰς τὸ πλοῖον καὶ ὁ Λατίνος ἀρχιεπίσκοπος Ἀνδρέας Βεγγέτης μετὰ τῶν προξένων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐρχομένων ἵνα μεσιτεύσωσι παρὰ τῷ κυρίῳ Ἀκούρτῃ ὅπως ἀνακαλέσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ πυροβολισμοῦ, ὑπ' ὅψιν ἔχοντες τοὺς κινδύνους δι' ὧν ἡ ἐλληνικὴ μνησικακία ἠπειλεῖ τὸν λατινικὸν πλῆθυσμόν, ἔμαθεν ἐπίσης ἀπ' αὐτούς ὅτι ὄμιλος μανιακῶν προσέβαλε τὴν οἰκίαν τοῦ προξένου τῆς Αὐστρίας, οὗ ἡ οἰκογένεια μόλις ἠδυνήθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ γαλλικὸν προξενεῖον, ὀλίγον εἶτα ὁ ἀνέμους αὐξήσας ἠνάγκασε τὸ πλοῖον νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς παραλίας· ἔκτοτε ὑστερούμεθα νεωτέρων εἰδήσεων ἐκ Νάξου, φημὶ μόνον ὑπάρχει ὅτι ἡ οἰκία τοῦ ὑποπροξένου τῆς Αὐστρίας ἐκάη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων». (Le Spectateur Oriental, Smyrne 14 Μαΐου 1826).

Ὁ Ἀκούρτης εἰς Σμύρνην φθάσας ἀνήγγειλε τῷ διευθύνοντι τὴν αὐστριακὴν μοίραν τοῦ Αἰγαίου Παυλοῦτζῳ τὰ διαπραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐν Νάξῳ, ἀποδίδων τοῖς Ναξίοις πολεμικὰς κατὰ τῆς Αὐστρίας διαθέσεις, τὸ δὲ χερίστον προσβολὴν κατὰ τῆς αὐστριακῆς σημαίας· δι' ὃ ὁ Παυλοῦτζος τὴν 24 Αὐγούστου λίαν πρῶν προσωφμισθῆ εἰς τὸν ἅγιον Προκόπιον τῆς Νάξου (ναυλόχιον κατὰ τῶν βορείων ἀνέμων τῆς νήσου ἡμίσειαν περίπου ὥραν κείμενον ἀπὸ τῆς πόλεως Νάξου) μετὰ στόλου καὶ στρατοῦ, ἀπεβίβασε δὲ ἐπτακοσίους ἀνδρας καταλαβὼν τὴν πόλιν τῆς Νάξου περικυκλώσας αὐτὴν πανταχῶθεν καὶ φρουροὺς εἰς ἐκάστην τῶν πυλῶν αὐτῆς θέσας· οἱ κάτοικοι δὲ καὶ οἱ πλείστοι μέτοικοι ἀπέδρασαν τῆς πόλεως, πολλοὶ δὲ τούτων ὤχνησαν ἔξωθεν αὐτῆς, διαλανθάνοντες δ' οἱ ἐναπομεινάντες κάτοικοι καθ' ἐκάστην τοὺς φρουροὺς ἀπέδιδρασκον τῆς πόλεως. Οἱ πρόκριτοι δὲ τοῦ Μπούργου φοβηθέντες τὰς ἐχθρικὰς τῆς Αὐστρίας διαθέσεις, φαίνεται ὅτι συνέταξαν ἔγγραφον ὑποταγῆν ὑποσχόμενοι ἱκανοποιῆσαι καὶ ἀποζημιῶσιν τῶν ληστευθέντων ὑπολαμβάνοντες δὲ τοὺς Κρήτας ὡς πρωταίτιους τοῦ κακοῦ, ἐζήτησαν ἔγγραφον ὑποταγῆν αὐτῶν διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Βερνάρδου ἢ κατωτέρω παράτιθῃ, μεταγράφας ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἀποκειμένου παρὰ τῷ ἐν Σύρῳ κ. Π. Γ. Ζερλέντῃ. Ἦλθε δ' ὁ Παυλοῦτζος ἐν Νάξῳ ἵνα ἱκανοποιήσῃ τὴν δῆθεν προσβληθεῖσαν αὐστριακὴν σημαίαν καὶ τιμωρήσῃ τοὺς Ναξίους ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Αὐστρίαν δῆθεν διατελοῦντας, κατηδάψισε τὴν οἰκίαν τοῦ Βασιλείου Διασκάρως θεωρουμένου ἐνὸς τῶν πρωταίτιων,

ὅστις κατέφυγε κρυπτόμενος εἰς τὴν μονὴν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, κατέσχευεν τινὰ ἐκ τῶν ληστευθέντων, πιάσας τὸν Λάσκαριν εἰς ἀπότισιν ἀποζημιώσεως.

Οἱ κάτοικοι φρονίμως ποιοῦντες δὲ ἀντέταξαν βίαν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων Ἀυστριακῶν, ἃν καὶ τινες τῶν μετοίκων καὶ ἐγχωρίων ὠχυρώθησαν ἐξωθεν τῆς πόλεως, τινὲς δὲ τῶν Κρητῶν καὶ ἐπουροβόλησαν, οἱ δὲ Ἀυστριακοὶ φοβούμενοι νυκτερινὴν ἐπίθεσιν καθ' ἑκάστην ἐσπέραν συνεκέντρουν τοὺς φρουροὺς αὐτῶν εἰς ἓν μέρος. Ἐνοήσας δὲ ὁ Παυλοῦτζος ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ κατὰ τῶν κατοίκων, τῶν κυρίως αἰτίων ὑποτιθεμένων, ὡς ἀποδράντων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου ἠρέσθη εἰς μικρὰν ἀποζημίωσιν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Λασκάρως καταβληθεῖσαν, εἰς τὴν ἔγγραφον τῶν Κρητῶν ὑποταγὴν καὶ τῶν προκρίτων τῆς νήσου, ἐκ τῆς παρατιθεμένης τῶν Κρητῶν ὑποταγῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Βερνάρδον, φαίνεται ὅτι αὕτη ἔγγραφη συνεπέα αἰτήσεως αὐτοῦ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ Παυλοῦτζου, εἶναι δ' αὕτη ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ γεγραμμένη, ἀλλ' ἄνευ χρονολογίας καὶ ὑπογραφῆς, ἔχει δὲ ὡς ἐξῆς :

«Κύριε Βερνάρδο!

Ἐλάβαμεν τὸ γράμμα σου καὶ τὰ γραφόμενα ἐκαταλάβαμεν εἰδόμενοι νὰ μᾶς γράψῃς ὅτι νὰ ἡσυχάσωμεν καὶ νὰ τραβηχθῶμεν καὶ νὰ μὴ κρούσωμεν κάμμιν βάρδιαν· καὶ ἀμέσως ὅπου τὸ ἐδιαβάσαμεν ἐτραβηχθήκαμεν ἀλάργα καὶ δὲν πειράζομεν κἄν τὸ παραμικρὸν, ἃν δὲν μᾶς πειράξῃ εἴ τις εἶναι. Εἶδαμεν καὶ μίαν προκήρυξιν τοῦ εὐγενεστάτου ἀρχιστρατήγου αὐστριακοῦ, καὶ εὐχαριστηθήκαμεν μὲ τὸ νὰ γυρεύῃ εὐταξίαν, καὶ ἡμεῖς οὐλοὶ τὸ ἀγαποῦμεν. Ὁ σιὸρ κόνσολος Γιράρδος ἔχει παράπονον εἰς ἡμᾶς τοὺς κρήτας γενικῶς πλὴν εἶναι ἀμαρτία νὰ ἦναι τὸ πάθος γενικῶς εἰς τοὺς κρήτας, ἀλλὰ μερικῶς, διατὶ ἐπέταξαν πέντε δέκα βίβες ἔς τὸν ἀνεμον μερικοὶ τρελοὶ· καὶ μάλιστα οὐλοὶ ἀνεχώρησαν ἀπ' ἐδῶ καὶ λείπουν τώρα ὡς καθὼς τὸ ἤξεύρουν καὶ οἱ ἐντόπιοι. Παρακαλοῦμεν ἄς βῶτήξουν καὶ τοὺς εὐγενεστάτους κυρίους κουσόλους νὰ τοὺς εἰποῦν τὸ πῶς ἐστάθη τότε ἡ αἰτία, καὶ ἐσηκώθησαν μερικοὶ τρελοὶ καὶ ἐβάρεσαν πέντε καὶ δέκα βίβες εἰς τὸν ἀνεμον, θαρροῦμεν πῶς δὲν ἦτον ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἐστάθη ἡ αἰτία, καὶ τοὺς ἔδωκαν τὴν ἀδειαν καὶ ἐσήκωσαν ἀρματα, ὡς καθὼς τὸ ἤξεύρει καὶ ὁ εὐγενέστατος κόνσολος ὁ ἐγγλέζος καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ θέλει ἐρωτήσῃ τοὺς ἀνωθεν διὰ νὰ μάθετε. Πλὴν ἃν ἀγαπᾷ ὁ εὐγενέστατος ἀρχιστράτηγος νὰ

ἔλθωμεν νὰ καθήσωμεν εἰς τὰ σπήτιά μας, ἡμεῖς ἤλθαμεν καὶ ἐκαθήσαμεν ἡσυχοὶ, πλὴν τὰ ἄρματα μας τάχομεν εἰς τὰ σπήτιά μας, ὡς καθὼς τὸ ἤξεύρουν οὐλοὶ· καὶ σήμερον αὐριον ἀναχωροῦμεν διὰ τὴν Κρήτην. Καὶ διὰ τὸν σιὸρ κόνσολον Γιράρδην, εἰμεθα εἰς χρέος νὰ τοῦ δώσωμεν ὅσας ὑπογραφὰς ἀγαπᾷ διὰ τὴν ἀσφαλείαν του. Καὶ μένομεν μὲ ὄλον τὸ σέβας:

Οἱ Πατριῶταί Σας Κρήτες

καὶ προσμένωμεν τὴν ἀπόφασίν σας.

Ἐπιγραφή: Πρὸς τὸν εὐγενέστατον κύριον Βερνάρδον Κρήτα·

Ἐπισθεν τούτου σημειοὶ ἰδιοχειρῶς ὁ Παυλοῦτζος :

«Trovo sodisfacente il riscontro e ragionevole. Bisognerebbe assumere qualche infermazione e con parlare delicatante (delicatamente) conderstazza al console d' Inghelterra. Paulucci». Ἦτοι: Εὐρίσκω ἱκανοποιητικὴν καὶ δεδικοιολογημένην τὴν ἀπάντησιν. Πρέπει νὰ συλλέξῃ μερικὰς πληροφορίας καὶ φιλοφρόνως νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας. Παυλοῦτζος.

Ἐν αὐτῇ οἱ Κρήτες ἀποδίδουσι τὴν κυρίαν αἰτίαν τῆς κατὰ τῶν αὐστριακῶν ἐπιθέσεως εἰς τοὺς ἐντοπίους, ὑποτιθῆμι δ' ὅτι ὁ Παυλοῦτζος ἐνοεῖ ὁ Βερνάρδος νὰ συλλέξῃ πληροφορίας περὶ τῶν κυρίων αἰτίων συνεννοούμενος μὲ τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, μνημονεύεται δ' ἐν αὐτῇ προκήρυξις τοῦ ἀρχιστρατήγου δι' ἧς ἐπηγγέλετο ἡσυχίαν, ἀγνοῶ δὲ ἐὰν εἶναι ἐτέρα τις τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης.

Ἄρκεσθεις εἰς τὰ ἀνωτέρω ὁ Παυλοῦτζος ἐξέδοτο ἀμνηστευτικὴν προκήρυξιν τῶν κατοίκων καὶ μετοίκων Ναξίων, ἧς παρατίθῃμι ἑλληνικὴν μετάφρασιν, τὸ δὲ ἰταλικὸν πρωτότυπον ἀπόκειται παρ' ἐμοί· ἐν αὐτῇ ἀγγέλλει τὴν δήμευσιν τῶν κατασχεθέντων καὶ ἀποζημιώσιν τῶν πρωταιτίων, διατάσσει δὲ τοὺς προκρίτους ἑλληνας ἵνα μεταφράσωσι τὴν προκήρυξιν αὐτοῦ ἑλληνιστὶ, κοινοποιήσωσι δ' εἰς ἀπαντας τοὺς προκρίτους τῆς νήσου αὐτὴν, ἵνα ἀπαντῆς λάβωσι γινῶσιν αὐτῆς. Ἀνύψωσε διὰ μεγάλης ἱεροτελεστίας (Te Deum) τὴν αὐστριακὴν σημαίαν ὡς δῆθεν προσβληθεῖσαν, ἐγκαθίδρυσεν τὸν ὑποπρόξενον τῆς Αὐστρίας ἐπισήμως Φραγκίσκον Γιράρδην, ὄρκισε τοὺς ἑλληνας προκρίτους περὶ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν, τῆς ἀσφαλείας τοῦ ὑποπρόξενου καὶ τῶν δυτικῶν τῆς νήσου κατοίκων.

Ἐχει δὲ ἡ προκήρυξις τοῦ Παυλοῦτζου ὡς ἐξῆς :

«Ἀμιλκάριος Μαρκήσιος Παυλοῦτζος τῆς Ῥογκόλης. Ἐνεργὸς ὑπάλληλος τῆς Α. Μ. τῆς αὐτοκρατορικῆς βασιλικῆς ἀποστολῆς, ἱπ-

πάτης τῶν δύο τάγματων τοῦ Αὐστριακοῦ Σιδηροῦ Στέμματος, μεγαλοσταυρος τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἠνωμένου βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν, ἱππότης τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Φερδινάνδου τῆς τιμῆς, γενικός ἀνώτατος διοικητής τοῦ αὐτοκρατορικοῦ βασιλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, καὶ διοικητής τοῦ στόλου τῆς Α. Μ. εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἀνατολῆς.

» Γνωστοποιεῖ.

» Εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Νάξου καὶ νησιώτας, Κρήτας Κασίους καὶ Πελοποννησίους, οἵτινες ἕνεκα τῶν παρουσῶν περιστάσεων τῆς Ἑλλάδος διαμένουσιν ἐν τῇ νήσῳ, ὅτι τιμωρηθῆσονται ὅσοι κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα Ἀπρίλιον ἐτόλμησαν νὰ προσβάλωσι τὴν αὐτοκρατορικὴν βασιλικὴν σημαίαν τῆς Α. Μ., καὶ ἠπειλήσαν τὸν κύριον Φραγκίσκον Γιράρδην ὑποπρόξενον τῆς Αὐστρίας. Μετέβη εἰς τὴν νῆσον ταύτην μὲ μέρος τῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ναυτικῶν δυνάμεων, ἵνα τιμωρήσῃ παραδειγματικῶς, μὲ τάγμα στρατιωτῶν ἀποβιβάσθην εἰς τὴν ξηρὰν τοὺς ξένους τοὺς συμπράξαντας εἰς τὴν ἀταξίαν, ἂν καὶ κατέφυγον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου.

Πληροφορηθεὶς ὁμοῦ παρὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ τάγματος τῆς ξηρᾶς περὶ τῆς φιλησυχου διαθέσεως τῶν Ναξίων, καὶ περὶ τῆς ὑποταγῆς τῶν Κρητῶν, εἰς τὸν ἐπιτετραμμένον ὑπάλληλον πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτῶν, οἵτινες συνεπέλα τῶν διαταγῶν αὐτοῦ ἀπεμακρύνθησαν, καὶ διὰ τὰς ἐνθέρμους παραστάσεις καὶ παρακλήσεις τῶν προκρίτων Ἑλλήνων καὶ δυτικῶν Ναξίων, καὶ διὰ τὴν μεγάλην ὑπόληψιν ἣν ἔχει πρὸς τὸν σεβασμιώτατον ἐπίσκοπον ταύτης τῆς νήσου (τὸν δυτικὸν δὲ ἦν Ἀνδρέας Βαγγέτης) καὶ δι' ὕπερ ἔλαβον ἐνδιαφέρον πρὸς χάριν ὅλων τῶν Πελοποννησίων, Κασίων, Ναξίων, Κρητῶν, καὶ ὅλων τῶν ἐνταῦθα διαμενόντων, ὁ κύριος ὑποπρόξενος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος Γιράρδης καὶ οἱ λοιποὶ κύριοι πρόξεναι τῆς νήσου, χορηγεῖ εἰς ἀπαντας γενικὴν ἀμνηστειαν, ἀφορῶσαν τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἀσφάλειαν, ὑπὸ τὸν ὅρον εἰς τὸ ἐξῆς ν' ἀποβάσῃ ἐπάξιον ταύτης διὰ τῆς φιλησυχου διαγωγῆς αὐτῶν.

Μόνον οἱ συντελέσαντες εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν πειρατικῶν πλοίων, καὶ ὅσοι κατέλαβον ἐπώλησαν ἢ ἔκρυψαν πράγματα, συνέδραμον ἢ ἔλαβον μέρος εἰς τὰ πειρατικὰ ἔργα, θὰ ἀπωλέσωσι τὰ παρ' αὐτοῖς κατασχεθέντα, καὶ αἱ οἰκίαι αὐτῶν θὰ καταδαφισθῶσι, ἐὰν ἀμέσως αἵτινες συμπράξει δὲν ἐμφανισθῶσι νὰ πληρώσωσιν ἀνάλογον ἀποζημιώσιν τῶν ζημιῶν, αὐτῶν ἐγένοντο εἰς ἐμπόρους Αὐστριακοὺς καὶ Ῥώσους.

Ἡ ἐπίσημος ἀνύψωσις τῆς αὐτοκρατορικῆς βασιλικῆς ἐνδόξου σημαίας τῆς Α. Μ. καὶ ἡ ἐγκατάστασις τοῦ ὑποπρόξενου αὐτῆς γενομένη χθὲς μεθ' ὄρκου τῶν κυρίων προκρίτων τῆς νήσου, τῇ παρεμβάσει τῶν κυρίων προξένων τῶν διαφόρων δυνάμεων, δηλοῖ ὅτι μεταμελημένοι διὰ τὰ πεπραγμένα ἀτοπήματα, εἰς τὸ μέλλον οἱ Ναξιοῖ ἐσονται φρόνιμοι, φιλήσυχοι καὶ ὑποταταγμένοι.

Οἱ κύριοι πρόκριτοι τῆς Νάξου ὑποχρεοῦνται ἀμέσως νὰ μεταφράσωσι κατὰ λέξιν καὶ ἀκριβῶς ἐλληνιστὶ τὴν γνωστοποίησιν ταύτην δι' ὅλους τοὺς λοιποὺς προκρίτους τῶν χωρίων, ὅπως κοινοποιηθῇ καὶ ἀναγνωσθῇ καὶ εἰς τοὺς Κρήτας, Κασίους, Πελοποννησίους καὶ λοιποὺς παρεπιδημοῦντας. Παρατηρητέον δ' ὅτι εἰς τὸ μέλλον νὰ φέρονται εὐσχήμως, σεβόμενοι τὴν αὐτοκρατορικὴν βασιλικὴν ἀήττητον σημαίαν τῆς Α. Μ. τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ τοὺς λοιποὺς κύριους πρόξενους τῆς Εὐρώπης, τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἀγίας Ῥωμικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅλους τοὺς δυτικοὺς ὑπηκόους καὶ προστατευομένους, ἵνα δυνηθῶσι νὰ ἐξαλείψωσι τὴν ἐνθύμησιν τῆς ἀποπλανήσεως αὐτῶν, ἐλευθέρως δὲ νὰ μετέρχωνται τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην αὐτῶν βιομηχανίαν ἀνευ ἐλαχίστης ἀντιπράξεως, νὰ μεταχειρίζωνται δ' αὐτοὺς ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους, καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν φιλανθρώπως νὰ ἀπολαμβάνωσι περιποιήσεως, αἵτινες ἀποδίδονται εἰς ἀπαντας τοὺς ἔχοντας τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν νὰ ὑποτάσσονται εἰς τὴν Α. Μ. τὴν αὐτοκρατορικὴν βασιλικὴν καὶ ἀποστολικὴν.

Ἐν τῷ πλοίῳ τῆς αὐτοκρατορικῆς βασιλικῆς ναυαρχίδος, λιμὴν τοῦ ἀγίου Προκοπίου ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ εἰς τὰς 27 Αὐγούστου 1826.

Παυλοῦτζος.

Οὕτω δὲ διαρκέσασα τριήμερος ἡ τοῦ Παυλοῦτζου κατοχὴ τῆς νήσου Νάξου, ἐγένετο τοῖς νησιώταις αἰτία ζημιῶν καὶ συμφορῶν, διὰ τοῦ ἀμνηστευτικοῦ δὲ αὐτοῦ ἐγγράφου ἐμετριάσθη ἡ τῶν αὐστριακῶν δυσμένεια κατὰ τῆς νήσου, παρέμειναν δ' ἐπ' ὀλίγον οἱ αὐστριακοὶ ἐν Νάξῳ ὡς φίλοι.

Ἐγγραφον ἐν Καμπόνιοις τῆς νήσου Νάξου κατὰ φθίνοντα Σεπτέμβριον τοῦ 1887.

Φερδινάνδος Γιράρδης.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΗΛΕΚΤΡΑΣ

ΜΕΘ' ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΙΝΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΧΩΡΙΩΝ

Μύθον, ὃν ὁ μὲν Αἰσχύλος ἠῤῥησε διὰ τῶν εἰκόνων τοῦ πεπρωμένου, λέγει ὁ πολὺς Patin,¹ ὁ δὲ Σοφοκλῆς διὰ τῆς ἐξεικονίσεως τῶν περιπετειῶν καὶ τῆς τῶν αἰσθημάτων ἐκφράσεως, ὃν πραγματευθεὶς ὁ μὲν Αἰσχύλος προήγαγεν εἰς τὸ Ζεῖθ τοῦ φρικώδους, ὁ δὲ Σοφοκλῆς τοῦ πάθους, ἐδύνατό τις ποιητῆς ν' ἀναπαραγάγῃ ἀνευ κλέμματος; ἐδύνατο ἀνανεῶν αὐτὸν νὰ διατηρήσῃ τὴν πιθανότητα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον;

Ὁ Patin ἀποφαίνεται ὅτι ἀδύνατον ἦτο, καὶ ἐπομένως ὁ Εὐριπίδης κατόπιν ἐορτῆς ἐλθὼν ἀπέτυχε δεινῶς.

Εἰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐξενεχθεῖσα ἤδη ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς Εὐριπίδου τραγωδίας ἐτέθη ὑπὸ πολλῶν ἐν ἀμφισβητησίμῳ, ὀφείλομεν ὅμως νὰ δεῖξωμεν διὰ βραχέων διὰ τί ἀπέτυχεν, εἰ ἀπέτυχε, διὰ τί δὲν ἐφάνη τοσοῦτον εὐτυχής, ὅσον ἐν Ἰφιγενίᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι,² ἥτις ἠμαύρωσε καὶ σχεδὸν εἰς ἀσημότητα ἔρριψε τὰς τραγωδίας; αἰτινες ἐποιήθησαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Αἰσχύλου.

Μέγα τῷ ὄντι ἀτύχημα εἶνε, ὅτι οὐδὲν ἄλλο δρᾶμα καὶ τῶν τριῶν τῆς τραγικῆς τέχνης ἀστέρων ἔχομεν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως· διὸ ἐν ταῖς Χοηφόροις τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῇ Ἠλέκτρᾳ τοῦ τε Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου παρατηροῦσιν οἱ κριτικοὶ τὰς διαφορὰς τῶν τριῶν, ἐξ ὧν ὁ Εὐριπίδης ἐν τοῖς πλείστοις φαίνεται μέση ἀκολουθήσας ὁδῷ, πλὴν ὡς πρὸς τὰ ἦθη καὶ τοὺς χαρακτῆρας, ἐν οἷς ἀκολουθεῖ τῇ πιθανότητι. Ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ π. χ. παρουσιάζει ἡμῖν τὸν πένθητα αὐτοῦργον σώφρονα, μὴ θιγόντα τῆς Ἠλέκτρας, τὸ μὲν διότι συναισθάνεται ὅτι εἶνε ἀνάξιος τοιοῦτου κήδους διὰ τὴν πενίαν, τὸ δὲ διότι φοβεῖται τὴν ὀργὴν τοῦ Ὀρέστου. (Στ. 45 κ. ἐφ. 260 κ. ἐφ.). Τὸ δὲ τῇ πραγματικότητι καὶ τῇ συνθηεῖᾳ ἀρμυδιώτατον εἶνε ἡ ὑποψία, ὅτι διὰ τὴν σωφροσύνην του ταύτην δυνατὸν νὰ κληθῇ μωρός. (σ. 50.). Τοιαῦτά τινα οὐδέποτε ὁ Αἰσχύλος παρεμβάλλει, ἀλλ' οὕτω

¹ Études sur les tragiques Grecs t. II. p. 339.

² Euripide sept tragedies publ. par H. Weil (Iphigenie Intr). p. 305.

μεγαθύμους καὶ γενναίους ἐν παντὶ ποιεῖ τοὺς ἥρωας αὐτοῦ, ὥστε δὲν ἐπιδέχονται οὐδένα ψόγον οὐδ' ὑποψίαν κακοῦ· καὶ ὁ Σοφοκλῆς δ' ὡσαύτως, ἂν μὴ ἐξ ἴσου τῷ ἀπαρμιλλῶ περι τὴν ἐξεικονίσειν μεγάλων χαρακτῆρων Αἰσχύλῳ. Ὁ Αἰσχύλος εἶνε ποιητῆς τῶν χρόνων, καθ' οὓς εὐτυχεῖς πόλεμοι ἐξῆραν τὸ φρόνημα τῶν συμπολιτῶν, οὓς τέρπει διὰ τῆς ἑαυτοῦ τέχνης, οἰδούσης, ὡς ὁ Εὐριπίδης παρ' Ἀριστοφάνει¹ λέγει, ὑπὸ κομπασμάτων καὶ ῥημάτων ἐπαχθῶν ἀλλ' ἀρμυτόντων ταῖς γλώσσαις ἡμιθέων, ὧν ἐθαύμαζον τὰς μεγάλας καὶ γενναίας ψυχὰς οἱ ἀνδρεῖοι ἐκεῖνοι Ἕλληνας· ὁ Σοφοκλῆς θέλγει θεατὰς ζῶντας ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἑλλάδος αἰῶνος, ἐπὶ Περικλέους, ἐν τῷ μέσῳ δὴλα δὴ τῆς ἀπαρμιλλῆς τῶν τεχνῶν ἀκμῆς· διὰ τοῦτο ἐὰν ὁ πρῶτος ὑπερβαίνει τὸν δεύτερον κατὰ τὸ ὑψηπέτες καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φαντασίας, ὁ δεύτερος ὅμως προέχει ἐκεῖνον κατὰ τὸ κάλλος τῆς τέχνης. Ὁ Εὐριπίδης τέλος εἶνε ποιητῆς τῶν χρόνων τῆς παρακμῆς τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου, τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν, ὅτε θρησκεία καὶ κοινὸν συμφέρον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὀλιγοῦντο, δόλος δὲ καὶ ἰδιοτέλεια διεῖπε τὰ πάντα· δὲν διαφθείρει, ἀλλ' ἄκων καὶ λεληθότως παρασύρεται ὑπὸ τοῦ βορβορώδους τῆς διαφθορᾶς ρεύματος, ὑποβοηθεῖ τὸ ὀλέθριον ρεῦμα ἐξ ἐνός, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ἀνταγωνίζεται λαμπρῶς. Οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἐποίει, ἦσαν, ὡς λέγει ὁ Stahr² ῥωμαντικῶι καὶ διὰ τοῦτο θεωρεῖται ὁ ἡγέτης τῆς ῥωμαντικῆς σχολῆς, φυσικῶ δὲ τῷ λόγῳ διὰ τοῦτο κρατιστεῦει τῶν ἄλλων ὡς πρὸς τὴν ἐξεικονίσειν τῶν δύο τούτων παθῶν, μανίας καὶ ἔρωτος,³ καὶ ἐπιτυγχάνει ἐν τῇ ἐξεικονίσει τοῦ γυναικείου χαρακτῆρος, διὰ τοῦτο τέλος οἱ μάλιστα πάντων φιληδοῦντες τοιοῦτοις θέμασι Γάλλοι ἐπέδωκαν αὐτῷ πρὸς τῷ ἀρρήτῳ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμῷ καὶ τὸν στέφανον καὶ τὸν θρόνον τῆς τραγικῆς τέχνης, ἕως οὗ οἱ γερμανοὶ ἐνδελεχεῖ ἄμα καὶ τολμηρᾶ τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐρεύνη καὶ τῇ τοῦ κλασικοῦ κάλλους μελέτῃ καὶ γνώσει καθήρεσαν μὲν αὐτόν, ἀνεβίβασαν δὲ τὸν Σοφοκλέα. Ἀλλὰ πρὸς εἰρωνείαν τῶν κριτικῶν ὁ Εὐριπίδης οὐδέποτε ἐπαύσατο εὐρίσκων φανατικούς θαυμαστάς, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι οὐδόλως οἱ λόγοι των ἀποτρέπουσι τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς νὰ ἀνεύρωσι καὶ ἀσπασθῶσι τὸν ἐρευνητὴν καὶ ἀνιχνευτὴν αὐτῶν, καὶ ὅτι ὑπάρχουσι πολλοὶ δυνάμενοι ν' ἀναφωνήσωσιν ὡς Φιλίμων ὁ κωμικός:

¹ Βατράχ. 940.

² Die antike Tragödie, insbesondere die trag. des Eurip. Stettin. 1847 σ. 10.

³ Λογγίνος, περὶ ὕψ. XV, 3.

Εἰ ταῖς ἀληθείαισιν οἱ τεθνηκότες
αἰσθησὶν εἶχον, ἄνδρες, ὡς φαίν' ἰνους
ἀπηγείαμην ἄν, ὥστ' ἰδεῖν Εὐριπίδην.¹

Ἰσως ὑπελείφθη τοῦ Σοφοκλέους ὡς πρὸς τὸν τῆς Ἠλέκτρας χαρακτήρα, διότι ἡ Ἠλέκτρα εἶνε γυνὴ τοῦ καθήκοντος ἐνάμιλλος τῇ Ἀντιγόῃ, καὶ τοιοῦτοι χαρακτήρες ἀπαιτοῦσι Σοφοκλείου χρωστῆρα, καθ' ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐν οὐδενὶ τῶν σφζομένων δραμάτων περιγράφει τοῦ καθήκοντος ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἀντιγόνη αὐτοῦ ἐρρίφθη εἰς πᾶ σκόπη τῆς ἀσημότητος. Μηδεὶς ὁμως νομίση ὅτι ταῦτα λέγοντες ἐγνωσμένον, ὅτι ὁ Εὐριπίδης μέγαν χαρακτήρα δὲν ἐδύνατο νὰ διαγράψῃ, διότι αὐτὸς ὁ Λογγίνος, καίπερ μὴ εὖνους τῷ ἡμέτερῳ ποιητῇ, ὁμως δὲν ἀπάκνησε νὰ εἴπῃ τὸ ἀληθέστατον τοῦτο «Τοῦδ' Αἰσχύλου φαντασίαις τολμῶντος ἠρωϊκωτάταις, ἐνίοτε μέντοι ἀκαταργάστους τὰς ἐννοίας καὶ ἀμαλάκτους φέροντος, ὁμως ἑαυτὸν ὁ Εὐριπίδης κάκεινους ὑπὸ φιλοτιμίας τοῖς κινδύνοις προσβιάζει.² Ἐκφράζει κράτιστα καὶ ἐνθουσιωδέστατα τὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοθυσίαν, ὡς ἐν Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι, ἐν ταῖς Φοινίσσαις καὶ ἀλλαχοῦ, ἐφ' ἧ καὶ ἐπηγέθη ὑπὸ πολλῶν φιλοπατρίδων ἀνδρῶν.

Οὐδεὶς ἄλλος ποιητὴς ὑπέστη πλείους κρίσεις καὶ γνῶμας διαφορωτέρας ἀλλήλων· οὐδεὶς παρενοήθη ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἐτιμήθη ὅσον ὁ Εὐριπίδης. Οἱ κυριώτατοι τῶν ἀρχαίων, οἵτινες ἔκριναν τὸν ποιητὴν, εἶνε ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὧν ὁ πρῶτος κηρύττει τὸν Εὐριπίδην διαφθορὰ τῆς κοινωνίας· ἐπιτηδειότατα εἰκονίζει τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμὸν τῶν νέων³ καὶ ἐπειδὴ βλέπει ὅτι ἡ ἐπενέργεια αὐτῆ τοῦ ποιητοῦ καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη δὲν ὀκνεῖ καὶ θανόντα νὰ κωμωδῇ.⁴ Ὁ Ἀριστοτέλης διακηρύττει αὐτόν, ὡς τοῖς πᾶσι μὲν γνωστὸν εἶνε ὀλίγοις δὲ νοητόν, τραγικώτατον τῶν ποιητῶν· ἡ δὲ κρίσις αὐτῆ τοῦ Σταγειρίτου φιλοσόφου μετὰ πολλῆς περινοίας ἐρευνᾶται καὶ ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ Schwabe.⁵

Τῶν ὑστέρων πολλὰ καὶ διάφορα εἶνε αἱ γνῶμαι· ἀρκούμεθα ἐνθάδε ν' ἀναφέρωμεν τὸν κατήγορον Schlegel καὶ τὸν συνήγορον Har-

¹ Ἰδὲ Πλουτάρχ. β. Παρὰλλ. ἔκδ. Κοραῆ τ. III σ. πε' (Αὐτοσχ. στοχ.)

² Περὶ ὕψ. XV, 5.

³ Νεφέλαις 1364—1377.

⁴ Aristoph. ausgewählte Komöd. Froische erkl. von Kock. Einleit. σ. 19.

⁵ Aristophanes und Aristoteles als Kritiker des Eurip. σ. 30 κ. ἐφ.

tung. Καὶ ἡ Ἠλέκτρα λοιπὸν τοῦ Εὐριπίδου ὑπέστη τὴν τύχην τῶν ἄλλων δραμάτων, ἀλλ' αὐτὴ μετὰ πλείονων περιπετειῶν ἐριδες ἠγέρθησαν καὶ ἀμφισβητήσεις τοσαῦται, ὥστε καὶ ἀριθμοῦντας θὰ ἐπιλίπη ἡμᾶς ὁ χρόνος. Ἡ ἔκδοσις τοῦ ποιητοῦ ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ Ἀλδοῦ δὲν περιεῖχε τὴν τραγωδίαν ταύτην δημοσιευθεῖσαν τὸ πρῶτον ἐν Ῥώμῃ τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Πέτρου Vettori ἐν ἔτει 1545.¹ Ὑπῆρξάν τινες τῶν κριτικῶν, οἵτινες τοσοῦτον αἰσχρὰν ἐθεώρησαν τὴν τραγωδίαν, ὥστε δὲν ἐλόγιζον αὐτὴν ὡς ἔργον τοῦ Εὐριπίδου, ὡς ὁ Voltaire² κρυπτόμενος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Dumolard. Τοιοῦτον ὁμως στοχασμὸν οὐδεὶς δύναται νὰ δεχθῇ, ὅποταν ἀναλογισθῇ, ὅτι ἡ τραγωδία εἶνε γεγραμμένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ παλαιοῦ Λαυρεντιανοῦ χειρογράφου, ὡς γράφει ὁ Vettori (Victorius), γραφέντος κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, οὐ τὴν πρέπουσαν ἀξίαν παραγωνρισθεῖσαν πρότερον ἀπέδωκαν οἱ περιφανεῖς κριτικοὶ Wilamowitz, Vitteli καὶ Prinz, ἔτι δὲ ὅτι οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφέρουσι χωρία ἐκ τῆς τραγωδίας, οἳ οὐδ' ἂν Λογγίνος, Σέξτος ὁ ἐμπειρικός, καὶ δὴ ἱστορικὰ γεγονότα συνδυάζονται τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ, ὡς λόγου χάριν κατὰ Πλουτάρχον³ ἡ ἀνέλπιστος τῶν Ἀθηναίων σωτηρία τῇ παρόδῳ. τὸ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ῥηθὲν⁴ ὅτε ἤκουσε τὸν στίχον (379).

Ὁ Hartung⁵ ἱστορῶν τὰς συζητήσεις, αἵτινες ἐγένοντο ἐπὶ ζητημάτων φερομένων ἐν τῇ τραγωδίᾳ, ἀναμφισβητοῦ μὲν καθίστησι τὸ γνήσιον αὐτῆς, δεικνύει δ' ὅτι οὔτε ὑπὸ τοῦ λαοῦ οὔτε ὑπὸ τῶν παιδευμένων ἐθεωρήθη ἡ τοῦ Εὐριπίδου Ἠλέκτρα ὑποδεστέρα τῆς τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Αἰσχύλου (Χοηφόροι). Ὁ δὲ Prevost ἀντιπαλαίσεως ἐναντίον τοῦ Voltaire φέγοντος δεινῶς τὸ δράμα ἐπιλέγει «Ἀνευρίσκονται σκηναὶ ἔχουσαι ἀγνότατα αἰσθημάτων εὐγενῆ καὶ καλῶς ἐκπεφρασμένα καὶ παρὰ τὸ πλῆθος τῶν σφαλμάτων ἀναγνωρίζει ὁμως τις ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ τὸν ποιητὴν τοῦ Ἰππολύτου καὶ Ἰφιγενείας τῆς ἐν Αὐλίδι».

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ θέμα ἡμῶν, ἂν ἀπέτυχεν ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ

¹ Ἰδὲ Weil ἐνθ. ἄνωτ. Introd. σ. XXX.

² Ἐν τῇ Dissertation sur les principales tragedies anc. et mod. qui ont paru sur le sujet d'Électre et en particulier sur celle de Sophocle κτλ.

³ Λυσάνδρ. XV. Καὶ ὁ Ἀριστοφ. ἐν Βατράχ. 1317 ἐνθα ἰδὲ Σχολιαστ.

⁴ Διογ. Λάερτ. II, 33. Κράτιστον εἶκῃ ταῦτ' εἶν ἀφειμένα.

Σημειωτέον ὅτι τὸν στίχον τοῦτον τινες ὑπολαμβάνουσι τῆς ἀπολοθεῖσης τραγωδίας Αὐγείας.

⁵ Eurip. Restitutus II, 316—317.

Ἡλέκτρα παρατιθέμεθα εἰς ἀπάντησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Patin ρηθέντων τὰ τοῦ L. Halevy,¹ ὅτι δῆλα δὴ «ἐρχόμενος τελευταῖος ὁ Εὐριπίδης καὶ πραγματευόμενος μετὰ τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν Σοφοκλέα ὑπόθεσιν περίφημον καὶ κοινὴν δὲν ἔπρεπε νὰ ἰδιοποιήσῃται αὐτὴν οὕτως εἰπεῖν, καὶ δὲν ἀνεκαίνισεν αὐτὴν διὰ τρόπου εἰμὴ ὅλως λογικοῦ, ἀλλ' ὅμως πνευματώδους καὶ εὐγενοῦς;» Ὁ μετὰ τοῦ πένητος αὐτουργοῦ γάμος τῆς Ἡλέκτρας θρυληθεὶς ὑπὸ τῶν κριτικῶν ὡς ταπεινῶν τὸν χαρακτῆρα τῆς κόρης δὲν φαίνεται ἡμῖν τοσοῦτον ἐκτράπελον πρᾶγμα συμφωνοῦσι τῷ Halevy. Τοῦτον παρενέβαλεν ὁ Εὐριπίδης, ὡς ὀρθῶς γράφει ὁ ἡμέτερος καθηγητῆς κ. Μιστριώτης², ἵνα δείξῃ ὅτι ἡ ἀρετὴ οὐχὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ πένητος ὑπάρχει. Καὶ τοῦτον δὲ μόνον τὸν σκοπὸν ἂν εἶχεν ὁ γάμος τῆς Ἡλέκτρας, ἅρα μικρὰ καὶ ἄχρηστα διδάσκει ἢ ἐξάγει ἐκ τῆς ἀρετῆς τοῦ αὐτουργοῦ; ἢ τέλος καὶ ἡ τοσοῦτον ἐπίχαρις καὶ θελκτικὴ τοῦ ἀγροτικού βίου ἀπεικόνισις πρέπει νὰ θεωρῆται κακιστέα; Ταύτην ὁ Prevost θεωρεῖ ἐπιτυχῆ κόσμησιν τοῦ μύθου, λίαν διαφέρον ἐπεισόδιον, ὅπερ διὰ τὸ καινὸν αὐτοῦ δέον νὰ θαυμάζῃται μᾶλλον.

Μέγας ὀφείλεται ἔπαινος τῷ Εὐριπίδῃ διὰ τὸ πιθανὸν καὶ χαριεὶν τῆς παρόδου³. Αὕτη ἡ πάροδος, λέγει ὁ Hartung,⁴ πολλῶ τῆς τοῦ Σοφοκλέους κρεῖττον ἐξεύρηται· αὕτη ἡ Ἡλέκτρα τῆς Σοφοκλείου Ἡλέκτρας μακρῶ φιλτέρα καὶ οἰκτροτέρα τυγχάνει. Μηδείας ἐκεῖνος (ὁ Σοφ.) ἀγρίας τολμηρὰς παρὰφόρους ἀπεικάσε, ἐν ᾧ ἤθελε νὰ εἰκάσῃ παρθένους πρὸ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ καθήκοντος τὰ πάντα πάρορώσας, τέρατα γυναικῶν οἷα οὔτε ὑπῆρξαν οὔτε θὰ ὑπάρξωσι (!) Τί δέ, παρακαλῶ, τί θέλουσιν αἱ ἀνόητοι ἐκεῖνοι κραυγαὶ παρθένων πρὸ τῆς κλίνης ἐξεγειρομένων, οὐδενὸς νέου ἐπισυμβάντος ἀτυχήματος μὴδ' ὀνείρου φρικώδους ἐπελθόντος αὐταῖς; Ἡ δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς, ὅτι μετὰ τοσοῦτου πατάγου ἐπὶ τοσοῦτους ἐνιαυτοὺς ἡ Ἡλέκτρα ἐνωρὶς ἐγειρομένη θρηνεῖ ἀπαύστως;» Πράγματι πιθανώτερον εἶνε τὸ παρ' Εὐριπίδῃ, ὅτι καλουμένη ἡ Ἡλέκτρα νὰ μετὰσχῃ ἐορτῆς δὲν δύναται νὰ παρευρεθῇ ἕνεκα στερησεως ἐνδυμάτων! ποία; ἢ θυγάτηρ τοῦ ἀνακτος καὶ τὴν Τροίαν ἀλόντος Ἀγαμέμνονος! ἐκ τούτου λαμβάνει ἀφορμὴν ν' ἀποδύρηται τὰς τύχας αὐτῆς, ἵνα ἐπισπάσῃται τὴν εὐνοίαν τῶν πάντων.

¹ La Grèce tragique. t. I p. 91.

² Σοφοκλέους τραγωδιῶν Ἡλέκτρα σ. 28.

³ Ἴδὲ Μιστριώτην ἐνθ. ἀν. σ. 32 κ. ἐφ.

⁴ ἐνθ. ἀν. τ. II σ. 307.

Ἐσφάλετο ὅμως ἐν τοῖς ὑστερον ὁ Εὐριπίδης ἠπιωτέραν παραστήσας τὴν Κλυταιμῆστραν καὶ οὕτω κινήσας τὸν ἔλεον ὑπὲρ αὐτῆς θνησκούσης, εἰ καὶ ἱκανῶς προπαρασκευάζει ἡμᾶς νὰ κηρυχθῶμεν ὑπὲρ τοῦ φόνου τῆς μητρὸς ὁ λόγος τῆς Ἡλέκτρας (1060—1100). Οἰοιδήποτε ὅμως, νομίζω, ἂν ὦσιν οἱ θεαταί, οὐδέποτε δύνανται νὰ εὐφρανθῶσιν οὐδὲ νὰ συγκατανεύσωσιν εἰς φόνον μητρὸς ὑπὸ τῶν τέκνων, καὶ ἀληθῶς, ὡς ὁ Hartung ἀνωτέρω εἶπε, τὸ πρὸς τὸν Ὀρέστην ὑπὸ τῆς Ἡλέκτρας ῥηθὲν (Σοφοκλ. Ἡλ 1415)

Παῖσον, εἰ σθένεις, διπλῆν.

κατέστησεν αὐτὴν ἀγρίαν ὡς τὴν Μήδειαν.

Ποῦ ὑποπτεύομεν μὴ ὁ Εὐριπίδης ἐπιτηδὲς οἰκτροτέρου τὸν τῆς μητρὸς θάνατον κατέστησεν, οὐχὶ διαφθεῖρων τοὺς θεατάς, ἀλλ' ἐπιθυμῶν νὰ δείξῃ, ὅτι ἄξια μὲν τῶν καουρημάτων αὐτῆς πάσχει ἡ Κλυταιμῆστρα, ἀλλ' ἀνοσιώτατον ἦτο εἰς θυγατέρα ἢ υἱὸν νὰ φονεύσῃ τὴν μητέρα καὶ νὰ μὴ οἰκτεῖρῃ τὴν τεκοῦσαν καὶ δοῦσαν τὴν ζωὴν, δι' ὃ ὑστερον σαλεύονται αἱ φρένες τοῦ Ὀρέστου καὶ ἐξικνεῖται εἰς ἔπακρον ἢ ἀτυχία τῆς Ἡλέκτρας.

Μὴ μεμφόμεθα ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν, τοῦτο ἔστω πρὸ τῶν ὀμμάτων πάντων ἡμῶν· ὁ ποιητῆς εἶνε ἐκπρόσωπος τῶν κλίσεων καὶ ὀρέξεων τοῦ λαοῦ, ἐν ᾧ ζῆ καὶ διάγει, καὶ δν προσπαθεῖ νὰ τέρψῃ. Ἄν ἐταπείνωσε τὸ ἀγέρωχον τῆς Ἡλέκτρας ἦθος ὁ Εὐριπίδης, ἂν κατὰ κόρον ἐχρήσατο τοῖς φιλοσοφικοῖς ἀποφθέγμασιν, ἂν εἰδύλλιον παρενέβαλεν ἐν τῇ τραγωδίᾳ, δυνάμεθα ἅρα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι δὲν ἤρεσε τοῖς θεαταῖς, ὧν τὰς ὀρέξεις καὶ τὸ πρόθυμον ἔδει νὰ ἔχῃ ὁ ποιητῆς ὡς μέτρον; Ἀπραίτωσαν οἱ αὐστηροὶ κριτικοί· ἡ Ἡλέκτρα ὑφούται μετὰ τῶν ἄλλων δραμάτων ἐκεῖ ἔνθα ἔταξαν τὸν ποιητὴν αἱ ἄλλεπαλλήλως ἐπελθοῦσαι γενεαὶ καὶ οἱ περιτελλόμενοι αἰῶνες ἀείποτε θαυμάζοντες μεγάλην διάνοιαν μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα τῇ αἰωνιότητι δωρήσασαν.

Καὶ ταῦτα ἐγράψαμεν οὐχὶ τῆς ἡμετέρας δῆθεν σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἐπίδειξιν ποιούμενοι, ἀλλὰ μετὰ λύπης ἀπιδόντες ἐν ταῖς δυσὶν ὑπαρχούσαις νῦν τῆς τραγωδίας ἐλληνικαῖς ἐκδόσεσιν τὴν ἐπαισθητὴν ἔλλειψιν τῆς τῶν τοσοῦτων περιπετειῶν ἐξιστορήσεως. Νῦν δὲ ἐρμηνεύσωμεν, ὅση ἡμῖν δύναμις, χωρὶα τινὰ δυσχερείας παρασχόντα τοῖς προπειραθεῖσι τῆς ἐρμηνείας.

Στ. 50. Ὅστις δὲ μ' εἶναι φησι μῶρον εἰ λαβῶν
νέαν ἐς οἶκους παρθένον μὴ θιγγάνω,
γνώμης πονηρᾶς κανόνισιν ἀναμετρούμενος
τὸ σῶφρον ἴστω καύτης ἂν τοιοῦτος ὢν.

Τοῦ χωρίου τούτου διάφορος παρέχεται καὶ ἀνάρμοστος ἐρμηνεία ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐκδόσεσιν, ἐν ᾗ εἶνε ἀπλοῦν καὶ εὐνόητον «Ὅστις δὲ λέγει ὅτι εἶμαι μωρός, ἐὰν παραλαβὼν εἰς τὸν οἶκόν μου νέαν παρθένον δὲν τὴν ἐγγίζω, ἄς μάθῃ ὅτι, ἐπειδὴ μετρεῖ μὲ πονηρὸν κα- νόνα τὴν σωφροσύνην καὶ αὐτὸς εἶνε ἐξ ἄλλου μέρους τοιοῦτος, δηλα δὴ μωρός». Τὸ καὶ τὸς ἀντιτίθεται εἰς τὸ ἐμέ. Πρὸβλ. Δὴμ. 4, 2 «εἰ μὲν ἤρεσκε τι μοι τῶν ὑπὸ τούτων ρηθέντων, ἡσυχίαν ἂν ἤγρον, εἰ δὲ μὴ, τότε ἂν καὶ τὸς ἐπειρώμην» κ.τ.έ. Ὁ πολὺς Weil ἐν τῷ φυλ- λαδίῳ τοῦ Μαΐου 1886 τοῦ περιοδικοῦ «Journal des Savants» ἰκανὰ εἶπε περὶ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ καὶ τὸς εἰς τὸ ὑπὸ τούτων, ἄτινα μετῆνεγκον ἐν τῇ «Ἑβδομαδί» (τόμ. Γ' σελ. 311), ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Blass ἐν τῇ ἐπιδιορθώσει τῆς στερεοτύπου ἐκδόσεως τοῦ Dindorf περιέγραφε τὸ ὑπὸ τούτων μὴ λογισάμενος τὴν ἐνοῦσαν ἀντίθεσιν.

Στ. 294. "Ἐνεστι δ' οἶκτος ἀμαθία μὲν οὐδαμοῦ σοφοῖσι δ' ἀνδρῶν· οὐ γὰρ οὐδ' ἀζήμιον γνῶμην ἐνεῖναι τοῖς σοφοῖς λίαν σοφῆν.

Αὐτὸς ὁ Weil ἀπεφάνητο, ὅτι δύσκολος εἶνε ἡ ἐρμηνεία τοῦ χω- ρίου. Ἑρμηνεύθη ὑπὸ τιγος «διότι μεγάλως θα ἐβλάπτετο ἡ ἀνθρω- πότης, ἐὰν πρὸς τοῖς ἀμαθέσι καὶ οἱ σοφοὶ ἦσαν ἀναίσθητοι». Τὸ πρῶτον οὐ ἄλλοι μὲν ἀποδίδουσι τῇ ἐπομένῃ ἀρνήσει ὡς ἐπιτακτικόν, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ ἐνεῖναι, ὅπερ ὅμως εἶνε ἀρκούντως ἀνώμαλον. Ἡ παρατεθεῖσα ἔννοια δὲν προσαρμόζεται εἰς τὸ χωρίον ὅπερ σαφέστε- ρόν πως καθίσταται, ὅταν δοθῇ προσοχὴ εἰς τὸ τοῦ Ἰππολύτου στ. 117 κ. ἐφ., ἔνθα ὁ Θεράπων ἀποτεινόμενος εἰς τὴν Ἀφροδίτην λέγει.

Χρὴ δὲ συγγνώμην ἔχειν
εἴ τις ὑφ' ἡθης σπλάγγνον ἔντονον φέρων
μάταια βάζει· μὴ δόκει τούτου κλύειν·
σοφωτέρους γὰρ χρὴ βροτῶν εἶναι θεούς.

Τὸ σοφωτέρους βεβαίως δὲν δύναται ἐνταῦθα νὰ ἔχη τὴν συνήθη ση- μασίαν, διότι τίς ἠρνήθη, ὅτι οἱ θεοὶ εἶνε τῶν ἀνθρώπων σοφώτεροι ; Ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ γενομένη τοῦ δράματος μετραφράσει ἡρμήνευσα (σ. 16) «διότι πρέπει νὰ εἶνε οἱ θεοὶ μᾶλλον οἰκτιρμονες τῶν ἀνθρώπων». Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν καὶ τὸ τῆς Ἡλέκτρας ὡς ἐξῆς : «διότι δὲν εἶνε ἀβλαβὲς τὸ νὰ ἐνυπάρχη εἰς τοὺς σοφοὺς πέρα πολὺ οἰκτιρμῶν ψυχῆ». Ὁμολογουμένως τὸ χωρίον δεῖται πολλῆς προσοχῆς, διότι, ὡς καθορᾶται, ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐννοίας περιεπέσαμεν εἰς ἄλλην. Δέον νὰ καθορισθῇ τοῦτο· ψέγει ἄρα ὁ Εὐριπίδης καὶ βλα-

βερόν θεωρεῖ τὴν ὑπερβολικὴν (λίαν) εὐσπλαγγίαν ἢ ὄχι· διότι τὸ ἐν Ἰππολύτῳ φερόμενον ὀλίγον ἡμῖν βοηθεῖ εἰς τὸ ζητούμενον (στ. 264 κ. ἐφ. ἐκδ. Barthold).

Οὕτω τὸ λίαν ἦσσαν ἐπαινω
τοῦ μηδὲν ἄγαν.
καὶ ζυμφήσουσι σοφοὶ μοι.

Τούτοις δὲ καὶ τούτο προσθετέον· εἰς τὸ ἀζήμιον δὲν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ τῷ ἔχοντι λίαν σοφὴν γνῶμην.

Στ. 413 κ. ἐφ. Κέλευε δ' αὐτὸν εἰς δόμους ἀφιγμένον
ἔλθεῖν, ξένων τ' εἰς δαῖτα πορσῦναί τινα.

Ὁ Nauck (ἐκδ. στερεοτ. σελ. 82) ἀναφέρων τὴν διόρθωσιν τοῦ Czwalina

κέλευε δ' αὐτὸν δαῖτα πορσῦναί τινα
ἔλθεῖν ξένων τῶν δ' εἰς δόμους ἀφιγμένων.

διορθοῖ ἀντὶ δαῖτα πορσῦναί τινα, δαίτη πορσῦναί τι, ὅπερ ὅμως δὲν θεραπεύει τὰς τοῦ χωρίου δυσχερείας, ἡ δὲ τοῦ Czwalina διόρθωσις ἔχει πολλὰ τάνώμαλα. Ποῦ θ' ἀναφέρωμεν τὸ τινά, εἰς τὸ δαῖτα ; ἀλλὰ τότε πῶς ἐρμηνευτέον ; Νομίζομεν ὅτι τοῦ Weil ἡ διόρθωσις εἶνε πάνυ λογικὴ οὐχ ἡττον ὅμως καὶ τοῦ χειρογράφου ἡ γραφὴ δὲν εἶνε ἄστοχος· τοῦλάχιστον καθ' ἡμᾶς τοῦτο ζητεῖται· ποίους δόμους ; ἀλλὰ πάντες θα ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ γέρον εἶχε καλύβην τινά. Τούτου δ' ὁμολογουμένου ἐρμηνεύομεν. «Παρακάλεσεν δ' αὐτὸν ὅταν ἐπι- στρέψῃ εἰς τὸν οἶκόν του νὰ ἔλθῃ ἐδῶ καὶ νὰ προσφέρῃ τι διὰ τὸ δεῖπνον τῶν ξένων». Ἐστὼ δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ Εὐριπίδης πᾶσαν κατοικί- αϊαν καλεῖ δόμους.

Γεώργιος Μ. Σακόραφος.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Ἄνδριτσαινα.

Πρωτεύουσα ὁμώνυμος. Πόλις Ἀρκαδικὴ ἄλλοτε ἀπὸ τῆς συστά- σεώς τῆς, καὶ ἐντεῦθεν μέχρις ἐσχάτων. Τὸ ὄνομα εἶνε νέον, ὅσον καὶ ἡ πόλις αὐτὴ πρὸ πέντε περίπου ἑκατονταετηρίδων, κατὰ τὴν παράδοσιν, θεμελιωθεῖσα μεταξὺ ὑψηλῶν καὶ ἀποτόμων ὄρεων. Ἐτυ-

μολογούμενον δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Ἀνδρέας, Ἀνδρῆκος, ἐνὸς τῶν τριῶν ἐκ Κρήτης πρὸς ἀσφάλειαν ἐλθόντων ἐνταῦθα ἀδελφῶν Μουρμουραίων, ὡς θέλουσιν (ἀληθὲς κρησφύγετον . . .), ἐξ ὧν καὶ νῦν ἔτι ὁ «Μουρμουρομαχαλάς», καὶ τὸ θηλυκὸν τῆς εὐσεβοῦς συζύγου αὐτοῦ προαποθανόντος Ἀνδρῆαινα, ἀπαντᾷ οὕτω καὶ εἰς τινα ἐν τῇ παρ' ἡμῖν Βιβλιοθήκῃ χειρόγραφα. Τὸ δὲ κ αὐτὸ μετετρέπη εὐκόλως εἰς τσ. ἢ τζ, Ἀνδρῆσο-τζαινα, ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν παραφθοράν, ἢ πιθανώτερον ἀπὸ τὴν Σλαβικὴν, καὶ τὴν τῆς γλώσσης μας παρακμὴν, καθὼς τὸ και=τσε, τὸ ἐκεῖ=έτσι, τὸ ἐκαίγε=ἔστρεγε, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πάμπολλα. Ὁ κάτοικος Ἀνδριτσαινίτης.

Ἀλήφειρα καὶ Ἀλιφήρα.

Πρωτεύουσα Ζάχα (Σλαβικὸν τοῦτο ἢ Ἀλβανικόν). Πόλις ἀρκαδικὴ ἄλλοτε, ὑπὸ τοῦ Ἀλιφείρου, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος, (ἄλλου παρὰ τοῦ τῆς Φιγαλίας) καὶ τῆς Καλλιστοῦς. Ἄγνωστος ἢ πάλαι τοποθεσία τῆς, καὶ ἂν ἀπέχεε πολὺ τῆς ἐρειπωμένης Παρρασίας, παρὰ τὸ νῦν Ῥογγοζιό, χωρίον τοῦ αὐτοῦ Δήμου, κειμένης. Ἡ γνώμη, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιθανὸν νὰ συγγενεῖ ἐτυμολογικῶς μὲ τὸ τοῦ Ἀλφειοῦ, εἶν' ἀκόμη ἀναπόδεικτος, παρ' ἡμῖν τοῦλάχιστον. Ὁ πολίτης Ἀλιφειρεῖος κατὰ Στέφανον Βυζάντιον.

Φιγαλία.

Πρωτεύουσα Ζούρτζα (Σλαβικὸν τοῦτο). Φιγαλία ἀπὸ τὸν Φίγαλον, υἱὸν τοῦ Λυκάονος, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, καὶ υἱοῦ τοῦ Πελασγοῦ.

Φιγαλέα καὶ Φιγάλεια—Πόλις Τριφυλιακὴ τὸ πάλαι, τρεῖς ὥρας περίπου ἀπέχουσα τῆς παλαιᾶς τοποθεσίας τῆς, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Παύλιτσα, ὅπου καὶ ἐρείπια σπουδαίων φρουρίων. Τὸ ὄνομα τοῦ Δήμου τούτου ἐμυρφώθη περὶ τὴν Η' ἢ Θ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τὸ φιάλος=φιάλη, ποτήριον (οἶνοπόται γὰρ ἦσαν οἱ Φιγαλιεῖς σφόδρα . . .) τὸ δὲ παρεντεθὲν γ, μεταξὺ τῶν συλλαβῶν φι καὶ α εἶν' ἀπόρροια τοῦ τότε κοινῶς διγάμματος καλουμένου. Τοῦτο δὲ τὸ ι τοῦ φι εἰς υ κακῶς παραφθαρὲν μὲ τὸν χρόνον, ἄχρι καὶ τοῦ νῦν δυστυχῶς παρὰ τοῖς ἀδαεσί διατηρούμενον καὶ διὰ τοῦ Υ' γραφόμενον, ἔχει δύο αἰτίας: α) τὴν ταχυγραφίαν, καθ' ἣν τὸ τέλος τοῦ ι συνεδυάζετο μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ γ εἰς ιγ, φυσικῶς πως· β) διότι τὸ ὄνομα ἐντεῦθεν ἐταύτιζον οἱ μεταγενέστεροι μὲ τὸ φυγή, φυγάς, φυγαδεύω, καὶ τὰ ἐκ τούτων παράγωγα, τὰ ὅποια οὐδεμίαν ὠδε ἔχουσι θέσιν. Ὁ κάτοικος Φιγαλεὺς καὶ Φιγαλειεῖτης.

Ἀρήνη.

Πρωτεύουσα Ζαχάρω. (Σλαβικὸν ἢ Ἀλβανικὸν τοῦτο). Παλαιόθεν πόλις Τριφυλιακὴ. Ἀμφίβολός πως ἡ ὀριστικὴ θέσις τῆς. Ὁ Ὅμηρος μνημονεύει τοῦ ὀνόματος Ἀρήνη, ὑπὸ τὴν ἐπίσης ἀβέβαιον Πύλον τοῦ Νέστορος, τρισσῶς: α) τὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ τῆς Ὀλυμπίας, οὕτω ὀνομασθεῖσαν· β) τὴν ἐν Τριφυλίᾳ Ἐράνην (Φιλιατρὰ Ἰσως), ἣν ἐτυμολογοῦσιν Εὐστάθιος καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ Ἐρατεινίου, καὶ κατὰ μετὰθεσιν καὶ τροπὴν τῶν γραμμάτων Ἀρήνη καὶ ἄλλην τρίτην, ἄνωθεν τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου. Ἄλλ' ἢ πιθανωτέρα ἐστὶν ἡ νῦν αὕτη; ἦτοι ἡ καθ' ἡμᾶς. Ὁ κάτοικος Ἀρηναῖος, καὶ τὸ τοπικὸν Ἀρηνηθῆν.

Σκιλλοῦς.

Πρωτεύουσα Κρέσταινα (Σλαβικόν). Ἐκλήθη οὕτω Σκιλλοῦς περὶ τὴν Ζ' ἢ Η' ἑκατονταετηρίδα πρὸ Χριστοῦ, διὰ τὸ ἐκεῖθεν πολλὰς σκιλλας ἢ σκιλλοκρόμμου παράγεσθαι (μπότζικαις) Στεφ. Βυζάντιος σ. 607 ἐκδοσις 1725, Amstelaedami. Πόλις Ἠλειακὴ ἄλλοτε καὶ ποτε Τριφυλιακὴ, ὀλίγον κατωτέρω τῆς Κρεσταίνης πιθανῶς παρὰ τὰ νῦν Μακρύστα ἢ κατὰ τινας ἐν τῇ θέσει «Παληόπορταις», τοῦ χωρίου Μάζη τοῦ Δήμου αὐτοῦ, ὅπερ ὁμως ἀπίθανον. Ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν πολλῶν γραφῶν τοῦ ὀνόματος Σκιλλοῦς διὰ τοῦ ψευδοῦς Υ', ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς ι, συνέβη δυστυχῶς καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι καὶ ἐν Φιγαλίᾳ. Τὸ ἀλληλῆνδεταιον δηλ. τῶν γραμμάτων τοῦ ι καὶ τοῦ λ ἐν τῇ ταχυγραφίᾳ, παρεμόρφωσε κακῶς τὸ ιλ εἰς υλ, τὸ ὅποιον ὑπέθαλψεν ἢ ἀγνοία καὶ ὁ χρόνος, καὶ ἡ λέξις Σκύλα=λάφυρα, σκυλλεύω ἀφαιρῶ λαφυραγωγῶ καὶ αἰ ἐκ τούτων ἀπορρέουσαι ξένης ὄλης ἐννοίας λέξεις. Ὁ κάτοικος Σκιλλοῦντιος, Σκιλλοῦσιος καὶ Σκιλλουντίς.

Βῶλαξ.

Πρωτ. Ἀγουλινίτζα (Σλαβικόν) Ἠλειακὴ ἄλλοτε ἡ χώρα αὕτη, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δήμου εἶναι νεώτερον καὶ πιθανῶς μετὰ τὸν Μεσαίωνα, δοθὲν αὐτῷ, καθ' ἃ φαίνεται ἐξ ἀναλογίας τοῦ ἀληθοῦς πάχους τῆς γῆς αὐτῆς, καὶ τοῦ ἄγαν καρποφόρου, καθ' ἣν ἐννοίαν ἀπαντῶμεν τὴν λέξιν ταύτην συνεχῶς παρ' Ὁμήρῳ, βῶλαξ ἐριβῶλαξ κλπ. Ὁ κάτοικος Βωλάκιος ἢ Βωλακίτης.

Ὀλυμπία.

Αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τέλος τῆς Ὀλυμπίας, ὑπὸ τὴν ξένην σκιάν τοῦ ὀποίου ἐπισκιάζονται πάντες οἱ ἀνωτέρω ἐξ δήμοι τῆς Ἐπαρχίας,

καὶ 32—33,000 κάτοικοι, ἧτις ὡς προεῖρηται καὶ Ἀρκαδικὴ ὑπῆρξε καὶ Τριφυλιακὴ καὶ Ἠλειακὴ, νῦν δὲ Μεσσηνιακὴ νομαρχιακῶς, ἐδανεῖσθαι κακὸς ἀνάδοχος ἀπὸ τὰ ἐκεῖθεν τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ, τὰ τὰ πρὸς τὴν Ἠλείαν, Ὀλύμπια ἀπέναντι τῆς Κρεσταινῆς καὶ τῶν Μακρυσίων, ἐν ᾧ εἶχεν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ 4—5 ἄλλα ὀνόματα, ἐπίσης ἀρχαιολογικὰ καὶ ἱστορικά, ὅπως περιβάλη μὲ ἐν ἐξ αὐτῶν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην· ἤρκει μόνον νὰ διατρέξῃ τὰ 4, σημεῖα τοῦ ὀρίζοντός της καὶ τῆς κάλλιστα διακεκριμένης ἐπιφανείας της ἀπὸ τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ Νέδα, οἵτινες τὴν διαχωρίζουσιν ἀπὸ τὰς ἐγγύς ἐπαρχίας (Ἠλείαν, Γορτυνίαν, Μεγαλόπολιν, Μεσσήνην καὶ Τριφυλίαν) κατὰ τε τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν πλευράν, καὶ ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς Λυκαίου ὄρους «ὁ πρῶτον πάντων εἶδεν Ἥλιος» κατὰ τὴν Μυθολογίαν, διὰ τὸ ὕψος του καὶ τὰς ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ὁροσειρὰς πρὸς τὴν Μεγαλόπολιν καὶ τὴν Μεσσήνην μέχρι τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἴονίου πελάγους, ὅπου ἐκτείνονται οἱ πόδες της.

Φιλοπονοῦντες χάριτην γεωγραφικὴν εἰς μέγα σχῆμα κεχωρισμένως, τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐπαρχίας ταύτης μόνον. Χάριν τῶν διαφερομένων καὶ ἰδίως τῶν σπουδαζόντων νέων, ἀμφοτέρων τῶν φίλων μετὰ τῆς Ἱστορίας αὐτῆς, τῆς γῆς, τῶν προϊόντων, τῶν ἀποστάσεων, τῶν χωρίων, τοῦ πληθυσμοῦ καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀρχαιολογικῶν μνημείων, ἐκ τῶν πηγῶν, καθ' ὅσον ἐνδέχεται τοῦτο ἐλπίζομεν, ὅτι θέλομεν συντελεσθὲν πολὺ εἰς τὴν ἱστορικὴν διάγνωσιν τῶν καθ' ἕκαστα τῆς Ἐπαρχίας μας τοῦλάχιστον καὶ νὰ δώσωμεν αὐτῷ νύξιν καὶ εἰς ἄλλους νεωτέρους καὶ φιλοτίμους νὰ ἐξακριβώσωσιν ἕκαστος κατ' ἰδίαν τὴν Ἐπαρχίαν του, ὅσον ἐνεστὶν ἀρχαιολογικῶς, ὅπερ εἶνε ἀπαίτησις τῆς ἐπιστήμης σήμερον καὶ τῆς φιλοτιμίας ἐκάστου.

Ἐν Ἀνδριτσαίνῃ 9 Σεπτεμβρίου 1887.

Ἄν. Χ. Παπαδημῶς.

δισυθουτῆς τῆς ἐν Ἀνδριτσαίνῃ βιβλιοθήκης.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΚΟΥΡΟΥΤΣΕΣΜΕ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΩΝ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ, ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΩΝ,
ΑΥΘΕΝΤΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ, ΚΡΗΝΩΝ, ΤΑΦΩΝ ΚΑΙ.

Κάτοικος τοῦ ἀνὰ τὸν Βόσπορον κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα σημαίνοντος χωρίου, ἐν ᾧ ἡ ἐκθρέψασά με πρεσβυγενῆς τοῦ Γένους Σχολή, ἡ ἐπιλεγομένη τοῦ *Κουρούτσεσμε*, ἄλλοτε ἠκομαζε διὰ τὴν βαθυτάτην σύνεσιν καὶ τὸν φιλογενέστατον ζῆλον διαπρεπῶν αὐθεντῶν καὶ ἀρχόντων τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους καὶ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τὴν καρποφόρον καὶ τελεσφόρον διδασκαλίαν ἐξόχων καὶ ἐπὶ παιδείᾳ μέγα κομώντων διδασκάλων, δι' ὧν ἀναμφηρίστως ἡ σημερινὴ τῆς καθόλου ἑλληνικῆς παιδείας κατάστασις ἐλεάνθη καὶ προωδοποιήθη, ἀναλαμβάνω ἕνα γράφω τινὰ περὶ τούτου, εὐελπις ὦν ὅτι αἱ γραμμαὶ αὐταί, ἂν οὐχὶ ἕτερόν τι, δώσουσί γε τὸ πρῶτον παραδειγμα καὶ τὴν πρώτην ἀφορμὴν ὅπως ἕκαστος κάτοικος τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ οἰκεῖ, ἔφορος σχολείων ἢ ἐκκλησιῶν ἐπίτροπος, προσπαθήσῃ ν' ἀνερευνήσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας αὐτοῦ ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ, καὶ ἐκ τοῦ μέρους τούτου ἀποτελεσθῇ ἡμέραν τινὰ πληρεστάτη ἡ ἱστορία τῆς περικαλλοῦς τοῦ Βύζαντος πόλεως, μετὰ τῶν ἐν τῇ ἀσιατικῇ καὶ εὐρωπαϊκῇ ὄχθῃ τοῦ Βοσπόρου προασειῶν αὐτῆς. Οὕτω τὰ τῆδε κάκεισε ἐρριμμένα πετράδια τῆς ἱστορίας συλλεγόμενα ἐπιμελῶς θέλουσι συναποτελέσει τὸ μέγα οἰκοδόμημα τῆς καθόλου τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἱστορίας. Ἐκ ταύτης τῆς ἀρχῆς ὁρμώμενος καὶ ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν ἐλαυνόμενος φέρω εἰς φῶς σημεῖώματα περὶ Κουρούτσεσμε καὶ ἔγγραφα, οὐ σμικρὸν διασαφούντα τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου, ὅπερ πρὸ αἰῶνος περίπου ἔθεωρεῖτο *δεύτερον Φανόριον, κέντρον τῶν ἡγητόρων* τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἡμῶν. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κατώκουν πρὸ ἑκα-

τονταετηρίδος οἱ μεγάτιμοι ἐκείνοι τοῦ πολυτλήμονος ἡμῶν ἔθνους ἄνδρες οἱ προμαχήσαντες τῆς σωτηρίας αὐτοῦ καὶ παντοίοις τρόποις αὐτὴν προπαρασκευάσαντες. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, οὐ ἱστορικὰς τινὰς σελίδας ἀνέλαβον νὰ διαφωτίσω, καὶ κατώκησαν καὶ ἤκμασαν ἄνδρες, οἵτινες ἐν τῷ παμφαεῖ τῆς Ἐκκλησίας στερεώματι ἔλαμψαν καὶ ἐλάμπρυναν οὐ μόνον αὐτὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους, ἐξαγιάσαντες τὰς τελευταίας τοῦ βίου αὐτῶν στιγμὰς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ παρ' αὐτῷ Μεγάλῳ Ρεύματι, ἐπαναπαύονται τὰ ἱερὰ ὅσα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οἵτινες οὐ μόνον ἐκινδύνευσαν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν σπλάγχων τῶν ὁποίων ἐξῆλθον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ βωμῷ τῆς πατρίδος τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν κατέθεσαν. Μέγα πλουτοῦντες δὲν ἐθεώρουν τὸν πλοῦτον ὡς μέγιστον τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν, ὃ σήμερον πολυτρόπως ἐπιδιώκομεν θαυμάζομεν καὶ ἐπαινοῦμεν παριστάμενοι ἐπαινέται ἄλογοι τῶν πλουσιῶν καὶ τῶν ὀπωσθήποτε ἰσχυόντων, ἀλλ' ἀρίστην χρῆσιν αὐτοῦ ἐποιοῦντο ὡς προϊόντος τοῦ λόγου καταδειχθήσεται. Ὁμολογοῦμεν, εἶχον ὡς ἄνθρωποι τὰς ἀδυναμίας αὐτῶν καὶ μετεῖχον ἴσως ἐλλείψεων τινῶν τῶν κρατούντων ὡς μετ' αὐτῶν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἀναστρέφομενοι, ἀλλ' αἰετοῦ γρηγοροῦντες, καίπερ πλείστα ὅσας τρικυμίας κοσμικῶν πραγμάτων περιαντλούμενοι ἐπανισταμέναις πανταχόθεν, ἐξ οἰκειῶν, ἐξ ἀλλοτρίων, ἐξ ἀνατολῆς καὶ δύσεως, ὅτε ἠσθάνοντο κατὰ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβουλὴν τινὰ, πολυλάκις ταύτας κατώρθουν νὰ προλάβωσι καὶ νὰ διαλύσωσι. Πεπρωτισμένοι ὑπὸ διαυγεστάτης διανοίας, εὐρυτάτης παιδείας, ἔχοντες δὲ καὶ τὴν ὑψίστην τῆς ψυχῆς δύναμιν, τὸ δύνασθαι φέρειν πάντα μεγαλοψύχως, προστάται τῆς παιδείας ἀνεδείχθησαν, τῆς παιδείας δι' ἧς ἠλπιζον, καὶ δικαίως, τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ τὸν στηριγμὸν τοῦ κλυδωνιζομένου τῆς Ἐκκλησίας σκάφους. Καὶ ἐν τούτοις, εὐρέθησαν στόματα βόρβορον πολὺν ἐμέσαντα κατὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης γενεᾶς καὶ κατὰ τῆς ἱερᾶς αὐτῶν σκιάς τυμβωρυχῆσαντα! Εἰμὶ βέβαιος ὅτι ἐκ τῶν δημοσιεύσεων τούτων οἱ μεθ' ἡμᾶς θὰ προσπορίσωνται μικρὸν τι ἂν οὐχὶ μέγα ὄφελος, καὶ ἰδίᾳ οἱ τὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων χρόνων μελετῶντες, ὅτε πέποιθα ὅτι καὶ ἐπιεικεστέρων θὰ τύχωμεν ἐπικριτῶν.

* *

*

Δὲν προτίθεμαι πλήρη τὴν μονογραφίαν τοῦ χωρίου μου νὰ συγ-

γράψω, μόνον δὲ λόγον νὰ ποιήσωμαι περὶ αὐτοῦ, οὐπερ ἡ ἱστορία τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος τρανὸν πρόκειται δεῖγμα τῆς ἐν τῷ προσκαίρῳ τούτῳ βίῃ φαρὰς τῶν πραγμάτων· «καὶ γὰρ μηδὲν τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον»· τὸ δὲ «οὐ τοὶ λείψανα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀφαιρεῖται χρόνος, ἀ δ' ἀρετὰ κατθανοῦσι λάμπει». Ἐν τῇ Ἐρηᾷ-κρήνῃ ἀνετράφησαν, χειροτονήθησαν ἢ ἀκόλουθοι ἀρχιερέων ἦσαν, ὡς καὶ ἐν τῷ πλησιοχώρῳ καὶ συνεχομένῳ ἑλληνικωτάτῳ Μεγάλῳ Ρεύματι πλὴν δυστυχῶς τῇ 11 π. Ἀπριλίου ἀποπεφρωθέντι, πολλοὶ τῶν τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος ἀρχιερέων, σιγίλλια πολλὰ μόνων καὶ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων ἐξεδόθησαν, ὡς ὁ λόγος προῶν δείξει· καθότι πάντα τὰ κατ' ἀρίθειαν δημοσιευθήσονται ἐν τῷ οἰκειῷ χώρῳ.

Ἐντικρὸν τῆς «Πόλεως»¹.

Βόσπορος² ὁ Θρακικὸς³ κατὰ τὴν φυσικὴν καλλονὴν ἀπαράμιλλος

¹ Ὑπὸ τὸ ὄνομα Πόλις ἡ Κωνσταντινούπολις ἐνοεῖται, ἰδίᾳ δὲ τὸ καυτὸ μέρος τῆς πόλεως παρὰ τοῖς κατοικοῖς. Περιγραφὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν μετ' αὐτῆς συνημμένων χωρίων τοῦ Βοσπόρου ἔχομεν ἑλληνιστὶ ἐκδομέναις· ἀλλὰ πόσον καλὸν θὰ ἦτο ἡ περισυλλογὴ εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόμον τῶν διαφόρων κρίσεων καὶ τῶν χωρίων τῶν περὶ τῆς γῆς τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντινίου μνησίων ποιουμένων συγγραφῶν τῶν ἀρχαίων, τῶν μέσων καὶ τῶν τελευταίων χρόνων. Τὸ ἔργον τερπνὸν μὲν ἀλλὰ δεῖται πολλοῦ χρόνου καὶ κόπου πολλοῦ. Ἡ πόλις αὕτη ὁ «σύνδεσμος τῆς Ἑφίας καὶ Ἑσπερίας λήξεως» κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, τίνος ἐπισκεπτομένου δὲν ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν, καὶ ὑπὸ τίνος δὲν ἐπηνέθη συγγραφῆς ἡ χρονογράφου; Βεβαίως ἐνταῦθα δὲν θ' ἀναφέρωμεν οὔτε τὸν Γρηγόριον, οὔτε τὸν Σωκράτην, οὔτε τὸν Προκόπιον, οὔτε τὸν Χωμιάτην Νικήτην τὴν πόλιν τῶν πόλεων θρηνοῦντα ἐπὶ τῇ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσει, οὔτε ἑτέρους, ἀλλὰ περιοριζόμεθα ἀναγράφοντες ἐκ τοῦ Χρονικοῦ Κωνσταντινίου τοῦ Μανασσῆ τοὺς ἐξῆς ὀλίγους στίχους (Ἐκδοσ. Βόννης στίχ. 2346 κ. ε.).

Ἐκεῖθεν μεταθέμενος (ὁ Κωνσταντῖνος) στρέφει τὴν γνώμην ὅλην

Ἐπὶ τὴν πανευδαίμονα πόλιν τῶν Βυζαντίων,
καὶ πόλιν ὀλβιόπολιν αὐτῇ προσανεγείρει,
Πόλιν τὴν μεγαλόπολιν, πόλιν τὴν νέαν Ρώμην,
Ρώμην τὴν ἀρρυτίδωτον, τὴν μήποτε γηρῶσαν
Ρώμην αἰεὶ νεάζουσαν, αἰεὶ καινιζομένην,
Ρώμην ἀφ' ἧς προχέονται χαρίτων αἰεὶ συμάδες,
ἣν ἡπειρος προσπτύσσειται, θάλασσα δεξιοῦται,
ἣ πῖος ἀγκαλιζονται παλάμαι τῆς Εὐρώπης,
ἀντιφιλεῖ δ' ἐτέρωθεν τὸ τῆς Ἀσίας στόμα.

(Ὅρα καὶ τοὺς θελτικικοὺς στίχους 3267—3280).

² Ἐπίσης καὶ ὁ Δούκας καλεῖ αὐτὴν «πόλιν πόλεων πασῶν κεφαλὴν, κέντρον τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου μερῶν, πόλιν Χριστιανῶν τὸ καυχήμα . . ., πόλιν ἄλλην παράδεισον (σ. 306 § 41 καὶ «χρυσᾶς ὄντως Ἀθήνας τὰς κοσμοῦσας τὸν κόσμον, τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων» (σ. 271 ἐκδ. Βόννης).

³ Ἡρόδοτ. Βιβλ. 4, 85—89, Ἀπολλοδ. Βιβλ. 6, κεφ. α', § 7, Ἀππιαν. Μιθριδατ. ἐδάφ. 101 κλ. Πολυβ. Ἱστορ. Δ', 39, 4 κλ. κλ.

⁴ Στραβῶν. ἐδ. 125 ἐκδ. Ἰστρεσοτ. «τὸ γὰρ Βυζαντιανὸν στόμα οὕτω καλοῦσι Θράκιον Βόσπορον, ὃ τετραστάδιόν ἐστι».

πόρος ἄλιος ἐνῶν δύο θαλάσσας, τὴν τοῦ Εὐξείνου καὶ τὴν τῆς Προποντιδος, περπνότατος τὴν ὕψιν, μεγαλοπρεπῆς τὴν θέαν, ὑπέρτερος περιγραφῆς εἶνε. Ἐκατέρωθεν λόφοι δενδρήεντες, δένδρα διατηροῦντες ἀειθαλῆ, ἀηδόνων καλλικελάδων μελωδίαι, δελφίνων σκιρτῶντων ἄλματα, χρυσοὶ καὶ γαλήνιοι ὄρμοι, συριγμοὶ ἀτμοπλῶν ἀγριοὶ τραχεῖς ἢ γλυκεῖς, πλοίων διαπορεῖται, λέμβων καὶ ἀκατίων κινήσεις, μεγαλοπρεπέστατα παράκτια ἀνάκτορα, μεγιστάνων πολυδαίδαλα οἰκῆματα, ἐν τέλει ζωηρότης τις τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης, ἡσυχία δὲ καὶ σοβαρότης ἐν τῇ ἀσιατικῇ, ἡ ὥρα τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ φυσικὴ χάρις τῶν ἀκτῶν, ἀς αἱ καλλίκομοὶ κόμαι στέφουσιν ἀνθεσὶ ποικίλοις καὶ αἱ Χάριτες κοσμοῦσιν ἀναμνήσεις πολλαῖς καὶ βαθείαις . . . πάντα ταῦτα καθ' ὥραν καὶ στιγμὴν διδῶσαι τῷ θεατῇ ἢ περιηγητῇ εὐρύτατον καὶ ἀπεριόριστον θαυμασμόν.

Ἦδη ἐπὶ τὸ ἔργον χωρήσωμεν.

Πρὸς βορρᾶν τὸ Μέγα Ρεῦμα (Ἀρναούτ-κιοῖ), πρὸς νότον τὸ Ὀρτάκιοῖ (Μεσάχωρον) ἔχων σύνορα ὁ Κουρούτσεσμεσ καίται ἐπὶ τῆς μετὰξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κλειδίου (τανῦν Δεφτερδάρ μπουρνού)¹ καὶ τοῦ Ἀνάπλου (τανῦν μεγάλου Ρεύματος) παραλίας. Οὕτω κέκληται ὡς καὶ ἡ λέξις ἐν μεταφράσει δηλοῖ *Ξηρὰ Κρήνη*, ἔνεκα τῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν μαστιζούσης κατὰ τοὺς θερινούς ἰδίᾳ μῆνας τὸ χωρίον λειψυδρίας. Ἡ κοιλάς τοῦ χωρίου, ἧς δεσπόζει ὑψηλὸς καὶ πετρώδης λόφος πρὸς τὴν θάλασσαν χωρίζων, αὐτὴν ἀπὸ τῆς τοῦ Μεγάλου Ρεύματος, ἐφ' οὗ ἰστάμενός τις δύναται νὰ διακρίνη ἀμφοτέρω τὰ ἀκρωτήρια τὸ τε Κλειδίον καὶ τὸ τοῦ Μεγάλου Ρεύματος—κάλλιον μάλιστα τὸ τελευταῖον τοῦτο,—ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως χρόνων παρωνυμεῖται κοιλάς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου σεμνύνεται καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ κατωφέρει μέρει, ἐν ταῖς ὑπωρεῖαις τοῦ λόφου κειμένη ὑπὸ βράχους ἀποτόμους² φκοδόμηται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ναοῦ τῆς Δήμητρος ἢ τῆς

¹ Ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Δεφτερδάρ πασσᾶ Ἰ β ρ α χ ἡ μ, τοῦ κτίτορος τοῦ ἀπ' αὐτοῦ ἐπικληθέντος δζαμίου, ὅστις βαλῆς τῆς Αἰγύπτου εἰς τὰ 1071 τῆς ἐγείρας γενόμενος μετὰ τὸν Γκιουρδζῆ Μουσταφᾶ πασσᾶν ἀπέθανε τῷ 1075, τῇ 5 ραμαζᾶν (1664 καθ' ἡμᾶς). Ἴδε τὸ Hadikat-ouli-djevami τουρκιστὶ συντεταγμένον σύγγραμμα τοῦ Χαφιζ Χουσεῖν ἐφένδη τῶμ. Β', σελ. 122 κ. ε. Πρὸς καὶ Σκαρλάτου Κωνσταντινοῦ πολὺν Τόμ. Β', σελ. 103 καὶ 105.

² Ὡς ἐκ τούτου ἴσως ἡ ἀμφιβολία τῆς χρήσεως τοῦ Γ σ ε σ μ ἐ ἀντι τοῦ κ σ μ ἐ ἐκ τοῦ κ σ μ ἐ κ τουρκιστὶ=κόπτειν.

Ἴσιδος πιθανώτερον κατὰ τὸν Σκαρλάτον. Ἐχει δὲ καὶ παρεκκλησίον ὀμώνυμον, ὅπερ ἀνηγέρθη κατὰ τὸ 1878 δαπάνῃ μὲν τῶν ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀοιδίμου χατζῆ Κώστα προερχομένων χρημάτων, ἐπιστάσιᾳ δὲ τοῦ μακαρίτου Ἀντωνίου Σουβατζόγλου. Ἐκτός δὲ τούτου καὶ ἀγίασμα ὑπάρχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ περ ἡ πηγὴ ἐν τῷ βάθει ἐπιμήκους καὶ στενοῦ σπηλαίου εὐρηται μετὰ τεσσαράκοντα βήματα ἀπὸ τῆς θύρας τῆς ἐν τῷ παρεκκλησίῳ, καὶ οὐ τὸ ἀένναον καὶ πότιμον ὕδωρ καὶ δὴ ἱερὸν καὶ θαυματουργὸν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ μεγαλομάρτυρος, τελευταῖον μετωχετεύθη δι' ἀντλίας ἐντὸς τοῦ παρεκκλησίου καὶ ἐκαθαρίσθη.

Τῷ ἱερῷ ναῷ παραρρεῖ ἔτι ὑπεράνω χειμάρρους κατὰ τὸν χειμῶνα ἀρκούντως λάβρος δίχα τὸ χωρίον τέμνων, ἐκβάλλων δὲ δι' ὑπονόμου εἰς τὴν θάλασσαν, ἐν ἧ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν 50—60 μέτρων ἔκειντο πρὸ ὀκταετίας δύο νησίδες ἐκ πετρῶν, ἀτινα καὶ ἔως τῆς ἐποχῆς ἡμῶν σώζονται καὶ τὸ μὲν περιτειχισθὲν καὶ καταχωθὲν περίξ εἰς ἐαρινὸν ἐνδιαίτημα μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ πρῶην ἀρχιτέκτονος τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων Σερκιζ βέη, χρησιμεῦον ἔτι καὶ νῦν, οὐ μόνον εἰς θαλάσσια λουτρά, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀλιεῖαν ὀστρέων, εἰ καὶ ἐν ἐλαχίστῃ δόσει, τὸ δ' ἕτερον χρησιμεύει ὡς φανὸς νύκτωρ τοῦς πλέοντας φωτίζων.

Ὁ τῆς κοιλάδος δεσπόζων πετρώδης λόφος καὶ ὁ ἕτερος κατέναντι τούτου, οἵτινες εἰς τὴν θάλασσαν ἀπολήγοντες ἄπαν τὸ κυρίως χωρίον περιβάλλουσι, χωρίζουσιν αὐτὸ εἰς δύο τμήματα, μεσημβρινὸν καὶ βόρειον, τὸ μὲν δῆλα δὴ τὸ πρὸς τὸ Δεφτερδάρ μπουρνού μέχρι κυρίως τοῦ Ἐκμεκτῆ ὀγλοῦ δερσεῖ, ἔνθα ἡ διοικητικὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια τοῦ χωρίου περατοῦται, τὸ δὲ πρὸς τὸ Σαρράφ μπουρνού. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ὑψώματος τοῦ μεσημβρινοῦ λόφου περιτειχισμένον εὐρηται τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἀρμενίων¹, ἐν ᾧ πολλοὶ

¹ Τὸ περιτειχισμένον τοῦ νεκροταφείου μέρος, ἐν ᾧ μεγαλοπρεπεῖς τάφοι, ἀνήκει τῇ οἰκογενείᾳ τῶν Δ ο ὺ ζ ὀ γ λ ο ὺ καὶ ταῖς ἀπογόνοις αὐτῆς. Ἡ ἀρχαιοτέρα πλάξ φέρει χρονολογίαν τοῦ 1812. Ὅτε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ συνέβη ἡ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποπομπὴ τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν, κατ' αἴτησιν τῆς ἀρμενικῆς κοινότητος, ὁ τότε πρεσβύτερος ἀδελφὸς Καραμπέτ βέης ἀπῆν εἰς Ρώμην. Μεταβάς οὗτος παρὰ τῷ πάπᾳ προσεκαύθη κατὰ τῶν Ἀρμενίων πρὸς μεσιτείαν παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ τουρκικῇ κυβερνήσει, διαβεβαιούμενος ὅτι ἐὰν ἠσπάσθησαν τὸν Καθολικισμόν, δὲν ἐπαύσαντο ὅμως τοῦ νὰ ᾧσι πιστοὶ ὑπήκοοι τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ μικρότερος ἀδελφὸς Βογῶζ βέης ἐσώθη ἐκ τῆς καταδρομῆς, διότι ἦν μικρὸς καὶ

τάφοι ἀρχαῖοι καὶ ἐπίσημοι, ὡς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐπεὶ καὶ ἐξ ἄλλων χωρίων μεταχέρονται νεκροὶ πρὸς ταφήν.

Οἱ τῶν Ἀρμενίων τάφοι περατοῦνται εἰς τεῖχος κήπου τινὸς κύκλῳ τετειχισμένου, καταρρύτου καὶ κατὰ μέρος συδένδρου ἐξ ἀγριοκαστανεῶν.

Πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τοῦ κήπου τούτου, ἀνήκοντος ἄλλοτε τῷ Ὀσμὰν πασσαῖ ἀρχιθαλαμηπόλῳ τοῦ αἰοιδίμου Σουλτάνου Μεδζίτ, νῦν δὲ τῷ Βασιλάκῃ ἐφένδῃ Ἰωαννίδῃ, σώζονται ἐρείπια λίθινα ἀρχαίου ναοῦ βεβαίως, ἢ μοναστηρίου, παρ' οἷς ὑπὸ θόλον πετρῶδη ἀναβλύζει ὕδωρ ἡγιασμένον ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς τοῦ Κυρίου Ἀναλήψεως, ἧς καὶ εἰκὼν λίθινος συντετείχισται μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀγιάσματος. Τηροῦνται ἔτι δύο μεγάλα τεμάχια ἀνήκοντα εἰς διαφόρους κίονας, ἓν τεμάχιον μαρμάρου τεθραυσμένον, μῶλις 0,20 πλάτους καὶ μήκους μετὰ ἐγγλύφου σταυροῦ, ἓν ἕτερον μικρότερον τεθραυσμένον ἐπίσης, ἐφ' οὗ γεγλυμμένα εἰσὶ τὰδε:

HMENO
ΛΦΑΤΝ
ΩΤΟΣ
V P

Ὁ μακαρίτης Τιμόνης, κατὰ Σκαρλάτον Βυζάντιον (τόμ. Β', σελ. 108), ἀνέγνω πρὸς τῇ ἄνω καὶ τήνδε τὴν κολοβὴν ἐπιγραφὴν, ἧς ἐγὼ μεθ' ὄλας τὰς ἐπὶ τόπου ἐρεῦνας μου οὐδὲν ἔχνος εὔρον.

ONTOHΔΙΑ
ΛΕΧΟΡΤΟΥ

Ἄλλ' ὁ μακαρίτης καὶ τὴν σωζομένην ἔτι ἐπιγραφὴν οὐχὶ ὀρθῶς, κατ' ἐμέ, ἀνέγνω· διότι ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἀντιγράφει ἄλλως ὡς καὶ τῷ τρίτῳ, ἐξ ὧν οὐδὲ μίαν λέξιν δυνάμεθα νὰ συναρμόσωμεν, ἐν ᾧ κατὰ τὸ ἐμὸν ἔκτυπον ἐξάγω.

καθ]ήμενος
ἐ]νφάτν]η...

Πιθανώτατα ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ γυναικεῖον μοναστήριον καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἅπερ οἱ παλαιοὶ τῆς κυρᾶ Μάρθας τὰ ὀσπήτια ἐκάλου. Ἐπὶ τούτῳ φέρεται σχετικὴ τις δημοσίευσίς χειρογράφου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τῆς ἐν Βιέννῃ βιβλιοθήκης κατὰ τὸ 1877 τοῦ τότε καθηγητοῦ κατὰ τὸ ἐν Ῥοστόκ πανεπιστήμιον, νῦν δὲ τοῦ ἐν Κιέλφ

ἀφέθῃ ἐλεύθερος. Πλείω μέγιστοι Σκαρλάτου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Β', σελ. 143 κ. ε.

κ. R. Fœrster *De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis*. Ἐν σελίδι λοιπὸν τοῦ φυλλαδίου τούτου τῇ πεντεκαίδεκάτῃ καὶ παραγράφῳ τῇ ἐβδόμῃ ἀναγινώσκω τὰδε:

«Τὴν σήμερον ἡμέραν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἦγουν εἰς τὴν Παμμακάριστον τὴν Παναγίαν εἶναι γράμματα γλυπτὰ τὸ γύρωθεν τῆς ἐκκλησίας, ὡς περ ἓνα ζωνάρι καὶ ὡς δηλοῦν τὰ γράμματα καὶ αἱ ἱστορίαι αἱ παλαιαί, ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου¹ ἦτον ἓνας ὀνόματι Μιχαὴλ Δούκας Γλαβᾶς καὶ ἐτίμησέ τον ὁ βασιλεὺς πρωτοστράτορα καὶ ἔδωκέν τον τὸ φουσατόν ὄλον τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ ἐμπιστεύθη του καὶ ἀπέστειλε κατὰ τῶν Περσῶν ἦγουν τῶν κιζιλιμπάσιδων καὶ ἐπολέμησε καὶ ἐπόρθησε πολλὰς χώρας τῶν Περσῶν.... Ὁ αὐτὸς δὲ πρωτοστράτωρ εἶχε γυναῖκα ὀνόματι Μάρθα καὶ ἦτονε μαθηματικὴ εἰς τὰ γράμματα πολλὰ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἔμπειρη, καὶ ἰδόντας τὸν ἄνδρα αὐτῆς ὅτι ἐποίησε χρόνους τρεῖς εἰς τὸ στρατόπεδον, νὰ πολεμᾷ τὸν Πέρσην, σήκονται καὶ γίνεται καλογοραῖα καὶ κείρεται μοναχῇ καὶ τὰ ὀσπήτια τῆς τὰ πατρικὰ τὰ ἔκαμε μοναστήριον γυναικεῖον καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὀνόμασε Χριστόν, καὶ εἶναι ἕως τὴν σήμερον εἰς τὸν κριχκισιμέ² καὶ

¹ Ἰωάννης ὁ Καλογιάννης, υἱὸς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1118—1143 μ. X.

² Ὁ ἐκδότης ὑποσημειοῦται *Quid sit nescio*, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν δὲ τοῦ Wagner κουροῦκισιμέ. Ὁ κ. Γεδεῶν ἐν τοῖς «Χρονικοῖς τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ» προπέρσει δημοσιεύων τὸ μέρος τοῦτο τῆς διατριβῆς (σελ. 60 καὶ 61 ἐν σημειώσεσιν) ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ἡ τῆς Μάρθας ταύτης ἐκκλησία εἶναι τὸ σήμερον Σεκμπάν (κοινῶς Σεῖμέν) μπασί μεσδζητι προαγόμενος εἰς τοῦτο ἔκτε τοῦ ὀνόματος τῆς συνοικίας Κίρξ δόρτ, ἢ κίρξ τσεσμέ, καὶ ἐκ τῆς ἀγνοίας τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου ἱατροῦ κ. Α. Πασπάτη περὶ τοῦ τίνα ὀνομασίαν ἔφερεν ἐπὶ Βυζαντινῶν ἡ ἐκκλησία αὕτη. Ἀντιπαρτηρῶν τῇ γνώμῃ ταύτῃ προτείνω, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις κουρίκισιμέ εἶναι εὐλόγοφανεστέρα, πρῶτον διότι ἡ ὀνομασία τσεσμέ, τῆς Ἐηροκρήνης εἶναι μεταγενεστέρα, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Χουσεῖν ἐφένδῃ τῷ «Χαδίκатуλ δζεβαμι» (ἐκδ. 1182 τῆς Ἐγείρα⁵ τόμ. Β' σελ. 122) ἀναφέρεται «ἐπειδὴ οἱ ὑδροφόροι τοῦ τσεσμέ σωλῆνες ἐβλάθησαν καὶ ὁ τσεσμέ ἐξηράνθη, ὁ τόπος ὀνομάσθη Κουρούτσεσμε» (πρβλ. καὶ Σκαρλ. Βυζαντινοῦ τόμ. Β' σελ. 207)· δεύτερον ἡ λέξις κουροῦ τουρκιστί γράφεται κουρί, οὐκ ἀπίθανον δὲ τότε νὰ προεφέρετο κουρί. Ἐκτὸς τούτων τὸ ἀναφερθῆμενον Σεκμπάν μεσδζηδί, ὅπερ ἐξέπιτηδες καὶ ἐπεσκεψάμη εἶναι τόσον μικρόν, ὡστε ἀδύνατον ἐν τούτῳ νὰ περιλαμβάνοντο τὰ ὀσπήτια τῆς κυρᾶ Μάρθας, τὸ γυναικεῖον μοναστήριον καὶ ἐκκλησία κτλ. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἢ συνοικίᾳ τοῦ εὐκτηρίου τούτου ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν ἤρη-

κράζοντα οἱ παλαιοὶ τῆς κυραμάρθας τὰ ὀσπήτια· λοιπὸν ὅταν ἦλθεν ὁ ἄνδρας της, ἤυρεν τὴν γυναῖκα καλογραῖαν . . . τότες ἀφῆκε

μῶθη, πόθεν δὲ οἱ γέροντες οἱ μετὰ διακόσια ἔτη θὰ ἐνεθυμοῦντο τὴν ὀνομασίαν ταύτην, ἀφοῦ ἡ συνοικία ἦν ἠρημωμένη; Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις, ἣν ὀφείλω τῷ διαπρεπεῖ ἀρχαιολόγῳ καὶ ἐπιγραφολόγῳ κ. J. Mortdman, φέρει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ χωρίον, ἐν ᾧ τῆς Μάρθας τὰ σπήτια, θὰ ἔκειτο μακρὰν τοῦ κέντρου τῆς πόλεως, καὶ ὅτι ἐπομένως ὀρθὴ ἢ ἀνάγνωσις κοῦ ρὶ τ σ ε σ μ ε. Ἄλλως τε δὲ ῥητῶς λέγεται ἐν τῇ ἀνωθι μνημονευθεῖσῃ συγγραφῇ τοῦ ἐξ Ἀϊθῶν Σεραγίου Χουσεῖν ἐφένδη, ὅτι ὁ κτίσας τὸ εὐκτήριον τοῦτο ἀπέθανε τῷ 912 τῆς Ἑγείρας καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῷ, ἐν δὲ ἐπιγραφῇ τουρκικῇ τοῦ εὐκτηρίου φέρεται χρονολογία τῆς κτίσεως τὸ 857, ἥτοι αὐτῷ τῷ ἔτει τῆς ἀλώσεως ἀντιστοιχοῦσα.

Τῇ γνώμῃ ἐμοῦ ταύτη συνετάχθη καὶ ὁ σεβαστὸς κ. I. Σακκελίω ἀμ' ἀναγνοὺς τὰς ἀτελοῦς ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» ἕνεκα λόγων λογοκρισίας τοῦ ἐκεῖσε ὑπουργείου ὀλίγας γραμμάς. (Ὅρα Δελτ. Ἱστορ. Ἑθνολ. Ἑταιρείας τ. Β' σ. 426 ἐν σημ.) Ἐννοητέον ὅτι ἀπλῶς ταῦτα γράφω ὑποβάλλων τοῖς ἀρμοδιωτέροις ἐμοῦ καὶ κρείττοσι τὸ πρᾶγμα. Τὸ ζήτημα χρεῖζει ἐπιστατικωτέρας μελέτης, εἰς ἣν δὲν δύναμαι νῦν εὐρισκόμενος ἐνταῦθα νὰ ἀποδυθῶ.

Ἐν παρεκβάσει σημειοῦμεν προσέτι τάδε· ὅτι ἔξωθεν τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου (τανῦν Φετχιγιέ δζαμισί) ὑπάρχει ἐπίγραμμα γύρωθεν τῆς ἐκκλησίας, ἔχον οὕτω κατὰ τὸ ἄνω εἰρημένον συγγραμμάτιον τοῦ κ. Foerster.

- Μὴ πάλιν εὐρῶν ὁ στρατὸς σε συγγῆ
κἂν δεῦρο τὸν χοῦν ἐκτινάξας ἐκρύβης,
ἢ τοῦ πάχους ρεύσαντος ἀρπαγῆς ἄνω,
πάνοπλον ἀφείς ἐκχερέμεις τῷ παττάλῳ.
- 5 Τὰς [γὰρ ἐπὶ γῆς ἐβδελύξω πασταδάς,
ἐν εὐτελεῖ τρίβωνι φυγῶν τὸν βίον
καὶ πρὸς νοητοὺς ἀντετάξω σατράπας
στερρὰν μετενδὺς ἐκ Θεοῦ πανοπλίαν·
ὡς ὄστρεον γοῦν ὀργάνωσαι τὴν στέγην,
- 10 ἢ κόχλον ἢ κάλυκα κεντρῶδους βάτου,
μάργαρέ μου, πορφύρα, γῆς ξένης ῥόδον,
εἴ καὶ τρυγηθὲν ἐκπίεζῃ τοῖς λίθοις,
ὡς καὶ σταλαγμοὺς προξενεῖν μοι δακρῶν·
αὐτὸς δὲ καὶ ζῶν, καὶ Θεὸν ζῶντα βλέπων
- 15 ὡς νοῦς καθαρὸς τῶν παθῶν τῶν ἐξ ὕλης,
τὸν σὸν πάλιν θάλαμον εὐτρέπιζέ μοι.
Ἡ σύζυγος πρὶν ταῦτά σοι Μάρθα γράφει]
Πρωτοστάτωρ κάλλιστα καὶ τεθαμμένων.

Ὁ κ. Ἰωαννίδης ἄλλοτε ἐδημοσίευσεν ἐν φυλλαδίῳ τοῦ ἀρίστου περιοδικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογ. Συλλόγου (3 Ἰουλίου 1865) ὅτι ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ δζαμίου τούτου κομμάτιον ὄρασιότατου λευκοτάτου μαρ-

καὶ αὐτὸς τὸν στρατὸν καὶ ἔγεινε μοναχός. ἔκαμεν μοναστήριον ἀνδρῶν, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὠνόμασε Παναγία ἢ Παμμακαρίστος». Ὅτε ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, «ἢ γυναῖκά του ἢ καλογραῖα ἦλθε καὶ ἔκαμε τὸ ἐπίγραμμα ὁποῦ εὐρίσκεται γύρωθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ πατριαρχείου», ὅπερ δημοσιεύω ἐν τῇ ὑποσημειώσει.

Οὐκ ἄσκοπον θεωρῶ ἐνταῦθα νὰ ἐξενέγκω γνώμην, καθ' ἣν νομίζω ὅτι Μαρία Δούκαινα ἢ πρωτοστρατόρισα ἢ καὶ κτίστῳ τῆς Μονῆς τῆς Παμμακαρίστου, σύζυγος δὲ Μιχαὴλ Δούκα, δὲρ ἦτο ἀδελφῆ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ γενάρχου τοῦ εὐθαλοῦς τῶν Κομνηνῶν οἴκου, ὡς ὁ σοφὸς καὶ διαπρεπὴς βυζαντινολόγος κ. Α. Πασπάτης ἀναφέρει ἐκ παραδρομῆς καὶ συγχύσεως ὀνομάτων (Buzart. Mel. σ. 298) παρενεχθεὶς ἐκ τοῦ Δουκαγγίου (F. Aug. Byz. σ. 165) διότι τὴν Μαρίαν ταύτην εὐρίσχω σύζυγον Μιχαὴλ Ταρωνίτου τοῦ πανυ-

μάρου ἀπὸ δυσμῶν μέχρι ἀνατολῶν παρατεινόμενον 0,28 πλάτους, καὶ ὅτι ἀνέγνω ἀνάγλυφον ἐπιγραφὴν, ἣν κατέστησε γνωστὴν. Ἄλλ' ἄπορον, ἐνῶ πολλαὶ λέξεις κάλλιστα διακρίνονται μέχρι τοῦ νῦν, παρελείφθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ἀνεγνώσθησαν δ' ἕτεροι κάκιστα. Ἡ ἐπιγραφή εὐτυχῶς μὲν ἤδη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Foerster, παρ' οὗ μετετύπωσεν ὁ κ. M. Γεδεών, ἀναγινώσκεται δὲ καὶ μέχρι σήμερον πλήρης ἐν ζώνῃ γύρωθεν τοῦ ναοῦ, ἐλλειπόντων μόνον τῶν τεσσάρων πρώτων στίχων καὶ τοῦ τελευταίου ὡς ἐσημειώσαμεθα. Ταύτης ἔκτυπον πρὸ ἔτους ἔλαβε μεταβάς ἐπὶ τόπου ὁ κ. J. Mortdman. Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ κ. E. Miller ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσι ποιήμασι τοῦ Φιλῆ δημοσιεύει τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο (τ. Α' σ. 147) πληρέστερον κατὰ πέντε στίχους ἐν τῇ ἀρχῇ ἔχοντας ὡδε:

Ἄνερ τὸ φῶς, τὸ πνεῦμα, τὸ πρόσφθεγμά μου·
καὶ τοῦτό σοι τὸ δῶρον ἐκ τῆς συζύγου.
Σὺ μὲν γὰρ ὡς ἄγρυπνος ἐν μάχαις λέων
ὑπνοῖς ὑπελθὼν ἀντὶ λόχμης τὸν τάφον.
Ἐγὼ δὲ σοι τέτευχα πετραίαν στέγην,
μή.....

Ἄλλ' ὡς ὁ ἀναγνώστης βλέπει μόνον ὅτι τὸ ἐν ἀγκύλαις μέρος τοῦ ἐπιγράμματος διατηρεῖται, καὶ τοῦτο ἀπεκαλύφθη χάρις εἰς τὴν ἐπίμονον τοῦ κ. Mortdman ἐπιμέλειαν· διότι μεταβαίνων ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους καθ' ἑκάστην ἔξεν ἐπιμελῶς τὰ ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης στεφάνης παχέα ἐπιχρίσματα καὶ ἀπεκάλυπτε τὰ γράμματα, ὡς ἰδίους ὄμμασι παρετήρησα. Ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῆς πολὺ προγενεστέρως τοῦ κ. Miller, ἣν καγὼ ὁμολογῶ μόλις ἐφέτος ἐπληροφόρηθην, διορθοῦνται καὶ πλημμελεῖς ἴσως ἀναγνώσεις τοῦ κ. Foerster. Ἐν στ. 3 ἀντὶ ἀ ρ π α γ ῆ ς ὁ κ. Miller ἔχει ἡ ρ π ἄ γ η ς, ἐν στ. 4 ἀντὶ πάνοπλον ὁ Miller γράφει π ἄ ν ὀ π λ ο ν, πράγματι δὲ διὰ τῶν γραφῶν τούτων ἡ νοῦς τοῦ χωρίου εὐοδοῦται κάλλιστα.

Μακρὰ ἴσως ἔγραψα, ἀλλ' ἀναγκαῖα νομίζω.

περσεβάστου [Δουκαγ. F. Aug. Byz. σ. 174 και "Ανν. Κομνην. τ. Α. σ. 148 και 436, 454], ούτε ή δμώνυμος τῆ ἀδελφῆ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκ τῆς Εἰρήνης τῆς Δουκαίνης, ἀδελφῆ "Αννης τῆς Κομνηνῆς· διότι αὐτὴ δεσμοῖς γάμων συνεζεύχθη πρῶτον τῷ Γαβρᾷ ἐκ Χαλδείας (αὐτόθ. σ. 177 και in Alexiadem notae σ. 703), εἶτα δὲ Νικηφόρῳ τῷ Κατακαλῶν (ἔρα "Arr. Κομν. 'Αλεξ. τόμ. Β' σ. 15 και τοὺς περι αὐτῆς ἐπαίνους ἐν σ. 379), ἀλλ' ἡ Εἰρήνη ἡ σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος ἦν ἀδελφῆ Μιχαὴλ Δούκα τοῦ πρωτοστράτορος. Τοῦτο σαφῶς δηλοῦται ἐν τοῖς γενεαλογικοῖς πίναξιν τοῖς προσηρητημένοις τῆ ἐκδόσει Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου (ἐκδ. Βόννης σ. 193 και 194) και ἐξ αὐτῆς τῆς "Αννης Κομνηνῆς, περι τῶν λεγομένων τῆς ὁποίας οὐδενὶ ἐπιτρέπεται ἀμφιβάλλειν. Αὐτὴ λέγει «ὁ φαλαγγάρχης Μιχαὴλ ὁ Δούκας, ὁ πρὸς μητρὸς ἐμὸς θεῖος, ἀνὴρ ἐπὶ φρονήσει διαβεβοημένος κλ.» ('Αλεξ. τ. Α' σ. 253) και ἀλλαχοῦ (αὐτόθ. τ. Α', 346), Μιχαὴλ ὁ Δούκας πρωτοστράτωρ και ἀδελφὸς τῆς Ἀγούστης, και ἐν σ. 398 «μετεπέμψατο τὸν τε πρωτοστράτορα Μιχαὴλ τὸν Δούκαν και γυναικάδελφον αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ πρωτοστράτορος τούτου Γλαβᾷ πρὸς τούτοις σημειωτέον ὅτι ἦν εὐσεβέστατος. Ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ τοῖς ἐκδομένοις ἤδη ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ σοφοῦ E. Miller δύο ποιήματα δημοσιεύονται τὸ μὲν εἰς τὴν ζωγραφίαν τοῦ Προδρόμου ἐξ ὀνόματος τούτου, τὸ δὲ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ, οὐ και τὸ ὄνομα ἔφερεν, ἐκ κωδίκων Φλωρεντίνων και Ἐσκουριαλίων (M. Philae Carmin. τ. Α', σ. 79 και 432).

Περὶ τῆς Μάρθας ταύτης, ἀφ' ἧς και ἡ μονὴ τὸ ὄνομα ἐδέξατο, σημειοῦμαι ἐνταῦθα πρὸς ἐπανάρθωσιν πλάνης τινῶν, ὅτι εἶνε ἡ πρὶν ἢ τὸ μοναχικὸν ὑποδυθῆ σχῆμα Μαρία, ἀδελφῆ Μιχαὴλ Η'. Παλαιολόγου, τοῦ τελευταίου ἐν Νικαίᾳ Ἑλληνοῦ αὐτοκράτορος! πρῶτου δὲ μετὰ τὴν τῆς Λατινοκρατίας κατάλυσιν ἐν τῇ κλεινῇ ἀλλ' ἀτυχεῖ τοῦ Κωνσταντίνου πόλει. Αὐτὴ ἦν σύζυγος τοῦ πρότερον μὲν ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ βασιλέως ὑπάρχοντος, ὕστερον δὲ μεγάλου δομestίκου² Νικηφόρου τοῦ Ταρχανειώτου, ὃν στρατιώτην καλῶν και ἀγαθῶν

¹ Καντακουζ. τ. Α'. βιβλ. Α'. σ. 33 «τὴν τῆς αὐταδέλφης Παλαιολόγου Μαρίας εἶτε Μάρθας κόρην Θεοδώραν, ἣν τῷ Ταρχανειώτῃ μεγάλῳ δομestικῷ ἐκείνῃ γεγέννηκεν» και βιβλ. Δ'. σ. 292. "Ορα και τ. Γ'. σ. 106, ἐκδ. Βόννης. Ἐπίσης Ducang. Fam. Aug. Byzant. σ. 232.

² Ἀκροπολίτ. σ. 60. Πρβλ. Καντακουζ. τ. Α'. σ. 57 και 147, και

στρατηγὸν καλεῖ ὁ Ἀκροπολίτης Γεώργιος¹, ὁ δὲ Παχυμέρης περιπυστον ἐκείνον². Ἐξ ὧων ἠρεύνησα δείκνυται ὅτι ἡ Μαρία εἰσήλθε και εἰς δευτέρου γάμου κοινωνίαν νυμφευθεῖσα τὸν πρωτοστράτορα Γλαβᾶρ Μιχαὴλ. Ἐπίγραμμα ἕτερον, ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω, εἰς τὸν ναὸν ὃν ἠκοδόμησεν ἀποθανόντι τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, ἐκ τοῦ Ἐσκουριαλείου κώδικος δημοσιεύμενον ἐν τῷ ἀνωθι μνημονεύθεντι ἔργῳ τοῦ γαλάτου κ. Miller, καταλήγει ὡδε (M. Philae Carmina τ. Α' σ. 116).

Τὸν σύζυγον δὲ φεῦ τελευταῖαντά μοι
και τῆς χοϊκῆς ἀπαναστάντα στέγης,
οἴκησιν εἰς ἀφθαρτον αὐτὸς παστάδα.
Κάνταῦθα τηρῶν τὴν σορὸν τοῦ λειψάνου,
μὴ τις ἐνεχθῆ συντριβῆ τοῖς ὀστέοις,
Πρωτοστράτορ, και ταῦτα σὴν δῆπου χάριν
ἡ σύζυγος πρὶν, ἀλλὰ νῦν Μάρθα γράφει.

Ἐν τῇ μονῇ τῆς Μάρθας ἐγκατεβίωσε και ἡ τῆς Μάρθας ἀδελφῆ Εἰρήνη, ἡ διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος Εὐλογία μετονομασθεῖσα³, αὐτοκασιγνήτη δὲ και αὐτὴ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὡς ὀνομάζει αὐτὴν ὁ Ἀκροπολίτης. Αὐτὴ κατὰ τὸν πιστότατον τῷ βασιλεῖ ἱστορικὸν τοῦτον, ἀμα μαθοῦσα τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν ἐδιὰ τάχους παρὰ τὸν βασιλέα ἀφιγμένη και καταδαρθάνοντα αὐτὸν εὐροῦσα, ἠρέμα πως ἐκίνει αὐτὸν τῇ χειρὶ ὅπως ἂν γε και ἐγρηγορήσειεν, ἰσχυροτέρᾳ τῇ φωνῇ ὑπολέγουσα ὡς κατέσχεσ, ὦ βασιλεῦ τὴν Κωνσταντινούπολιν⁴. Πόσον δὲ ἀδελφικώτατα τῷ ὄντι ἠγάπα τὴν Μάρθαν και τὴν Εὐλογίαν ὁ ἀδελφὸς αὐτῶν Μιχαὴλ δῆλον και ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Παχυμέρους λεγομένων⁵.

Και ἡ Εἰρήνη ἡ πρὸς τὸ μοναχικὸν σχῆμα τὴν βασιλικὴν ἀμεί-

Ducang. αὐτόθι. Και ἐν ποιήματι τοῦ Φιλῆ (Miller ἐνθ. ἀνωτ. τ. Α'. σ. 82) φέρεται:

Ἡ τοῦ μεγάλου σύζυγος Δομestίκου
Κομνηνοφῆς ἡ Παλαιολογίνα,

¹ Μέτιθι τὰ ἐν Ἀκροπόλιτι σ. 60 και 96.

² Παχυμέρ. εἰς Μιχ. Παλαιολ. βιβλ. Β'. § 23 (ἡ σελ. 127).

³ Ἀκροπολίτ. σ. 193 § 86.

⁴ "Ορα αὐτόθι και τὸ ἀξιανάγνωστον ἐπεισόδιον τῆς ἐγέρσεως τοῦ βασιλέως.

⁵ Παχυμέρ. εἰς Μιχ. Παλαιολόγον βιβλ. Β. § 23 α. . . ὁ βασιλεὺς ἐν ἀναχωχαῖς ἦν, τῇ τῶν γυναικῶν αὐταδέλφων θεραπεία θρυπτόμενος, αἷς και εἰς πάντα ἐχρῆτο, τῇ μὲν Μάρθᾳ ὡς αὐτῷ φανεῖση κατὰ μητέρα και κατ' οἶκον ἀναγούση, τῷ μεγάλῳ δομestικῷ εἰς ὁμόζυγον οὔση, πολλοῦ τινος τιμωμένῳ τῷ βασιλεῖ (ὁ περίπυστος δ' ἦν ἐκείνος Ταρχανειώτης), τῇ δὲ Εὐλογίᾳ και αὐτῇ καλῶς ἐχούση . . . κλπ.»

ψασα πορφύραν σύζυγος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ (1341—1355) μετονομασθεῖσα δὲ Εὐγενία, ἐμόνασεν ἐν τῇ εἰρημένῃ μονῇ, ὡς ἐκ πατρῶου κλήρου τῷ συζύγῳ αὐτῆς διαφερούση κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν μέσων χρόνων¹.

Ἐπίσης καὶ Μαρία ἡ θυγάτηρ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ τοῦ αὐτοκράτορος σύζυγος δὲ *πᾶσι κεκοσμημένη ἀγαθῆς*² Νικηφόρου Δούκα τοῦ δεσπότη, ἐκ Πελοποννήσου εἰς Βυζάντιον ἐλθοῦσα συνῆν τὸν ἐπίλοιπον βίον βασιλίδι τῇ μητρὶ κατὰ τὴν μονήν, περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος³ μετὰ τὸν ἐν πολέμῳ θάνατον αὐτοῦ⁴.

Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἀνετράφη καὶ Θεοδώρα ἡ Καντακουζηνὴ πρωτότοκος θυγάτηρ Ματθαίου τοῦ Καντακουζηνοῦ, πρωτοτόκου υἱοῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, παρὰ τῇ πρὸς πατρός προμήτορι αὐτῆς Εἰρήνῃ, περὶ ἧς ἔφθημεν εἰπόντες⁵, καὶ πρὸς ἣν ὁ πατήρ, ἀνὴρ παιδείας εὖ ἤκων προσφωνεῖ καὶ δύο λόγους, ὧν ὁ ἕτερος περὶ παιδείας ἀξιολογώτατος καὶ ἀξιανάγνωστος⁶.

Παρὰ τὴν μονὴν ταύτην ἐτάφη καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Καντακουζηνοῦ Θεοδώρα θανοῦσα τῇ 6 Ἰανουαρίου τοῦ 5ων ἔτους (=1342) τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου (τοῦ Νέου) ἀδελφῆ . . . ἐκ Θεοδώρας Θεοδοσία μετονομασθεῖσα, πυθομένη καὶ περὶ τῆς βασιλέως μητρὸς ὅτι τελευτᾷ, ἀφίκετο εἰς τὸ δεσμοτήριον (ἔνθα ἦν καθειργμένη) καὶ παρέ-

¹ Καντακουζην. Τομ. Γ'. σ. 196. καὶ 397, ὅπου φέρεται « . . . καὶ ἡ βασίλισ Εἰρήνη, τὴν βασιλείαν καὶ αὐτὴ ἀπειπαμένη, τὸ μοναχῶν ὑπέδυσχεύμα Εὐγενία μετακληθεῖσα. » καὶ « Εὐγενία δὲ ἡ βασίλισ εἰς τὴν τῆς Μάρθας προσαγορευομένην (μονὴν) ἐκ πατρῶου κλήρου διαφέρουσαν Καντακουζηνῶ τῷ βασιλεῖ· διότι καὶ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάσαφ μετονομασθεῖς εἰς τὴν Μαγγάνων ἀπεχώρει μονήν. Πρὸς Νικηφόρ. Γρηγορ. ἐν ΙΘ', τ. Α'. (σ. 244) . . . ἡ δὲ (Εὐγενία) εἰς τὴν τῆς Μάρθας οὕτως κεκλημένην. (Ἄρα καὶ περὶ Καντακουζηνοῦ καὶ Δούκαν σ. 42, καὶ σ. 19).

² Καντακουζ. τόμ. Γ'. σ. 318, καὶ τόμ. Β'. σ. 195. Περὶ τῆς χρηστῆς ταύτης συζύγου καὶ τοῦ ἀσταθοῦς χαρακτήρος τοῦ Νικηφόρου μετῴω ὁ βουλομενος ὄλην τὴν § μγ'. τοῦ Γ'. τόμου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Πρὸς Δουκάγγ. Fam. Aug. Byz. σ. 261.

³ Αὐτόθ. τομ. Γ' σ. 319 καὶ Muralt Chronol. Byzant. τομ. Β'. σ. 662.

⁴ Αὐτόθι τ. Γ', σ. 211 « Νικηφόρος δεσπότης ὁ τοῦ βασιλέως γαμβρὸς τῶν κατὰ τὸν Ἑλλάποντον Θρακικῶν πόλεω, ἀρχων. » Ἄρα καὶ σ. 33. Περὶ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ αὐτόθ. σ. 319.

⁵ Δουκαγγ. F. Aug. Byz. σ. 262 Καντακουζ. τ. Γ' σ. 331.

⁶ Τούτους ὁ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἐπιμελητῆς κ. Ι. Σακκελίαν τύποις ἐξέδοτο πρὸ ἔτους ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας, τόμ. Β' σ. 428, ἔνθα ὅρα περιγραφὴν τε τοῦ χειρογράφου κλ.

μεινεν ἄχρι τελευτῆς. Ἐπειτα τὸν νεκρὸν ἐξαγαγοῦσα παρὰ τὴν μονὴν τῆς πρὸς μητρὸς μάμης, ἀδελφῆς τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων βασιλέως Μιχαήλ, τῆς Μάρθας προσαγορευομένην, ἐν τοῖς πατρῷοις κατέθηκε τάφοις¹.

Ἐν τῇ μονῇ τῆς κυρίας Μάρθας, ὡς λέγει ὁ Φραντζῆς (σ. 192), ἀποθανοῦσα τῇ 17 Ἰουνίου τοῦ 6948 (=1440) ἐτάφη Ζωὴ ἡ βασίλισσα σύζυγος Δημητρίου τοῦ Παλαιολόγου, κόρη τοῦ μεγάλου δουκὸς Παρασπονδύλου, ἣν ἐνυμφεῦθη ἐν Κων/πόλει κατὰ μάρτιον τοῦ 6944 (=1436).

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἱστοριογράφον, πολλαὶ γυναῖκες εἰς τὴν μονὴν συνέδραμον εἰς ὑποταγὴν, τῆς ὁσίας φήμην κτησαμένης Θωμαίδος, ἣτις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ἐκ τῆς Ἀθήνου προσῆλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἔνθα ἐχορηγήθησαν αὐτῇ πάντα τὰ ἀπαιτούμενα, ὁ δὲ πατριάρχης ἐξέδωκεν ἔνταλμα « εἰς τὰς βουλομένας τῆς πόλεως γυναῖκας προσιέναι αὐτῇ· οἱ δὲ τῆς πόλεως ἦλθον δοῦναι αὐταῖς πᾶν ἀναγκαῖον εἰς τὸ ἐπισκέπτεσθαι καὶ θεραπεύειν τὰς χρεῖας αὐτῆς καὶ τῶν περὶ αὐτὴν δύο ἄλλων . . . Λαβοῦσης δὲ ταύτης μικρὸν τι κάθισμα συνέδραμον εἰς ὑποταγὴν αὐτῆς τοσαῦται γυναῖκες, ὅσαι οὐκ ἐχώρησαν εἰς τε τὴν τοῦ Λιδὸς μονὴν καὶ τῆς κυρᾶς Μάρθας » (Φραντζ. σ. 141).

Ἄς προσθέσω τέλος καὶ τόδε. Κατὰ τῶν μοναζουσῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς κυρᾶς Μάρθας ἀνηνέχθη εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον Μανουὴλ Χρυσόβέργης ὁ μάγκιψ ἕνεκα διαφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐνασκουμένας μοναχὰς δι' οἰκνημά τι, ὅπερ ἠγόρασε κείμενον ἐντὸς τῆς αὐτῆς τῆς τοιαύτης μονῆς. (Ὁρα Miklosich et Müller Acta Patriarch. τ. Β'. σ. 441). Εὐρηται δὲ ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ σ. 570 τοῦ αὐτοῦ συγγραμματος καὶ ὑποσχετικὸν εἰς τὸν παναγιώτατον πατριάρχην, φέρον τοῦτο εὐτυχῶς χρονολογίαν τοῦ 1402 τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωάννου Φιλαρέτου « ἵνα μοῦ μὴ εὐρεθῇ πλέον ἐντὸς τῆς μονῆς τῆς κυρᾶς Μάρθας ».

Ἀντικρὺ καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ κήπου τούτου, ἀνήκοντος νῦν τῷ Βασιλάκῃ ἐφένδῃ Ἰωαννίδῃ ἀριθμοῦνται τρεῖς οἰκίαι, ὧν ἡ μὲν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀνήκει πρὸ ἑτῶν τῷ μακαρίτῃ Γάλλῳ Ἀλεξάνδρῳ Ausier, νῦν δὲ Ἰουδαίῳ ἐκμεταλλευομένῳ τὸ βουνὸν καὶ τὸ λατομεῖον, ἐν ᾧ ἐργάζονται πρὸς ἐξόρυξιν πετρῶν ἐπὶ κατασκευῇ τιτάνου. Ὀλίγον ἄνωθι μετροῦνται ἐξ κιδάκια πλουσιῶν ὀθωμανῶν ἐντροφῶντων ἐν τῇ

¹ Καντακουζην. τόμ. Β', σ. 222 καὶ ἑ.

εὐρεία και θελκτικῆ τοῦ Βοσπόρου και αὐτῶν ἔτι τῶν Πριγκιπωννή-
σων θέα.

Κατόπιν ἐξακολουθεῖ λεωφόρος εὐθὺ βαινουσα πρὸς τὰ μεσόγεια,
μέχρι Λεβέντ τσιφλίκ, Κανλὴ Καβάκ, Μασλακίου κτλ.

Ὁ ἕτερος λόφος ὁ και μεγαλειτερος κατὰ τὸ ἐπίπεδον προβαίνει
ὑπεράνω μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ ἀγίου Νικολάου και τῆς ὁδοῦ τῆς
ἐκ τοῦ ἀγιάσματος τούτου τὸ ὄνομα λαβούσης, εἰς ἣν λήγουσιν οἱ
κῆποι τῶν παραλίων οἰκιῶν, τῆς τοῦ Σουβατζόγλου, ἐν ἣ νῦν οἰκεῖ ὁ
διευθυντῆς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὀθωμανικοῦ Μουσείου Χαμδῆ βέης,
τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Καραθεοδωρῆ και τῆς τοῦ Βογορίδου. Τοῦ λό-
φου τούτου τὴν πρὸς βορρᾶν ὑπάρειαν ὡς και τὸ πεδῖον κατέχουσι
τάφοι πολυπληθεῖς Ἰουδαίων, τὴν δὲ μεσημβρινὴν οἱ τῶν ἡμετέρων
ἀπειρόκαλοι πάντως και πενιχροί, ὀλίγον δὲ μεσημβρινοδυτικώτερον
οἱ τῶν ὀθωμανῶν ὑπὸ δασύλλιον κυπαρίσσων ἀρκούντως πρὸ τοῦ ρωσ-
σοτουρικοῦ πολέμου πυκνόν, ὑπὸ δὲ τοῦ πελέκεως τῶν *μοσχατζί-
ριδων* ἀραιωθέν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τούτου βαδίζων τις
ἐπὶ τῶν τάφων δύναται ν' ἀτενίσῃ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ θείου μεγαλείου
και νὰ θαυμάσῃ θεώμενος πανταχοῦ τὴν τοῦ Βοσπόρου καλλονήν, οὗ
βλέπει τὰς φυσικὰς ἐλικοειδεῖς κινήσεις. Ἄλλ' ὅποια ἀντιθεσις οἰ-
κτρα, ὅταν ρίψῃ τις βλέμμα πρὸς τὸ πλῆθος τῶν κάλυπτόντων το-
σαύτας ὑπάρξεις κρύων μαρμάρων, και πρὸς τὸ πλῆθος τὸ μέγα ἐπί-
σης τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες κάμπτουσι τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Μεγάλου
Ρεύματος ἵνα λάβωσιν ἀναψυχὴν τῶν πόνων αὐτῶν και τῶν μεριμνῶν
περιπατοῦντες και ἀναπνέοντες τὴν βοσπόρειον αὔραν!

(Ἔπεται συνέχεια)

Β. Α. Μυστακίδης.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

Τὴν 11 τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου ὁ *Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός*
ἠσθάνθη πληγὴν καιριωτάτην, ἀπολέσας τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐπι-
τίμων μελῶν, ἢ μάλλον τὸ πρῶτον τῶν μελῶν και τῶν ἰδρυτῶν αὐ-
τοῦ. Οἱ παρακολουθοῦντες σήμερον τὴν πορείαν τοῦ Συλλόγου και
βλέποντες τὴν ἐπίδοσιν και τὰς ὠφελείας ὧν ἐγένετο αἴτιος παρ' ἡ-
μῖν, οὐχὶ πρῶτον ἤδη θὰ μάθωσιν ἴσως, ὅτι τὸ πᾶν ὀφείλεται εἰς τὸν
Παῦλον Λάμπρον· διότι αὐτός, ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ τὸν *Παρνασσὸν* ὑπὸ
μειρακίων ἰδρυθέντα, ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐφιλοξένησε και ἔθρεψεν, ἕως οὗ
ιδῶν αὐτὸν δυνάμενον και ἀνευ τῆς ἀμέσου αὐτοῦ ἐπιβλέψεως νὰ
ζήσῃ, ἐχειραφέτησε γνωστότερον ἔκτοτε δημοσίᾳ γενόμενον. Ἰδίᾳ δὲ
οἱ τὸν *Φιλολογικὸν Σύλλογον Παρνασσὸν* ἰδρύσαντες, ἄνδρες ἤδη,
μετὰ συγκινήσεως και εὐγνωμοσύνης θὰ μνημονεύωμεν τοῦ μακαρίτου
ἀνδρός, τοῦ ἐκ τῶν πρῶτων διαγνόντος τὴν τῶν Συλλόγων και τῶν
Ἑταιρειῶν ὠφέλειαν και μετ' ἀγάπης πολὺ μέρος τοῦ βίου ὑπὲρ τῆς
εὐοδώσεως αὐτῶν καταναλώσαντος.

Π. Ἰ. Φ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Ὀκτώβριος 1887.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ἐπανελήφθησαν αἱ τακτικαὶ συνεδρίαί.

Ἐπεψηφίσθη ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Συλλόγου και ἔσοδα μὲν προϋ-
πελογίσθησαν δραχ. 15,760 ἔξοδα δὲ δραχ. 18,590. Τὸ ἔλλειμμα
θὰ καλυφθῆ ἐκ τοῦ περισσεύματος τοῦ παρελθόντος ἔτους.

Συνήφθησαν σχέσεις τῇ αἰτήσει αὐτῶν τῆς *Φιλομουσοῦ Ἀδελφότη-
τος Ἀθηνᾶς* ἐν Κρήνῃ και τοῦ ἐν Ἀλατσατρίῃ Συλλόγου ἢ *Ερυνθραία*.

Ὁ ἐν Οὐασιγκτῶνι τῆς Ἀμερικῆς *Σμιθσόνειος Σύλλογος* και ἡ *Βα-
σιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν Γραμμάτων και τῶν Καλῶν
Τεχνῶν* τοῦ Βελγίου ἀπέστειλαν τὰς ἐτησίαις αὐτῶν πρὸς τὸν Σύλλο-
γον δημοσιεύσεις.

Μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ἐξελέχθησαν οἱ κκ. Γ. Χαλκιδί-

πουλος, Ν. Κουρής και Κ. Φάραγγας, ειδικός δὲ γραμματεὺς ὁ κ. Μ. Ῥαφαήλ.

Ἀπεβίωσεν ὁ **Παῦλος Λάμπρος** ἐπίτιμον μέλος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Συλλόγου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Φιλολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν τμήμα.—Συνήλθεν εἰς τακτικὴν συνεδρίαν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ προέδρου αὐτοῦ κ. Κ. Παπαρρηγοπούλου. Ὁ πρόεδρος ἔμα τῇ ἐνάρξει τῆς συνεδρίας, ἐκτελῶν λυπηρὸν καθήκον εἶπεν ὀλίγα τινὰ εἰς μνήμην τοῦ ἀποβιώσαντος Π. Λάμπρου, ἀντιπροέδρου τοῦ τμήματος, καὶ πρόετινεν, ὅπως καταχωρισθῶσιν ἐν τοῖς πρακτικοῖς αἱ ὀλίγα αὐταὶ λέξεις εἰς ἔνδειξιν τῆς βαθυτάτης θλίψεως, ἣν ἠσθάνθη ὁ Σύλλογος ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ ἀρίστου συναδέλφου, καὶ τῆς εὐγνώμονος μνήμης, ἣν θέλει σῶζει διὰ παντός. Εἶτα λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ρ. Ῥαγκαβῆς ἔφερε πρότασιν, ὅπως ὁ Σύλλογος διὰ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ φροντίσῃ νὰ καταστήσῃ κοινοτέραν τὴν ιδέαν, ἣν ἄλλοτε αὐτὸς ἐξήνεγκε, περὶ συστάσεως ἐταιρείας Φιλολογικῶν. Τὸ τμήμα ἀποδεξάμενον τὴν πρότασιν προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τριμελοῦς ἐπιτροπείας ἐκ τῶν κκ. Ἀλ. Ρ. Ῥαγκαβῆ, Σπ. Λάμπρου καὶ Ι. Τυπάλδου, πρὸς καταρτισμὸν κανονισμοῦ. Μετ' αὐτὸν ὁ κ. Ι. Τζέτζης ὁμίλησε περὶ δύο ὕμνων τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, εὐρισκομένων ἐν τῷ ἀντιφωνηρῶ τοῦ Π. Γρηγορίου, καὶ ὧν ἡ ἀξία εἶναι πολλαπλῆ οὐ μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ὕμνολογίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μετρικὴν τῶν ἀρχαίων. Τελευταῖον ὁ κ. Α. Πασπάτης εἶπεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τμήμα Καλῶν Τεχνῶν.—Συνήλθεν εἰς συνεδρίαν καθ' ἣν προέβη εἰς τὰς ἀρχαιερείας αὐτοῦ. Καὶ πρόεδρος μὲν ἐξελέχθη ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ρ. Ῥαγκαβῆς, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρος καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Ἰω. Πολέμης. Ἀπεφασίσθη ὅπως ἐπαναληφθῶσιν αἱ δημόσιαι συναυλίαι τοῦ Συλλόγου καὶ ὠρίσθη ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν κκ. Ἰφ. Κοκκίδου, Ἰω. Μίνδλερ, Δ. Κοκκίδου καὶ Φ. Φράγκ καὶ τοῦ γραμματέως τοῦ τμήματος. Ἐξελέχθησαν δὲ καὶ ἐπόπται τοῦ μουσικοῦ θιάσου τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων οἱ κκ. Δ. Τσάτσος, Κ. Ῥότσιλδ καὶ Ν. Παππαδόπουλος. Ὑπεβλήθησαν διάφοροι προτάσεις αἰτινες θὰ συζητηθῶσιν εἰς τὰς προσεχεῖς συνεδρίας.

Τμήμα Νομικῶν καὶ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.—Συνήλθεν εἰς συνεδρίαν τακτικὴν καὶ προέβη εἰς τὰς ἀρχαιερείας αὐτοῦ ἐξελέξατο δὲ πρόεδρον τὸν κ. Νικόλαον Δαμασκηνόν, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Ἐμμ. Λυκούδη καὶ γραμματέα τὸν κ. Τιμολέοντα Ἡλιόπουλον. Ἀπεφασίσθη δ' ἵνα ἀνατεθῇ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν φυλακῶν ὅπως μελετηθῇ ἡ πρότασις περὶ ἀνιδρύσεως φυλακῆς ἐφέδων.